

Vergaderjaar 1996–1997

25 479

Financiële verantwoordingen over het jaar 1996

Nr. 10

**FINANCIËLE VERANTWOORDING VAN HET MINISTERIE VAN
ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN (VIII)**

Deze financiële verantwoording bestaat uit:

- de rekening van verplichtingen, uitgaven en ontvangsten, zoals blijkt uit bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting;
- de op deze rekening aansluitende saldibalans per 31 december 1996, voorzien van een toelichting.

De financiële verantwoordingen van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen (Cfi) en Rijksarchiefdienst (RAD) bestaan uit de rekening van baten en lasten en van kapitaaluitgaven en -ontvangsten, zoals blijkt uit de bijgevoegde staten, voorzien van een toelichting en de balans op 31 december 1996, voorzien van een toelichting.

Den Haag, 29 augustus 1997

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,
J. M. M. Ritzen

Staat behorende bij de Wet van .. .. 199., Stb. ... en bij de financiële verantwoording over het jaar 1996

**Rekening 1996 (inclusief slotwetmutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel uitgaven en verplichtingen (bedragen x f 1000)**

Art.	Omschrijving	(1)		(2)		(3)	
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) op grond van eerste suppletore begroting		Mutaties (+ of -) op grond van tweede suppletore begroting	
		verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven
	TOTAAL		38 086 023		499 497		185 624
17	Ministerie algemeen		545 089		8 971		20 829
17.05	Post actieven	12 421	12 421	729	729	7 708	7 708
17.06	Personeel en materieel ministerie	310 040	310 040	21 004	21 004	- 3 181	- 3 181
17.07	Personeel en materieel IB-Groep	155 907	155 907	- 16 771	- 16 771	14 976	14 976
17.08	Personeel en materieel inspectie van het onderwijs	61 804	61 804	2 350	2 350	21	21
17.09	Personeel en materieel adviesraden	4 917	4 917	1 659	1 659	1 305	1 305
18	Primair onderwijs		9 406 998		102 135		84 034
18.01	Personele uitgaven	7 846 318	7 846 318	104 942	104 942	81 574	81 574
18.02	Materiële uitgaven	1 164 739	1 406 663	3 098	- 3 394	- 32 365	- 4 408
18.03	Onderwijsverzorging	93 758	93 758	474	474	5 426	5 426
18.05	Overige uitgaven	8 383	60 259	- 721	113	36 422	1 442
19	Voortgezet onderwijs		6 965 920		18 348		49 594
19.01	Personele uitgaven	6 029 637	6 029 637	7 615	7 615	4 274 356	49 782
19.02	Materiële uitgaven	764 575	762 357	10 268	8 768	22 076	- 595
19.03	Onderwijsverzorging	101 254	101 254	555	555	207	207
19.05	Overige uitgaven	53 198	72 672	302	1 410	- 1 299	200
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie		3 597 235		23 756		18 648
20.01	Personele en materiële uitgaven	3 470 293	3 472 624	610 244	33 823	127 979	28 743
20.03	Overige uitgaven	78 008	124 611	16 467	- 10 067	9 079	- 10 095
21	Hoger beroepsonderwijs		2 437 312		25 402		93 595
21.01	Personele en materiële uitgaven	1 855 152	1 886 074	9 371	- 36 016	37 594	41 968
21.02	Vervallen						
21.03	Rechtspositionele uitkeringen	139 856	139 856	56 000	56 000	4 000	4 000
21.04	Overige uitgaven	69 616	58 224	10 100	5 418	17 103	42 881
21.05	Huisvesting	353 157	353 158			9 491	4 746
22	Wetenschappelijk onderwijs		5 041 799		29 086		152 307
22.01	Universiteiten	4 735 677	4 735 629	126 358	32 749	219 131	146 602
22.02	Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	87 803	90 024	350	328	12 290	6 819
22.03	Overige instituten hoger onderwijs	124 469	128 012	2 121	1 050	1 887	977
22.04	Rechtspositionele uitkeringen	20 613	20 172	- 678	- 578	- 5 865	- 2 802
22.05	Garanties voor rente en aflossing investeringen academische ziekenhuizen	0	0				
22.06	Overige uitgaven	67 962	67 962	- 4 463	- 4 463	711	711
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid		1 227 957		15 031		9 121
23.01	Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeoefening	1 173 764	1 175 941	19 563	15 041	9 748	6 736
23.04	Coördinatie wetenschapsbeleid	53 354	52 016	- 237	- 10	5 885	2 385
24	Huisvesting		1 836 490		- 8 450		161 132
24.01	Huisvesting primair onderwijs	1 061 543	1 061 543	- 2 450	- 2 450	- 3 191	- 3 191
24.02	Huisvesting voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	498 141	774 947	- 6 000	- 6 000	59 365	164 323

(4) = (1) + (2) + (3)		(5)		(6) = (5) - (4)	
Totaal geraamd		Realisatie ¹		Slotwetmutaties (+ of -) (+ = tekortschietend beschikbaar bedrag)	
verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven
	38 771 144		38 620 917		- 150 227
	574 889		567 697		- 7 192
20 858	20 858	20 206	20 206	- 652	- 652
327 863	327 863	319 402	316 514	- 8 461	- 11 349
154 112	154 112	158 932	158 932	4 820	4 820
64 175	64 175	63 012	3 093	-1 163	-1 082
7 881	7 881	8 952	8 952	1 071	1 071
	9 593 167		9 595 708		2 541
8 032 834	8 032 834	8 022 559	8 022 559	- 10 275	- 10 275
1 135 472	1 398 861	50 601	1 410 783	- 1 084 871	11 922
99 658	99 658	104 486	100 576	4 828	918
44 084	61 814	37 551	61 790	- 6 533	- 24
	7 033 862		7 025 401		- 8 461
10 311 608	6 087 034	10 087 498	6 078 018	- 224 110	- 9 016
796 919	770 530	774 712	770 541	- 22 207	11
102 016	102 016	115 677	102 938	13 661	922
52 201	74 282	50 340	73 904	- 1 861	- 378
	3 639 639		3 580 732		- 58 907
4 208 516	3 535 190	3 418 984	3 481 384	- 789 532	- 53 806
103 554	104 449	96 782	99 348	- 6 772	- 5 101
	2 556 309		2 555 393		- 916
1 902 117	1 892 026	1 899 475	1 889 586	- 2 642	- 2 440
199 856	199 856	201 505	201 505	1 649	1 649
96 819	106 5 23	188 057	106 398	91 238	- 125
362 648	357 904	362 648	357 904	0	0
	5 223 192		5 221 889		- 1 303
5 081 166	4 914 980	5 063 052	4 942 063	- 18 114	2 7083
100 443	97 171	10 3 165	98 317	2 722	1 146
128 477	130 03 9	128 298	126 882	- 179	- 3 157
14 070	16 792	9 548	9 548	- 4 522	- 7 244
0	0	0	0	0	0
64 210	64 210	125 761	45 079	61 551	- 19 131
	1 252 109		1 254 355		2 246
1 203 075	1 197 718	1 072 823	1 209 017	-130 252	11 299
59 002	54 391	73 046	45 338	14 044	- 9 053
	1 989 172		1 927 039		- 62 133
1 055 902	1 055 902	1 042 918	1 042 918	- 12 984	- 12 984
551 506	933 270	619 283	884 121	67 777	- 49 149

Art.	Omschrijving	(1)		(2)		(3)	
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting		Mutaties (+ of -) op grond van eerste suppletore begroting		Mutaties (+ of -) op grond van tweede suppletore begroting	
		verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven
24.04	Huisvesting wetenschappelijk onderwijs, onderzoek en wetenschapsbeleid	0	0				
25	Studiefinancieringsbeleid		4 521 857		- 100 600		- 129 059
25.01	Studiefinanciering	4 521 757	4 521 757	- 100 600	- 100 600	- 129 059	- 129 059
25.02	Garanties rentedragende leningen	100	100				
26	Overige programma-uitgaven		118 052		387 226		- 348 587
26.01	Bemiddeling wachtgelders	25 508	25 508	4 787	4 787	2 970	2 970
26.02	Overige rechtspositionele uitkeringen	3 161	3 161	100 841	100 841	- 94 174	- 94 174
26.03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	33 775	40 775	27 404	27 404	55 143	55 143
26.05	Internationale betrekkingen	15 059	15 793	341	244	- 5 518	- 5 518
26.06	Loonbijstelling	20 256	20 256	120 945	120 945	- 141 501	- 141 501
26.07	Prijsbijstelling	5 287	5 287	52 021	52 021	- 57 308	- 57 308
26.08	Centraal beheerde middelen	1 832	1 832	86 424	86 424	- 108 226	- 108 226
26.09	Emancipatie-activiteiten	5 440	5 440	- 5 440	- 5 440	27	27
27	Cultuur		2 387 314		- 1 408		74 010
27.01	Kunsten	173 784	450 742	2 121	2 121	1 589 264	21 631
27.02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	65 400	65 685	9	9	14 117	14 117
27.03	Cultuurbeheer	245 602	342 320	- 3 580	- 3 580	626 408	53 885
27.04	Media	1 485 216	1 485 216			14 121	14 121
27.05	Garantie van rente en aflossing van leningen	500 000	0				
27.06	Rechtspositionele uitkeringen	18 033	18 033	39	39	- 18 072	- 18 072
27.07	Overige uitgaven	23 263	25 318	3	3	- 11 672	- 11 672

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(4) = (1) + (2) + (3)		(5)		(6) = (5) - (4)	
Totaal geraamd		Realisatie ¹		Slotwetmutaties (+ of -) (+ = tekortschietend beschikbaar bedrag)	
verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven	verplichtingen	uitgaven
0	0	0	0	0	0
	4 292 198		4 228 783		- 63 415
4 292 098	4 292 098	4 228 756	4 228 756	- 63 342	- 63 342
100	100	27	27	- 73	- 73
	156 691		172 087		15 396
33 265	33 265	32 954	33 039	- 311	- 226
9 828	9 828	10 017	10 017	189	189
116 322	123 322	136 223	121 467	19 901	- 1 855
9 882	10 519	10 416	7 564	534	- 2 955
- 300	- 300	0	0	300	300
0	0	0	0	0	0
- 19 970	- 19 970	0	0	19 970	19 970
27	27	0	0	- 27	- 27
	2 459 916		2 491 833		31 917
1 765 169	474 494	1 836 674	471 687	71 505	- 2 807
79 526	79 811	255 825	79 300	176 299	- 511
868 430	392 625	921 063	405 786	52 633	13 161
1 499 337	1 499 337	1 681 823	1 523 306	182 486	23 969
500 000	0	1 551 000	0	1 051 000	0
0	0	0	0	0	0
11 594	13 649	23 746	11 754	12 152	- 1 895

Staat behorende bij de Wet van .. .. 199., Stb. ... en bij de financiële verantwoording 1996

**Rekening 1996 (inclusief slotwetmutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel ontvangsten (bedragen x f 1000)**

Art.	Omschrijving	(1)	(2)	(3)
		Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Mutaties (+ of -) op grond van eerste suppletore begroting	Mutaties (+ of -) op grond van tweede suppletore begroting
		ontvangsten	ontvangsten	ontvangsten
TOTAAL		3 686 044	- 495 438	247 837
17	Ministerie algemeen	3 658		- 2 408
17.01	Ontvangsten van algemene aard	3 658		- 2 408
18	Primair onderwijs	44 158	- 1 150	9 505
18.01	Ontvangsten primair onderwijs	44 158	- 1 150	9 505
19	Voortgezet onderwijs	33 800		100
19.01	Ontvangsten voortgezet onderwijs	33 800		100
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	109 071	7 500	- 12 200
20.01	Ontvangsten beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	109 071	7 500	- 12 200
21	Hoger beroepsonderwijs	14 104		38 824
21.01	Ontvangsten hoger beroepsonderwijs	14 104		38 824
22	Wetenschappelijk onderwijs	4 020		- 400
22.01	Ontvangsten wetenschappelijk onderwijs	4 020		- 400
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid	158 874	3 212	
23.01	Ontvangsten onderzoek en wetenschapsbeleid	158 874	3 212	
24	Huisvesting	363 300	- 350 000	137 393
24.01	Ontvangsten huisvesting	363 300	- 350 000	137 393
25	Studiefinancieringsbeleid	1 295 800		64 900
25.01	Ontvangsten studiefinanciering	525 600		100 300
25.02	Lesgelden	770 200		- 35 400
26	Overige programma-uitgaven	219		3 000
26.01	Ontvangsten overige programma-uitgaven	219		3 000
27	Cultuur	1 659 040	- 155 000	9 123
27.01	Ontvangsten Cultuurbeheer	10 827		- 8 895
27.02	Ontvangsten Media	1 645 308	- 155 000	18 113
27.03	Overige ontvangsten	2 905		- 95

Mij bekend,

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen,

(4) = (1) + (2) + (3)	(5)	(6) = (5) - (4)
Totaal geraamd	Realisatie	Slotwetmutaties (+ of -) (+ = meer ontvangen)
ontvangsten	ontvangsten	ontvangsten
3 438 443	3 356 808	- 81 635
1 250	1 207	- 43
1 250	1 207	- 43
52 513	56 436	3 923
52 513	56 436	3 923
33 900	41 661	7 761
33 900	41 661	7 761
104 371	78 830	- 25 5 41
104 371	78 830	- 25 541
52 928	43 876	- 9 052
52 928	43 876	- 9 052
3 620	2 577	- 1 043
3 620	2 577	- 1 043
162 086	163 245	1 159
162 086	163 245	1 159
150 693	15 9 827	9 134
150 693	159 827	9 134
1 360 700	1 252 365	- 108 335
625 900	571 804	- 54 096
734 800	680 561	- 54 239
3 219	5 208	1 989
3 219	5 208	1 989
1 513 163	1 551 576	38 413
1 932	16 828	14 896
1 508 421	1 533 100	24 679
2 810	1 648	- 1 162

Staat behorende bij de Wet van .. .. 199., Stb. ... en bij de financiële verantwoording over het jaar 1996

**Rekening 1996 (inclusief slotwetmutaties)
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (VIII)
Onderdeel agentschappen (bedragen x f 1000)**

Art.	Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Mutaties (+ of –) op grond van eerste suppletore begroting	(3) Mutaties (+ of –) op grond van tweede suppletore begroting
1.	Agentschap Centrale Financiën Instellingen (Cfi)			
	Totale baten	90 600		
	Totale lasten	90 600		
	Saldo van baten en lasten	0		
	Totale kapitaalontvangsten	7 400		
	Totale kapitaaluitgaven	7 400		
2.	Agentschap Rijksarchiefdienst			
	Totale baten	30 710		
	Totale lasten	30 710		
	Saldo van baten en lasten	0		
	Totale kapitaalontvangsten	1 100		
	Totale kapitaaluitgaven	1 100		

(4) = (1) + (2) + (3)	(5)	(6) = (5) - (4)	
Totaal geraamd	Realisatie	Slotwetmutaties (+ of -) (+ = meer ontvangen)	
	90 600	96 960	6 360
	90 600	92 221	1 621
	0	4 739	
	7 400	8 156	756
	7 400	4 825	- 2 575
	30 710	38 560	7 850
	30 710	41 130	10 420
	0	- 2 570	
	1 100	4 080	2 980
	1 100	2 953	1 853

Inhoud	Blz.
Inleiding	11
1. Terugblik op het gevoerde beleid	11
1.1. Kennisdebat	12
1.2. Basisonderwijs en voortgezet onderwijs	13
1.3. Secundair onderwijs en volwasseneducatie	16
1.4. Hoger onderwijs	18
1.5. Onderzoek en wetenschapsbeleid	19
1.6. Personeel en wachtgeld	20
1.7. Studiefinanciering en onderwijsretributies	23
1.8. Cultuur en media	24
1.9. Internationale aspecten	25
2. Financieel beheer	28
2.1. Opmerkingen van de AR in haar rapport bij de financiële verantwoording (RPV) 1995	28
2.2. Het financieel beheer bij het ministerie	31
3. Onderwijsdeelname	33
3.1. Totaal aantal leerlingen en studenten in 1995/1996	33
3.2. Doorwerking van de telling/raming-verschillen in budgetten	33
3.3. Toelichting per beleidsterrein	34
4. Van begroting naar rekening	36
4.1. De oorzaken van de verschillen	36
4.2. Bijstellingen binnen het totaal van de begroting	37
4.3. De verschillen per beleidsterrein	39
Toelichting per beleidsterrein	41
17 Ministerie algemeen	41
18 Primair onderwijs	44
19 Voortgezet onderwijs	48
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	51
21 Hoger beroepsonderwijs	55
22 Wetenschappelijk onderwijs	58
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	60
24 Huisvesting	65
25 Studiefinanciering	67
26 Overige programma-uitgaven	72
27 Cultuur	75
Bijlagen	
1. Saldibalans	77
2. Misbruik en Oneigenlijk gebruik van regelingen	87
3a. Financiële verantwoording agentschap Cfi	91
3b. Financiële verantwoording agentschap RAD	106

FINANCIEEL JAARVERSLAG 1996

Inleiding

Het financieel jaarverslag 1996 geeft een verantwoording van de uitgaven en ontvangsten in het jaar 1996. De wijzigingen op de geautoriseerde begroting tijdens de begrotingsuitvoering zijn toegelicht in de drie suppletore wetten. Het jaarverslag beperkt zich daarom tot de grote lijnen van de verandering tussen begroting en realisatie.

Om de leesbaarheid en toegankelijkheid dit jaar te vergroten, is bij de terugblik op het gevoerde beleid het accent gelegd op de financiële gevolgen van dat beleid. Door deze beleidsbeschrijving te concentreren in het algemene deel van de Memorie, en op de beleidsterreinen de financiële mutaties zoveel mogelijk in verband te brengen met veranderingen in kengetallen, is getracht de kwaliteit van het financieel jaarverslag verder te verbeteren.

Een uitbreiding ten opzichte van het jaarverslag over 1995 is de presentatie van de verantwoording van de agentschappen Centrale Financiën Instellingen (Cfi) en Rijksarchiefdienst (RAD). Beide zijn op 1 januari 1996 van start gegaan, en maken voor het eerst in deze vorm deel uit van de verantwoording.

Dit jaarverslag is als volgt opgebouwd.

Hoofdstuk 1 gaat in op het in 1996 gevoerde beleid voorzover dit aanwijsbare financiële of anderszins kwantitatieve gevolgen had.

Essentieel bij de verantwoording is uiteraard of de gevoteerde begrotingsbedragen conform wet- en regelgeving zijn besteed. Hieraan gerelateerd is de vraag naar de kwaliteit van het financieel beheer. Deze vragen van recht- en doelmatigheid worden behandeld in hoofdstuk 2.

De aantallen leerlingen en studenten vormen een belangrijke factor in de onderwijsbegroting. In hoofdstuk 3 wordt de relatie van de onderwijsdeelname met de bekostiging in 1996 geschetst.

Hoofdstuk 4 geeft een beeld van de verschillen in financiële zin tussen de geautoriseerde begroting en de rekening. Door daarna kort in te gaan op de verschillen tussen begroting en rekening verdeeld naar beleids-terrein, wordt het volgende gedeelte van het jaarverslag, de beleids-terreinen, ingeleid.

Afgesloten wordt met een drietal bijlagen: de saldibalans, de gevoeligheid voor misbruik en oneigenlijk gebruik en de agentschappen Cfi en RAD.

1. TERUGBLIK OP HET GEVOERDE BELEID

Inleiding

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste ontwikkelingen van 1996 weergegeven. De nadruk ligt op de financiële gevolgen ervan in het verslagjaar.

Uitgaande van de volgorde van de beleidsterreinen in de OCenW-begroting, wordt de terugblik in dit hoofdstuk gepresenteerd langs de volgende beleidslijnen (bedragen 1996 in miljoenen gulden).

Kennisdebat	3,5
Basisonderwijs en voortgezet onderwijs	
Impuls voor het basisonderwijs	5,1
Weer samen naar school	66,3
Ontwikkelingen vbo/mavo	23,8
Profiel tweede fase vo	27,0
Doelgroepenbeleid vo	136,6

Veiligheid op school po/vo/bve	9,0
Voorschoolse educatie	1,4
Onderwijsmancipatie	11,7
Secundair beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	
Aantrekkelijk Technisch Beroepsonderwijs	5,0
Bestrijding voortijdig schoolverlaten (RMC-functie 6 mln; ESF-middelen 43 mln)	49,0
Stimulering leerlingwezen (*)	400,0
Inburgering van nieuwkomers	128,6
Hoger onderwijs en wetenschapsbeleid	
Kwaliteit en studeerbaarheid hoger onderwijs	66,0
Vitale lerarenopleidingen hbo	–
Elektronische snelweg	30,0
Personeel en wachtgelden	
Kwaliteitsbeleid voor leraren	–
Verbetering arbeidsvoorwaarden (CAO 1996–1998)	108,0
Onderwijsassistenten	42,0
Studiefinanciering en onderwijsretributies	
Studiefinanciering	23,0
Tegemoetkoming studiekosten	–
Cultuur en media	
Cultuur in de plus	30,5
Monumentenzorg	25,0
Internationale aspecten	
Internationaal cultuurbeleid	7,7
Internationaal beleid	7,6

* opgenomen op andere begrotingshoofdstukken

1.1. Kennisdebat

Het kennisdebat maakt een vliegende start

Het kennisdebat startte op 27 maart 1996 op initiatief van de bewindslieden van OCenW. De doelstelling was te achterhalen welke ideeën in de samenleving bestaan over kennis, nodig in het jaar 2010. Een presidium onder leiding van oud minister M. Gardeniers-Berendsen begeleidde en structureerde het debat via drie hoofdfasen.

In de eerste fase waaierde het debat breed uit over kennis in 2010. Zeven centrale thema's vormden de achtergrond waardoor men zich kon laten leiden. Internet, de kenniskrant en de reguliere media vormden de kanalen waarlangs het debat zich voltrok.

Het kennisfestival leidde de tweede fase van het kennisdebat in. De contouren van de eerste ideeën over een kennissamenleving in 2010 tekenden zich toen al enigszins af. Voor het presidium vormde dat de aanleiding het debat te verdiepen en te concentreren op de onderwerpen die tot dan toe het meest belangrijk werden gevonden. Kennis en toegang, informatietechnologie en kennis als productiefactor/grondstof waren enkele daarvan.

De derde fase van het kennisdebat speelde zich aan het eind van 1996 af en zou worden voortgezet in 1997. In deze fase concentreerde het debat zich op de vraag hoe men de belangrijkste themas kon concretiseren tot aanbevelingen. Daarvoor is een groot aantal regionale debatten georganiseerd van Groningen tot Maastricht. Inmiddels heeft het presidium op 17 maart 1997 zijn bevindingen gepresenteerd.

In 1996 is voor de kennisdebatactiviteiten f 3,5 miljoen uitgegeven.

1.2. Basisonderwijs en voortgezet onderwijs

Een impuls voor het basisonderwijs

In mei 1995 is de nota *Een impuls voor het basisonderwijs* verschenen. De maatregelen die daarin zijn aangekondigd, zijn in uitvoering genomen. Het zijn de volgende. Het procesmanagement primair onderwijs (PMPO) is in januari ingesteld en heeft als brede taakstelling om de implementatie van het beleid voor het primair onderwijs te integreren. Daarnaast is het Expertisecentrum Nederlands aan het begin van het jaar van start gegaan en in december officieel geopend. Het Instituut voor Leerplanontwikkeling coördineert de ontwikkeling van een gids voor onderwijsmethoden en voorbeeldcurricula. En ten slotte werken landelijke instellingen aan instrumenten voor schoolzelfevaluatie via de overheidsprogrammering van verzorgingsinstellingen. Met deze maatregelen was in 1996 een bedrag van f 5,1 miljoen gemoeid. Het restant van de in de begroting 1996 gereserveerde f 10 miljoen is besteed aan informatietechnologie in het primair onderwijs.

Weer Samen Naar School

Medio 1996 is met de akkoordpartners overeenstemming bereikt over de Uitwerkingsnotitie *Weer samen naar school (WSNS)*. Op basis van deze notitie is de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) opgesteld en eind 1996 aan de Raad van State toegestuurd voor advies. De uitgangspunten voor het bekostigingssysteem, die in de WPO zullen worden opgenomen, stimuleren de basisscholen om het onderwijs zo in te richten, dat leerlingen met specifieke behoeften in het reguliere onderwijs kunnen worden opgevangen.

De maatregelen van het Weer samen naar school-beleid zorgen voor verdere vormgeving van de samenwerkingsverbanden en hun zorgstructuur, en van de activiteiten die gericht zijn op het introduceren van onderwijs op-maat aan de basisscholen. Daarbij is sprake van een opmerkelijke trendbreuk in het aantal leerlingen van de onderwijssoorten lom, mlk en iobk in het speciaal onderwijs. Dat aantal loopt namelijk per 1 oktober 1996 voor het eerst duidelijk terug met 1907 leerlingen ten opzichte van 1 oktober 1995.

Voor het totaal aan de tot nu toe getroffen beleidsmaatregelen is in 1996 f 66,3 miljoen uitgegeven. Dit betreft een voorinvestering (inclusief faciliteiten bestuur en management), uitgaven Regionale Verwijzingscommissies, ambulante begeleiding en formatiegarantie.

Bekostiging voortgezet onderwijs

Vanaf het schooljaar 1996/1997 is de lump-sum bekostiging ingevoerd. Deze bekostigingswijze heeft de autonomie van scholen voor voortgezet onderwijs in belangrijke mate vergroot. De bekostiging is budgettair neutraal ingevoerd, waarbij enige herverdeling tussen scholen heeft plaatsgevonden. Veel scholen, die met een lager budget werden geconfronteerd, hebben formeel beroep ingesteld. De beroepen richten zich in hoofdzaak op de gevolgen van de berekening van de incidentele looncomponent en de gevolgen van verzilvering.

Op 10 december is de *Beleidsnota materiële bekostiging (BSM)* besproken in de Tweede Kamer. Vanaf het schooljaar 1998/1999 wordt het budget verhoogd met f 52 miljoen, oplopend tot f 55 miljoen in latere jaren.

Onderwijskundige veranderingen in het voortgezet onderwijs

De ontwikkeling van vbo/mavo is gestimuleerd met totaal f 23,8 miljoen voor diverse activiteiten. Het gaat om pilots en de samenwerkingsverbanden vbo/mavo/vso/mlk van f 9,8 miljoen, en om de structurele inventarisvernieuwingstoelage van f 14 miljoen, die is opgenomen in de reguliere BSM-vergoeding. Het meerjarige integratietraject van het vso en het vo wordt in de praktijk nader in-gevuld door de reeds genoemde pilotprojecten leerwegondersteunend onderwijs en praktijkonderwijs (kosten f 3 miljoen op schooljaarbasis).

De ontwikkeling van het Profiel 2e fase vo is gestimuleerd met totaal f 27 miljoen, bestaande uit

- * ondersteuning (onderwijsvernieuwingen) tweede fase havo/vwo (f 5,1 miljoen),
- * faciliteiten voor bouwkundige voorzieningen en mediatheek tweede fase havo/vwo (f 12,1 miljoen),
- * diverse activiteiten in het kader van de beleidsreactie Profiel 2e fase vo (f 9,8 miljoen).

Cultuur en school

Bij de cultuureducatie lag de nadruk op het primair en voortgezet onderwijs. Aan de Tweede Kamer is de notitie *Cultuur en school* aangeboden die tot doel heeft de samenwerking tussen scholen en culturele instellingen te bevorderen op het gebied van het onderwijsprogramma, het klimaat op de school en de oriëntatie op de omgeving. Voor deze samenwerking is een financiële impuls van f 10,9 miljoen beschikbaar voor de jaren 1997 tot en met 2000.

Bestrijding van onderwijsachterstanden

Ter bestrijding van onderwijsachterstanden zijn in 1996 gewichtsmiddelen verstrekt. Het primair onderwijs heeft f 402 miljoen gekregen. Dit geld is besteed aan beheersing van de Nederlandse taal en aan rekenen/wiskunde. Daarnaast is er aandacht voor voorschoolse educatie.

Aan de scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs wordt de bestrijding van onderwijsachterstanden vooral vormgegeven door de cumi-faciliteiten voor leerlingen die tot een culturele minderheid behoren. In het voortgezet onderwijs ligt de nadruk op de beheersing van het Nederlands en op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten en ongeoorloofd schoolverzuim.

Voor het doelgroepenbeleid in het voortgezet onderwijs is in totaal f 136,6 miljoen uitgegeven.

De projectgroep *Nederlands als tweede taal* (NT2) heeft in 1996 een budget van in totaal f 6 miljoen ontvangen (f 3 miljoen voor po en f 3 miljoen voor vo). Deze projectgroep expireert per 1 juli 1997.

Het primair onderwijs heeft dit geld geïnvesteerd in materiaalontwikkeling, het opvullen van lacunes in het materiaalaanbod, onderzoek en cursussen, en in modules voor deskundigheidsbevordering. Het aanbod van methoden en materialen is nu dan ook toereikend voor het primair onderwijs.

In het voortgezet onderwijs zal in de komende periode de nadruk liggen op de implementatie van methoden en materialen. Het procesmanagement voortgezet onderwijs (PMVO) speelt daar een belangrijke rol in.

Veiligheid op scholen

Het procesmanagement voortgezet onderwijs coördineert de campagne *De veilige school*. Deze campagne wil het taboe rond veiligheid op school doorbreken en moet het werken aan veiligheid op scholen in gang zetten. In 1996 is veel tijd besteed aan instrumenten die daarvoor nodig zijn: een thermometer, een introductie-video, een calamiteitenwaaier en een scholingswijzer. Ook verscheen eind 1996 de brochure *Maat, toonsoort, instrumenten en uitvoering*. In deze brochure staan de hiervoor genoemde instrumenten beschreven en wordt uitgelegd welke actoren betrokken zijn bij het werken aan veiligheid op school.

Ook is een aanzet gemaakt voor uitbreiding van de campagne naar de sectoren po en bve.

Als onderdeel van deze campagne en van de campagne *Voortijdig schoolverlaten* heeft staatssecretaris Netelenbos in november de Onderwijstelefoon (06-8804) gestart. In de loop van het jaar werd duidelijk dat voor de Onderwijstelefoon een breder financieel draagvlak noodzakelijk was met verschillende aandeelhouders, zoals OCenW en de grote steden.

Eind 1996 is aan de coördinatie van de Onderwijstelefoon (APS) gevraagd het jaar 1996 te evalueren aan de hand van een lijst met gerichte vragen. Deze zelfevaluatie is in februari 1997 aan mevrouw Netelenbos aangeboden. In totaal is aan de onderwijstelefoon in 1996 f 0,3 miljoen besteed.

Grote stedenbeleid

In het kader van het Grote stedenbeleid – als uitvloeisel van het advies van de commissie Van Montfrans – hebben gemeenten een brede doeluitkering van f 9 miljoen voor actieprogramma's Jeugd en Veiligheid gekregen (overboeking naar Binnenlandse Zaken van primair onderwijs van f 1,8 miljoen, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie elk f 3,6 miljoen). De gemeenten hebben actieplannen opgesteld waarin preventieve en repressieve maatregelen zijn opgenomen om jeugdcriminaliteit terug te dringen. Ook staan in deze plannen activiteiten beschreven van scholen, voorschoolse voorzieningen, welzijnsinstellingen, politie, openbaar ministerie, Raden voor de Kinderbescherming en JWG-organisaties.

Voorschoolse educatie

In 1996 is f 1,4 miljoen besteed aan twee projecten die gericht zijn op de voor- en voorschoolse educatie. Beide projecten beogen de onderwijsachterstanden van kinderen uit kansarme gezinnen aan te pakken door een gerichte programmering van activiteiten voor drie- tot zesjarige kinderen.

Het project Kaleidoscoop is gebaseerd op het succesvolle Amerikaanse programma HighScope. De coördinatie van dit project is in handen van de Stichting Averroës. Binnen het andere project heeft het Cito het programma Piramide ontwikkeld. De eerste effectmetingen van beide projecten komen in 1999 beschikbaar.

Meer verantwoordelijkheid voor de gemeente

Op 17 juni 1996 is het wetsvoorstel Gemeentelijk Onderwijs Achterstandenbeleid bij de Tweede Kamer ingediend. Met dit wetsvoorstel wordt een wettelijke regeling getroffen voor een lokale aanpak van onderwijsachterstand. Daartoe worden de huidige gebiedsmiddelen en de bestaande middelenstromen voor NT2 gebundeld en in een doeluitkering

aan de gemeenten toegekend. Bovendien wordt aan deze middenstroom f 30 miljoen toegevoegd, waarmee de opbrengst van de aanscherping van de criteria voor het gewicht 1,25 in het basisonderwijs herbested wordt.

Ook op het gebied van de huisvesting voor scholen krijgen de gemeenten meer verantwoordelijkheid. In 1996 was het Ministerie van OCenW nog verantwoordelijk voor de huisvesting van scholen voor primair en voortgezet onderwijs, maar per 1 januari 1997 is het eigendom van de gebouwen aan de gemeenten overgedragen. Het budget voor de huisvesting, ongeveer f 1350 miljoen per jaar, wordt dan ook met ingang van 1 januari 1997 via het gemeentefonds verdeeld.

Onderwijsemancipatie

In de vierde emancipatienota zijn voor de periode 1993–1996 concrete ambities geformuleerd in de vorm van streefcijfers per beleidspierpunt. Om deze ambities te realiseren zijn verschillende beleidsinstrumenten ingezet. Eén van die instrumenten is geld. Op de OCenW-begroting is daarom in 1996 f 11,7 miljoen expliciet gereserveerd voor emancipatie.

Een definitieve balans over het emancipatiebeleid kan nog niet worden opgemaakt, omdat nog niet alle rapportages en onderzoeksresultaten beschikbaar zijn. Dit zal medio 1997 wel het geval zijn en dan wordt een volgende emancipatienota van OCenW aan de volksvertegenwoordiging aangeboden.

Elk jaar wordt in Uitleg de *thermometer vrouw en management* gepubliceerd. De thermometer van november 1996 laat zien dat de beleidsambitie om het aantal vrouwen in leidinggevende posities van onderwijsinstellingen jaarlijks met gemiddeld 1,5% te laten toenemen, in 1996 niet is bereikt.

Ter bevordering van de kwaliteit van het management kan een Regionaal Opleidingscentrum (ROC) een eenmalige financiële bijdrage van f 0,3 miljoen krijgen als een vrouw deel uitmaakt van het college van bestuur of van de centrale directie van het ROC. Op deze bijdrage is in 1996 twaalf keer een beroep gedaan.

1.3. Secundair beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Aantrekkelijk beroepsonderwijs

In 1996 is f 5 miljoen uitgegeven aan het programma *Aantrekkelijk Technisch Beroepsonderwijs* (ATB). Dit programma wordt uitgevoerd in samenwerking met het Ministerie van Economische Zaken en is erop gericht om bestaande kennis toe te passen en te verspreiden en om nieuwe kennis te ontwikkelen. Binnen het ATB-programma worden vier technische beroepsopleidingen (elektrotechniek, werktuigbouwkunde, bouwkunde, motorvoertuigtechniek) integraal vernieuwd door informatie- en communicatietechnologie in te zetten. De doorstroom van kennis tussen een Regionaal Opleidings Centrum (ROC) en het regionaal midden- en kleinbedrijf speelt daarbij een belangrijke rol. Daarnaast is een programma uitgewerkt (Transito) om de doorstroming van kennis van het bedrijfsleven naar het beroepsonderwijs te versnellen.

Innovatie ICT

De beleidsagenda BVE omvat het programma BVE-2000. In het kader van dit programma zijn ongeveer 100 innovatieprojecten gestart. Binnen deze projecten ontwikkelen onderwijsinstellingen en landelijke organen samen met het bedrijfsleven innovatieve onderwijsmethoden en

-toepassingen. De overheid draagt daaraan f 20 miljoen bij. Daarnaast zijn er programma's die gericht zijn op vernieuwing van het onderwijs door informatie- en communicatietechnologie in specifieke sectoren (technisch beroepsonderwijs en NT2) en met BVE-net.

Bestrijding voortijdig schoolverlaten

In 1996 werd een regionale sluitende aanpak ontwikkeld voor de opvang van voortijdig schoolverlaters door het faciliteren van de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie met f 6 miljoen. Onderwijsinstellingen, gemeenten, arbeidsvoorziening en jeugdhulpverleningsinstellingen werken hierbij aan een systeem van melding, registratie en doorverwijzing van schoolverlaters. De Regionale Meld- en Coördinatiefunctie is voor voortijdig schoolverlaters uit de eerste fase van het voortgezet onderwijs (de leerplichtige leeftijd) goed op gang gekomen en zal verder worden uitgebouwd in de richting van de niet-leerplichtige voortijdig schoolverlaters. Specifiek voor het bestrijden van het voortijdig schoolverlaten zijn de middelen van f 43 miljoen vanuit het Europees Sociaal Fonds aangewend. De middelen zijn ingezet voor extra begeleiding en maatwerktrajecten van deelnemers in het beroepsonderwijs zonder vbo- of mavo-diploma of deelnemers met een zo lage diplomering dat het behalen van een startkwalificatie niet rechtstreeks mogelijk is. In totaal gaat het om 18 000 risicoleerlingen, die uit een oogpunt van preventie ook op voorhand bij regionale meldcentra worden aangemeld.

Stimulering leerlingwezen

De afgelopen jaren daalde de instroom in de beroepsbegeleidende leerweg. De oorzaak hiervan was onder meer de daling van het aantal door werkgevers beschikbaar gestelde leerarbeidsplaatsen. In 1996 zijn verscheidene initiatieven genomen om de dalende instroom een halt toe te roepen, zoals de fiscale faciliteit. De overheid stelde met ingang van januari 1996 f 400 miljoen aanvullende middelen beschikbaar voor werkgevers die leerarbeidsplaatsen instellen. Door de Vereniging landelijke organen beroepsonderwijs Colo en het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM) wordt thans onderzoek verricht naar de effectiviteit van deze maatregel. De eerste onderzoeksresultaten worden medio 1997 verwacht.

Inburgering van nieuwkomers

In het regeerakkoord is afgesproken dat uitkeringsgerechtigde nieuwkomers en verblijfsgerechtigden een inburgeringscontract sluiten met de gemeente. Een inburgeringstraject bestaat uit een educatieve component en een welzijnscomponent. De educatieve component bestaat uit Nederlands als tweede taal, maatschappij-oriëntatie en beroeps-oriëntatie.

In 1996 was er bij OCenW voor inburgering van nieuwkomers f 128,6 miljoen beschikbaar. De gemeente voert de regie over de uitvoering van het beleid en legt eind 1997 in één rapportage achteraf verantwoording af aan het Rijk. In 1996 is er een garantstelling afgegeven voor ongeveer 75% van het beschikbare budget om de gemeenten en educatie-instellingen te stimuleren daadwerkelijk te starten met educatietrajecten. Als de instroom van nieuwkomers achter bleef bij het aantal verwachte nieuwkomers (zoals dat was bekendgemaakt in de Onderwijsregeling nieuwkomers 1996), dan kon de gemeente dat deel van het budget dat niet nodig was voor inburgering, inzetten voor de overige deelnemers in de educatie.

Een monitor en een evaluatie-onderzoek meten het effect van de regelgeving en volgen de afgegeven garantstelling. In 1996 heeft er elk

kwartaal een meting plaatsgevonden: tot en met het derde kwartaal zijn bijna 12 000 nieuwkomers gestart met een inburgeringsprogramma.

De gegevens van de evaluatie zijn in het najaar van 1997 beschikbaar.

1.4. Hoger onderwijs

Kwaliteit en studeerbaarheid

In 1996 is verder uitvoering gegeven aan het rapport *Kwaliteit en Studeerbaarheid*. In de eerste maanden van 1996 hebben de universiteiten en hogescholen zich in dit kader onder meer gericht op het opstellen van het kwaliteitsmanagementplan en de projectvoorstellen. Deze worden hier kort toegelicht.

In het kwaliteitsmanagementplan geeft de instelling een diagnose van het functioneren op het gebied van kwaliteit en studeerbaarheid en worden prioriteiten voor verandering geformuleerd. De projectvoorstellen sluiten aan op deze analyse en prioriteitsstelling. De Inspectie heeft de kwaliteitsmanagementplannen beoordeeld en voorzien van een advies. In eerste instantie is een beperkt aantal plannen niet positief beoordeeld. In de loop van het jaar zijn deze plannen zo bijgesteld dat ze alsnog een positief oordeel van de Inspectie hebben gekregen.

De projectplannen *Kwaliteit en Studeerbaarheid* voor de eerste tranche van het Studeerbaarheidsfonds zijn voor 1 mei 1996 ingediend. De tijdelijke adviescommissie *Beoordeling Projectvoorstellen Studeerbaarheidsfonds* heeft 79% van de plannen uit het hbo en 72% van die uit het wo positief beoordeeld. De minister heeft in zijn beslissingen het advies van de commissie in grote lijnen gevolgd. Dit betekent dat op basis van deze eerste tranche f 240 miljoen door de hogescholen en universiteiten te besteden is voor het verbetertraject *Kwaliteit en Studeerbaarheid*. Van dit bedrag is in 1996 reeds f 66 miljoen beschikbaar gesteld.

De wetwijziging van de WHW voortvloeiend uit *Kwaliteit en Studeerbaarheid* is per 3 september 1996 van kracht geworden. De wet biedt de wettelijke grondslag voor de uitvoering van het werkprogramma *Kwaliteit en Studeerbaarheid* door het regelen van onder andere het Studeerbaarheidsfonds, het studentenstatuut nieuwe stijl en de vernieuwing van de afstudeerregelingen van universiteiten en hogescholen.

Verblijfsduurdifferentiatie

In het kader van het HOOP-akkoord zijn afspraken gemaakt met de instellingen om de verblijfsduur van mbo'ers in het hbo die doorstromen naar een verwante opleiding, terug te brengen tot drie jaar. Tegelijkertijd wordt het recht op een gemengde toelage uit hoofde van de Wet studiefinanciering (WSF) beperkt tot drie jaar. Verder is afgesproken dat de hogescholen zich zullen inspannen om ook de verblijfsduur te beperken van mbo'ers die doorstromen naar niet-verwante opleidingen én van vwo'ers.

In juni 1996 is een plan van aanpak aan de Kamer aangeboden, waarin de randvoorwaarden worden geschetst voor een adequate doorstroomberegeling mbo-hbo en voor handhaving van de dubbele optiewaarde van het mbo voor individuele mbo'ers. In de laatste maanden van 1996 is begonnen met de implementatie van de afspraken.

Kunstvakonderwijs

In het HOOP 1996 zijn voorzetten gedaan voor een verdere herstructurering van het kunstvakonderwijs. Deze is gericht op de noodzakelijk geachte versterking van de kwalitatieve en kwantitatieve aansluiting tussen de

opleidingen en de kunstpraktijk. Met de Kamer heeft in het verslagjaar overleg plaatsgevonden over de uitgangspunten van een beleidsplan en de mogelijke concrete uitwerking, inclusief de financiële randvoorwaarden. Op grond hiervan zullen voorstellen worden uitgewerkt die zijn gericht op differentiatie en selectie, concentratie en samenwerking en daarmee samenhangende capaciteitsreductie en doelmatigheidsbevordering.

Vitale lerarenopleidingen

In maart 1996 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de voorstellen zoals gedaan in de nota *Vitale Lerarenopleidingen* (mei 1995) en verder uitgewerkt in de *Overeenkomst met de HBO-Raad* van 5 december 1995. De voorstellen betreffen onder andere de ontwikkeling van een gezamenlijk curriculum en de vorming van regionale samenwerkingsverbanden. De implementatie van de informatie- en communicatietechnologie in de lerarenopleidingen vormt een integraal onderdeel van het vernieuwingsproces van de lerarenopleidingen.

Daarvoor zullen in ieder geval worden ingezet de toeslag voor de lerarenopleidingen basisonderwijs (f 20 miljoen per jaar, die tot en met 1996 automatisch werden toegekend) en een belangrijk deel van de gelden uit het Kwaliteit- en Studeerbaarheidsfonds (f 41 miljoen in de periode 1997–1999).

Bekostiging universiteiten

Er is door verschillende universiteiten beroep aangetekend tegen een wijziging van de verdeling van de onderzoeksgelden die heeft plaatsgevonden bij de overgang van het Plaatsen Geld-Model (PGM) naar HOBEEK (Hoger Onderwijs Bekostigingsmodel). Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State over de verdeling van onderzoeksgelden is aan een aantal universiteiten in 1996 f 90 miljoen als schadeloosstelling betaald.

De Vrije Universiteit heeft een schadeloosstelling ontvangen naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State over de instroom van studenten in de vrije bovenbouwstudierichtingen en de bekostiging van de studierichting Bewegingswetenschappen. Nagegaan wordt hoe bij de uitwerking van het nieuwe bekostigingsmodel voor 1998 rekening kan worden gehouden met deze uitspraak van de Raad van State.

1.5. Onderzoek en wetenschapsbeleid

In 1996 is het Wetenschapsbudget 1997 uitgebracht, waarin een aantal belangrijke financiële committeringen is vastgelegd. Het betreft met name de verdere ontwikkeling van het stelsel van onderzoekscholen zowel in de breedte als in de diepte. Het gaat hier om een bedrag uit de eerste geldstroom oplopend tot tweemaal f 100 miljoen. Daarnaast worden op basis van het rapport van de Onderzoekscommissie Verkenningen, in samenwerking met NWO, nieuwe stimuleringsprogramma's opgezet, waarvoor door de overige betrokken departementen een bedrag van circa f 54 miljoen tot het jaar 2002 wordt mede-gefinancierd.

De elektronische snelweg

In 1996 waren er extra middelen (f 30 miljoen) beschikbaar. Daarvan is f 20 miljoen ingezet voor een kredietregeling van bedrijven die zich op de snelweg begeven. De resterende middelen zijn gebruikt voor twee voorbeeldprojecten in de publieke sector en voor flankerend beleid (onder andere voor de Tijdelijke Commissie voor het Informatiebeleid). In een brief van 18 oktober is de Kamer geïnformeerd over de voortgang van het Nationaal Actieprogramma.

In het voorjaar van 1996 hebben de ministeries van EZ en OCenW een gezamenlijk software actieplan uitgebracht. In een brief van 17 oktober is de Kamer op de hoogte gesteld van de beleidsontwikkeling op het gebied van informatie- en communicatietechnologie in het onderwijs.

1.6. Personeel en wachtgeld

Kwaliteitsbeleid voor leraren

Het schoolpersoneelsbeleid is gericht op een vitale beroepsuitoefening tijdens de hele loopbaan. Daarom zijn voor leraren in het primair en voortgezet onderwijs en binnen het beroepsonderwijs en de volwassenen-educatie op centraal niveau afspraken gemaakt om arbeidsduurverkorting op jaarbasis of op lifetimebasis te genieten.

De herbezetting die met deze maatregelen gepaard gaat, is in totaal becijferd op 12 000 banen.

Om het leraarschap voor de beginnende leraar aantrekkelijk te maken is in 1996 besloten de aanvangssalarissen te verhogen. Daarvoor heeft het kabinet een extra bijdrage beschikbaar gesteld die oploopt van f 37 miljoen in 1997 tot een bedrag van ruim f 100 miljoen gulden in het jaar 2000.

Vanaf augustus 1996 bestaat voor de onderbouwgroepen in het basisonderwijs de functie van onderwijsassistent; daarvoor is structureel f 100 miljoen uitgetrokken. Een eerste inventarisatie van de Inspectie aan het begin van het schooljaar 1996-1997 laat zien dat de helft van de basisscholen die over deze middelen beschikt al een onderwijsassistent heeft aangesteld of bezig is een vacature voor deze functie te vervullen.

Voor eigen personeelsbeleid, kwaliteitsbeleid en innovatie hebben de scholen in het primair onderwijs in 1996 f 191 miljoen aan schoolprofielbudget ontvangen. Uit een onderzoek van Regioplan naar de besteding van dit budget blijkt dat de meeste scholen het schoolprofielbudget hebben besteed overeenkomstig de bedoeling van de regeling.

Op basis van de afgesloten CAO (1996) wordt het mogelijk om in 1997-1998 te starten met 1000 leraren in opleiding (LIO's) met een leerarbeidsovereenkomst in het basisonderwijs. De benodigde wetswijziging over de afwijking van de bevoegdheidseisen is in het najaar van 1996 naar de Raad van State gezonden.

Verbetering van de arbeidsvoorwaarden

Op 5 juli 1996 kwam een onderhandelaarsakkoord tot stand met drie van de vier personeelscentrales over een centrale arbeidsvoorwaardenovereenkomst voor de periode van 1 juni 1996 tot en met 31 december 1998. Op 7 oktober 1996 is het onderhandelaarsakkoord omgezet in een definitief akkoord met twee centrales.

De overeenkomst bevat de volgende elementen:

- een vermindering van de algemene arbeidsduur van 3% per 1 augustus 1998;
- een eindejaarsuitkering van 0,5% van het in het desbetreffende jaar ontvangen salaris, in 1996, 1997 en 1998;
- een salarisverhoging van 1% in augustus 1997, 1,5% in augustus 1998 en 0,5% in december 1998;
- een specifieke maatregel per 1 augustus 1997, gericht op jonge leraren in het primair en voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwassenen-educatie, met een structureel positief effect van 1,5% gemiddeld over het carrièrepatroon gerekend. Voor onderwijs-ondersteunend personeel en directieleden worden hieraan gerelateerde maatregelen getroffen. Voor de subsectoren vo en bve wordt een en

ander decentraal uitgewerkt. Aan de subsectoren hbo, wo en owb en onderwijsverzorging worden budgetten ter beschikking gesteld waarmee de partijen op decentraal niveau passende maatregelen overeen kunnen komen;

- een andere inzet voor het arbeidsmarktknelpuntenbudget primair onderwijs, namelijk om bestuurlijke krachtenbundeling en schaalvergroting te stimuleren, waardoor mede arbeidsmarktknelpunten vermeden zullen worden;

- een beginselafpraak om te komen tot bestuurlijke arrangementen in de sectoren primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs volwasseneneducatie voor het verder terugdringen van de wachtgeld-uitgaven.

Arbeidsvoorwaarden hoger beroepsonderwijs

De CAO-HBO 1993-1995 is per 31 december 1996 afgelopen. De CAO-partners in het hbo hebben het grootste deel van 1996 benut om te onderhandelen over een nieuwe CAO en aldus de totstandkoming van de CAO voor de sector Onderwijs en Wetenschappen afgewacht. De nieuwe CAO-HBO gaat over de periode 1 januari 1997 tot en met 31 december 1998. In deze CAO zijn onder meer de afspraken uit het wachtgeldakkoord hbo verwerkt.

Wachtgelden

Onderstaande tabel toont de wachtgeldontwikkeling in 1996 ten opzichte van die van 1995. Het betreft hier de realisaties 1995 en 1996 zoals uit de opgaven van respectievelijk USZO Groningen en USZO Heerlen (voor wat betreft de suppletie-uitkeringen) blijken.

Tabel 1: De wachtgeldontwikkeling in 1996 ten opzichte van 1995

	Uitgaven (mln)	Uitgaven (mln)	Aantal (fte)	Aantal (fte)	Gemid- delde leeftijd	Gemid- delde leeftijd
	1995	1996	1995	1996	1995	1996
PO*	215,7	189,7	3 204	2 851	48,8	49,3
VO*	239,0	225,9	3 182	3 021	50,2	51,2
BVE*	170,7	161,1	2 102	1 946	50,3	51,7
HBO**	208,4	201,5	2 015	1 845	54,1	54,7
WO***	338,2	292,3	5 562	5 177	46,7	46,3
OWB***	35,1	32,3	752	723	37,5	37,8
Totaal	1 207,1	1 102,8	16 817	15 563	48,7	49,2

* De uitgaven zijn gecorrigeerd voor de inkomsten (bv. terugbetalingen debiteuren)

** In 1996 inclusief kosten frictiepools

*** Voor WO en OWB zijn vooralsnog voorlopige cijfers gebruikt (berekende uitkering exclusief werkgeverslasten)

Uit deze tabel blijkt dat er in de sectoren die zijn aangesloten bij het Participatiefonds in 1996 ten opzichte van 1995 sprake is van een daling van zowel de wachtgelduitgaven als het wachtgeldvolume. Een deel van deze daling wordt evenwel veroorzaakt door het feit dat, als gevolg van het invoeren van de WAO-conforme regeling in januari 1996, de voormalige herplaatsingswachtgelden en de WAO-vervangende uitkeringen ten dele zijn omgezet in een WAO-conforme uitkering. Deze drukken dus niet meer op het wachtgeldbudget, maar worden gefinancierd uit de FAOP-premie; deze is door het Fonds Arbeidsongeschiktheid Overheidspersoneel (FAOP) voor de gehele overheid vastgesteld. Indien hiervoor wordt gecorrigeerd, is in 1996 ten opzichte van 1995 overigens

nog steeds sprake van een stabilisatie. In 1996 is tussen het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en het Participatiefonds een meerjarig akkoord gesloten over de hoogte van de wachtgeldbudgetten die de basis vormen voor de wachtgeldopslag die het ministerie jaarlijks aan de scholen uitkeert. Uit deze opslag dienen de scholen vervolgens de premie voor de sectoren po, vo en bve te betalen die jaarlijks door het Participatiefonds wordt vastgesteld.

In het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs is in 1996 ten opzichte van 1995 sprake van een duidelijke daling van zowel de wachtgelduitgaven als het wachtgeldvolume. Voor het hbo is dit mede het gevolg van het convenant dat op 9 april 1996 tussen de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de HBO-raad is afgesloten. Het convenant gaat over de beheersing van de wachtgelduitgaven in het hoger beroepsonderwijs. In het convenant is afgesproken dat voortaan alleen de wettelijke uitgaven nog voor rekening van de gezamenlijke HBO-instellingen komen. De bovenwettelijke uitgaven komen volledig voor rekening van de individuele instellingen. In het wetenschappelijk onderwijs zijn de instellingen al vanaf 1991 zowel verantwoordelijk voor de wettelijke als bovenwettelijke wachtgelduitgaven.

Uit tabel 1 komt ook naar voren dat de veroudering van het wachtgeldbestand ook in 1996 in alle sectoren heeft doorgezet, behalve in het wetenschappelijk onderwijs. De gemiddelde leeftijd van wachtgelders binnen de hele sector onderwijs was in 1996 ongeveer 49 jaar.

In tabel 2 zijn de wachtgeldbudgetten in de onderwijssectoren in de begroting 1996 vergeleken met de stand na de slotwet 1996. Deze stand na de slotwet (Rekening), die ook op de beleidsterreinen wordt gepresenteerd, is niet volledig te vergelijken met de realisatiecijfers in tabel 1. Dit komt omdat de stand Rekening betrekking heeft op de aan de scholen verstrekte opslag plus de rechtstreeks aan het Participatiefonds verstrekte middelen, en niet op de realisatie van de wachtgelduitgaven zelf.

Tabel 2: De ontwikkeling van de wachtgeldbudgetten in 1996 (x 1 miljoen)

	Begroting 1996	Rekening 1996	Rekening –/– begroting 1996
PO*	152,7	204,9	+ 52,2
VO*	170,6	210,5	+ 39,9
BVE*	144,2	164,1	+ 19,9
HBO**	139,9	201,5	+ 61,6
WO	285,1	296,9	+ 11,8

* In deze sectoren hebben de budgetten betrekking op de voor ontvangsten gecorrigeerde uitgaven.

** Inclusief de kosten voor flankerend beleid (11,6 mln in 1996).

In de oorspronkelijke begroting voor 1996 was de sterk tegenvallende wachtgeldontwikkeling – ten opzichte van de ramingen in 1995 – nog niet verwerkt. Deze tegenvaller is wel meegenomen in de onderhandelingen in 1996 over de wachtgeldproblematiek met respectievelijk het Participatiefonds en de HBO-raad. De belangrijkste wijzigingen in de wachtgeldbudgetten gedurende 1996 ten opzichte van de oorspronkelijke begrotingsstand 1996 zijn dan ook de volgende.

1. De verwerking van het akkoord dat in juni 1996 is gesloten met het Participatiefonds. Op grond van dit akkoord zijn de wachtgeldbudgetten in de sectoren po, vo en bve opwaarts bijgesteld.

2. De verwerking van het convenant dat in april 1996 met de HBO-raad is gesloten. Op grond van dit convenant is het HBO-budget uit begroting 1996 eveneens naar boven bijgesteld.

De jaren tellen

In 1996 is voor het gehele onderwijsveld een onderzoek gedaan naar de achtergronden en oorzaken van de wachtgeldproblematiek. Dat heeft geleid tot het rapport *De jaren tellen*. Uit het onderzoek blijkt dat wachtgeld meer een vergrijzingsprobleem is dan een werkloosheidsprobleem. Ouderen zijn bij reorganisaties vaak de eersten die de organisatie verlaten en zij zijn bovendien vaak moeilijk herplaatsbaar.

Verder blijkt dat de budgettering van de uitgaven voor wachtgeld op het niveau van de instellingen, zoals die in het wo-velde sinds 1991 heeft plaatsgevonden, effect sorteert doordat de parallelle van belangen tussen werkgevers en werknemers is verbroken.

1.7. Studiefinanciering en onderwijsretributies

Wet op de Studiefinanciering (WSF)

Tot en met het studiejaar 1995/1996 gold voor alle studenten in het hoger onderwijs het regime van de tempobeurs. Dit impliceert dat de beurs wordt omgezet in een lening als de studenten het vereiste aantal studiepunten niet halen. Voor het studiejaar 1995/1996 is de norm verhoogd van 25% naar 50%. In totaal hebben 34 400 WSF-gerechtigden niet aan de norm van de tempobeurs voldaan. Dit betekent dat een bedrag van circa f 152 miljoen aan WSF-beurs alsnog in een rentedragende lening is omgezet. Met ingang van het studiejaar 1996/1997 geldt voor nieuwe studenten in het hoger onderwijs het regime van de prestatiebeurs. Zij hebben hun basis- en aanvullende beurs als voorwaardelijke lening uitgekeerd gekregen. Deze lening wordt per 1 januari 1998 omgezet in een beurs als zij over het studiejaar 1996/1997 aan de prestatienorm van 50% hebben voldaan.

Op 5 december 1996 is een wetsvoorstel ingediend om de ongewenste verlaging van de aanvullende beurs voor studenten met ouders in tariefgroepen 4 en 5 op te heffen. Dit leidt met terugwerkende kracht voor 1996 tot f 23 miljoen aan extra uitgaven. Vanwege uitvoeringstechnische redenen zullen deze uitgaven eerst in 1997 worden gedaan.

Wet Tegemoetkoming Studiekosten (WTS)

Op 1 augustus 1996 zijn delen van de Wet op de Tegemoetkoming Studiekosten (WTS) in werking getreden. Het gaat om hoofdstuk 2, de regeling voor voltijds-scholieren tot en met 17 jaar, en hoofdstuk 4, de regeling voor deeltijdstuderenden van 18 jaar en ouder. Hoofdstuk 3, de regeling voor vo-scholieren van 18 jaar en ouder, is op 1 januari 1997 ingegaan.

Voor diegenen die onevenredig zwaar door deze maatregel worden getroffen, is een overgangsregeling gemaakt. Zij krijgen maandelijks het verschil gecompenseerd tussen WSF, waar zij tot en met eind 1996 recht op hadden, en WTS, waar zij vanaf 1 januari 1997 recht op hebben. Dit leidt tot extra uitgaven van in totaal f 28 miljoen.

Toekomst studiefinanciering

Een brief over de toekomst van de studiefinanciering is op 15 mei 1996 naar de Tweede Kamer gezonden. De regie over dit debat is in handen gelegd van een voorzitterscollege dat daarvoor speciaal in het leven is geroepen en geleid wordt door de Commissaris van de Koningin van Friesland, de heer L. Hermans. Het college zal in het najaar van 1997 een advies opstellen voor de minister van OCenW.

In 1996 is ook een interdepartementaal beleidsonderzoek (voorzitter

H.Pont) naar de studiefinanciering gestart. Dit is begin 1997 afgerond. De bevindingen van dit onderzoek zullen worden betrokken bij de standpuntbepaling van het Kabinet over de aanbevelingen van het College Toekomst SF.

Commissie mbo/sf

In het traject van de begrotingsvoorbereiding 1997 heeft het Kabinet onder meer besloten tot een taakstelling op de Wet studiefinanciering voor mbo-studerenden. Deze loopt op tot f 124 miljoen. Een commissie mbo/sf is ingesteld (voorzitter F. Kruse) met als opdracht te adviseren over de mogelijkheden om de WSF-middelen voor mbo-studenten op een doelmatiger manier in te zetten. Ook moet de commissie de WSF-middelen bezien in relatie tot het vergroten van de studeerbaarheid in het mbo en de inkomensarrangementen voor jongeren. Gekoppeld aan deze opdracht is de commissie gevraagd op welke manier de taakstelling van f 124 miljoen ingevuld zou kunnen worden zonder de toegankelijkheid van het mbo aan te tasten. In haar advies van 16 oktober 1996 doet de commissie voorstellen om te komen tot een herschikking van het geheel van inkomensarrangementen voor deelnemers aan het secundair beroepsonderwijs. Dit advies zal worden betrokken bij het bredere toekomstdebat over de studiefinanciering.

1.8. Cultuur en media

De impuls voor cultuur

De impuls van f 15 miljoen voor cultuur leidde – tezamen met de impuls 1995 en enige andere mutaties – tot een extra ruimte van circa f 30 miljoen in 1996. Van dit bedrag is f 21 miljoen ingezet voor het oplossen van een aantal onontkoombare knelpunten bij cultuurbeheer, met name de inrichting van bouwprojecten, musea en archieven. Daarnaast is voor de monumentenzorg f 5 miljoen extra uitgetrokken, bovenop het bedrag dat via de eenmalige dotatie van f 275 miljoen in 1995 is gefourneerd. Voor het voortzetten van de rentesubsidieregeling is f 2 miljoen besteed, en voor het internationaal beleid f 1,5 miljoen.

Publieke omroep en liberalisering van de Mediawet

Een eerste herziening van de Mediawet (wet van 4 april 1996) maakt ook regionale commerciële omroepprogrammas mogelijk. Een tweede voorstel is op 17 juni ingediend.

In het verslagjaar werd de Dienst Omroepbijdragen omgevormd van een dienst van Koninklijke PTT Nederland N.V. tot een publiekrechtelijk zelfstandig bestuursorgaan.

Het Mediabesluit werd gewijzigd om de regels ten aanzien van abonnee-televisieprogrammas volledig in overeenstemming te brengen met de regels van de Europese richtlijn over het minimumaandeel Europese en onafhankelijke producties in televisieprogrammas. Ook is het onderdeel over de sponsoring van programma's in het Mediabesluit gewijzigd.

Letteren en bibliotheken

Het jaar 1996 stond voor de sector Letteren en Bibliotheken in de eerste plaats in het teken van de afsluiting van de vierjarige periode waarvoor het beleid was vastgelegd in de Cultuurnota 1993–1996 *Investeren in Cultuur*. Binnen het financiële kader van deze nota (het gaat in 1996 om f 67,4 miljoen) is onder andere subsidie verleend aan de fondsen en instellingen op het terrein van de letteren, het bibliotheekwerk en de

leesbevordering. Mede hierdoor is het gevoerde vertalingenbeleid succesvol geweest, waardoor steeds meer boeken van Nederlandstalige literaire auteurs vertaald en verkocht worden, binnen en buiten de Europese grenzen. Van groot belang voor de beschikbaarheid van Nederlandstalige literatuur is tevens de verlenging van de vaste boekenprijs, die dit jaar tot stand is gekomen.

In 1996 werd de leenvergoedingsregeling geëindigd. Door een wijziging van de Auteurswet over het leen- en verhuurrecht wordt de hoogte van het leenrecht door de rechthebbenden en de betalingsplichtigen in onderling overleg vastgesteld.

Wet tot behoud van cultuurbezit

In december 1996 heeft de Staat de collectie Bonger aangekocht. Deze collectie is uniek vanwege de ruime hoeveelheid werken van de beroemde Franse schilders Odilon Redon en Emile Bernard. De collectie staat daarom vermeld op de lijst die hoort bij de Wet tot Behoud van Cultuurbezit. Het ministerie van OCenW en het van Gogh Museum hebben f 14 miljoen voor de aankoop van deze collectie betaald. De aankoop vormt een wezenlijke aanvulling van de Collectie Nederland, in het bijzonder van de internationale 19e eeuwse kunst.

Monumentenzorg

Op 24 november 1995 werd door het Kabinet het besluit genomen om f 275 miljoen als extra dotatie toe te kennen aan de monumentenzorg. Deze extra dotatie is een eerste stap in de realisatie van het Strategisch Plan voor de Monumentenzorg. Hierdoor wordt een substantiële start gemaakt met het wegwerken van achterstand in restauratie van beschermde monumenten. De extra gelden worden, verspreid over vier jaar, toegevoegd aan het reguliere restauratiebudget en dienen als eerste fase van een periode van 15 jaar.

In 1996 is een bedrag van f 25 miljoen beschikbaar gekomen voor 35 monumenten. Met dit bedrag kon een bijdrage worden geleverd aan het oplossen van enkele knelpunten zoals de restauratie van topmonumenten als de Basiliek van Hulst, de Onze Lieve Vrouwe Kerk in Breda en het Stadhuis van Gouda.

1.9. Internationale aspecten

Internationaal cultuurbeleid (IC)

In 1996 is incidenteel een extra bedrag van f 1,5 miljoen aan het budget voor het internationaal cultuurbeleid toegevoegd. Dit budget liep daarmee op tot f 7,7 miljoen.

De besteding van het IC-budget is sterk afhankelijk van incidentele activiteiten of plotseling opkomende ontwikkelingen, meer nog dan ontwikkelingen op andere terreinen dat zijn. In 1996 moest er een aantal knelpunten worden opgelost: het nakende voorzitterschap van de Europese Unie en de onverwachte kosten voor de culturele betrekkingen met Noord-Amerika. Daardoor kon er onvoldoende uitwerking gegeven worden aan de prioriteiten-in-opkomst, zoals het thema *Nederland-Vrijhaven* dat in de cultuurnota een prominente plaats heeft gekregen.

Grenslanden

Op 30 oktober 1996 is de totstandkoming van het Nederlandse programma voor grensoverschrijdende samenwerking hoger onderwijs 1997–2000 aangekondigd. In dit programma staan structurele bestuurlijke én intensieve onderwijskundige vormen van samenwerking centraal tussen universiteiten en hogescholen in de grensregio's. Met dit programma is voor de periode 1997–2000 een bedrag van f 28,5 miljoen gemoeid. Drie onderzoekscholen die het meest succesvol waren in de samenwerking met universitaire eenheden in Duitsland en/of België hebben een bijdrage van telkens f 1 miljoen gekregen.

Het betreft de volgende onderwerpen en instellingen:

- Taalkunde: Landelijke Onderzoeksschool Taalwetenschappen (LOT);
- Sedimentaire Geologie: Nederlandse Onderzoeksschool Sedimentaire Geologie (NSG);
- Micro-elektronica: Delfts Instituut voor Micro-Elektronica en Submicrontechnologie (DIMES) samen met de Onderzoeksschool Micro-electronics, Materials Engineering, Sensors and Actuators (MESA).

In 1996 is het Duitslandprogramma voor het hoger onderwijs geïmplementeerd. In het kader van dit programma worden van 1996 tot en met 2000 drie instituten met jaarlijks totaal f 2 miljoen gesubsidieerd.

Verder wordt in het kader van het lopende Nederland Duitsland Plus Programma (uitgevoerd door het Europees Platform) met name de leerlingenuitwisseling met Duitsland op het terrein van het vbo en het vo gestimuleerd met een jaarlijks bedrag van f 0,2 miljoen.

Midden- en Oost-Europa

In 1996 is gestart met een Mastertraining op het terrein van technologie. Deze training is een pilot voor een uitgebreider programma. Dat stelt studenten uit Oost-Europese landen in staat in het Nederlandse hoger onderwijs hoogwaardige studieprogramma's te volgen als kroon op hun studie in Oost-Europa. Hiervoor is in 1996 en 1997 f 0,9 miljoen ingezet.

In 1996 startten onderzoeks-samenwerkingsprojecten met Rusland en Hongarije op de gebieden *nieuwe materialen, engineering safety en historische en actuele maatschappelijke ontwikkelingen in de Russische federatie*. Naast bilaterale programma's wordt ook samengewerkt in EU-kader.

Zuidoost- en Oost-Azië

In 1996 is het Onderwijsinformatiebureau in Jakarta opgericht. Met de stimulering van dit bureau is een begin gemaakt met het actief werven van studenten uit Indonesië. Daartoe werd ook (samen met EZ en VNO) het Human Resource Development-programma voorbereid. Dit programma laat gevorderde studenten naar Nederland komen voor een combinatie van studie en stage bij een bedrijf. Dit vereist natuurlijk samenwerking met Indonesische bedrijven.

In september is een overeenkomst met Indonesië getekend voor een samenwerkingsprogramma op het gebied van het beroepsonderwijs. Voor dit programma is gedurende 3 jaar f 3,5 miljoen uitgetrokken.

In november 1996 sloot de regering een overeenkomst met Japan voor samenwerking op het terrein van wetenschap en technologie. Deze samenwerking vindt al plaats door de beurzenprogramma's van NWO en STW en het Japanprijswinnaarsprogramma. Daarnaast kwamen in het afgelopen jaar meer en meer samenwerkingsmogelijkheden tussen instituten in Japan en Nederland in beeld.

Suriname

Eind 1996 hebben OCenW, BuiZa/OS en de Surinaamse zusterministeries een overeenkomst gesloten met de Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden NV (NIO) voor een ontwikkelingssamenwerkingssubsidie van f 5 miljoen. De eerste tranches worden in 1997 overgemaakt.

Daarnaast heeft OCenW een eenmalige subsidie van f 1 miljoen beschikbaar gesteld aan het Surinaamse ministerie. Deze subsidie is onder meer bedoeld voor het uitvoeren van restauratie-projecten en het opzetten van aanjaagprojecten voor het middelbaar- en landbouwberoepsopleiding. Ook is begonnen met de beschrijving en initiële uitvoering van zes prioritaire projecten op het terrein van vo en hbo.

2. FINANCIËEL BEHEER

Inleiding

Voor de beoordeling van de rekening is van groot belang het oordeel dat daarbij is gegeven door de controlerende instanties. Voor de bevindingen van de Algemene Rekenkamer wordt verwezen naar het rapport dat zij zal uitbrengen. De interne controleur van het ministerie, de departementale accountantsdienst, heeft zijn samenvattend rapport voorzien van een goedkeurende verklaring. Ook de verschillende rapporten over de deelverantwoordingen zijn goedkeurend.

Behalve de goedkeuring op het totaal van de rekening gaat het er tevens om adequaat te reageren op die punten waar nog verbeteringen in recht- en doelmatigheid mogelijk zijn. De stand van zaken op dit terrein wordt hierna achtereenvolgens beschreven voor:

- de opmerkingen van de Algemene Rekenkamer in haar rapportage bij de rekening 1995;
- het financieel beheer bij het ministerie.

2.1. Opmerkingen van de Algemene Rekenkamer in haar rapport bij de financiële verantwoording (RFV) 1995

Van de negen onderwerpen waarover de Algemene Rekenkamer opmerkingen heeft gemaakt, wordt hierna beknopt de inhoud van de opmerking beschreven en de stand van zaken daarbij.

1. Controlebeleid Kunstenfondsen

De Rekenkamer had geen zekerheid over de rechtmatigheid van de afrekeningen van 1994 en eerdere jaren. OCenW heeft aangegeven dat de uitvoering van de subsidiecyclus moet worden verbeterd, maar dat de rechtmatigheid hierdoor niet wezenlijk wordt beïnvloed.

De Rekenkamer kondigde aan dat zij in 1997 opnieuw een bezwaaronderzoek gaat uitvoeren naar het controlebeleid voor subsidieverstrekking aan de Kunstenfondsen.

Eind 1995 heeft OCenW een brief aan de fondsen gestuurd waarin aangegeven is op welke wijze de controle door de instellingsaccountants moet worden uitgevoerd met de hieraan gestelde eisen vanuit OCenW. Momenteel worden door de Departementale Accountantsdienst reviews uitgevoerd bij de fondsen.

Eveneens zijn voor alle cultuurinstellingen handboeken voor de financiële verantwoording opgesteld, waarin de eisen voor het verantwoord worden van de subsidiegelden uiteen worden gezet.

2. Begrotingscyclus van de uitgaven voor Primair Onderwijs

De Rekenkamer concludeerde dat de begrotingscyclus 1995 met betrekking tot de uitgaven voor primair onderwijs niet geheel ordelijk en controleerbaar is verlopen. De beoordeling door de directie FEZ van de begrotingsvoorstellen was slechts in beperkte mate geëxpliciteerd. De gemaakte afwegingen bij de begrotingsvoorbereiding waren hierdoor niet duidelijk, waardoor de Rekenkamer het besluitvormingsproces op het departement onvoldoende kon reconstrueren.

OCenW heeft aangegeven dat deze conclusie onjuist is; de gevolgde werkwijze leidt namelijk tot een zeer ordelijk proces. De directie FEZ verleent als concerncontroller haar goedkeuring aan begrotingsmutaties c.q. -onderbouwing en rapporteert alleen afwijkingen. Het is een

verkeerde veronderstelling dat deze directie elke begrotingspost expliciet in rapporten, voorzien van haar advies, aan de bewindslieden ter goedkeuring zou moeten voorleggen.

Om de afspraken en besluiten tijdens het begrotingsproces achteraf beter te kunnen traceren, zijn de volgende maatregelen genomen:

- alle begrotingsmutaties worden getoetst aan de hand van een checklist;
- in de begrotingsrapporten aan de Bestuursraad en Bewindslieden is helder aangegeven dat alle besluiten zijn getoetst en akkoord zijn bevonden door FEZ behalve eventuele beslispunten;
- per beleidsterrein is een dossier waarin zijn opgenomen: begrotingsvoorstel, toetsingsbevindingen en documenten waaruit accordering blijkt.

3. Misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen

De Algemene Rekenkamer heeft geconstateerd, dat de verschillende ministeries het begrip misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen (M&O) verschillend interpreteren. M&O-gevoelig wil in dit verband zeggen dat de aanspraak op een uitkering en/of de hoogte van een uitkering afhankelijk is van gegevens die een derde (belanghebbende) verstrekt. Het Ministerie van Financiën heeft daarom de aanwijzing gegeven, dat ieder ministerie een overzicht moet hebben van alle regelingen waarbij, door de afhankelijkheid van gegevens van derden, M&O mogelijk is. Daarbij moeten de maatregelen om dit te voorkomen en te bestrijden, ook worden aangegeven.

In 1996 is het Ministerie van OCenW dan ook gestart met een departementaal project voor het tegengaan van M&O. Omdat het ministerie voor bijna heel de begroting afhankelijk is van gegevens van derden, is voor dit omvangrijke project een plan van aanpak opgesteld. Eerst wordt van alle regelingen geïnventariseerd of er sprake is van M&O-gevoeligheid. Vervolgens wordt voor deze regelingen nagegaan op welke wijze dit is tegen te gaan. Eind 1996 waren volgens de planning voor de helft van de beleidsterreinen inventariserende deelprojecten gaande. Het gehele project moet eind 1997 zijn afgerond.

Uitgaande van de huidige kennis van zaken is in bijlage 2 beschreven in welke situaties M&O van wet- en regelgeving mogelijk is. Uit het bovenstaande project kan in de loop van 1997 blijken, dat op meer terreinen sprake is van M&O-gevoeligheid of dat bestaande M&O-gevoeligheid kan worden opgelost door aanpassing van de wet -en regelgeving.

4. MenO regeling voor de bekostiging Basiseducatie

De Rekenkamer concludeerde dat er geen toereikend M&O-beleid is voor de Regeling bekostiging Basiseducatie. In 1996 zal door de AR, door middel van een bezwaaronderzoek, worden nagegaan of er sprake is van een toereikend M&O-beleid.

OCenW heeft begrip getoond voor de aandacht voor het gebruik van de basiseducatie nu de middelen hiervoor op de begroting staan, maar de uitvoering aan de gemeente en instellingen wordt overgelaten. OCenW heeft toegezegd in de komende tijd te bezien op welke wijze met de opmerkingen van de Rekenkamer rekening kan worden gehouden.

Momenteel wordt vanuit de single-audit gedachte een beleidslijn ontwikkeld die ingaat op de ministeriële verantwoordelijkheid voor de educatie-gelden. Uitgangspunten zijn het voorkomen van het onrecht-

matig gebruik van de educatiegelden en het realiseren van een doelmatig gebruik van de gelden. De beleidslijn moet uitmonden in een Algemene maatregel van bestuur (AMvB).

5. MenO regelingen Culturele minderheden en Onderwijs eigen taal

De Rekenkamer concludeerde dat de opzet van het controlebeleid voor beide regelingen voldoende was. Deze conclusie leidt niet tot vervolgacties.

6. MenO Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten (BRRM)

De Rekenkamer concludeerde dat er nog onvoldoende acties waren ondernomen om de mogelijkheid te onderzoeken om het al dan niet BTW-plichtig zijn van de subsidie-ontvanger te verifiëren. Daarnaast is het controlebeleid ten aanzien van het subsidiëren van het BTW-gedeelte van restauratiekosten dat door eigenaar-ondernemers kan worden verrekend, niet verbeterd. Hierdoor ontstaat onzekerheid over de rechtmatigheid van de uitgaven in het kader van het BRRM.

Toegezegd is om na te gaan of screening van de aanvragen van particulieren te realiseren is, waarbij uitgangspunt is dat de opbrengsten tenminste in evenwicht moeten zijn met de kosten.

7. Voorrangsbenoemingen wachtgelders

De Rekenkamer concludeerde dat door de minister geen sancties zijn opgelegd conform de Wet op het voorgezet onderwijs (WVO) aan de MBO-instellingen die de eigenwachtgelderbepaling niet goed uitvoerde. Dit leidt in het jaar van afrekening (96/97) tot onvolledigheid van ontvangsten.

De bevinding van de Rekenkamer was dat een ministeriële regeling ontbrak waarin is bepaald in welke gevallen geen vermindering op de rijksvergoeding hoeft plaats te vinden.

Deze bevinding wordt niet onderschreven. Verwezen is naar de regeling betreffende aftrekposten WBO, ISOVO en WVO. Het is de bedoeling op korte termijn een nieuwe regeling te publiceren.

8. Voorschotten

De Rekenkamer concludeert dat de achterstand in de afrekening van de openstaande voorschotten is teruggebracht van f 8,3 miljard in 1994 naar f 2,5 miljard. Ze waardeert de inspanningen die het departement heeft gedaan om dit resultaat te bereiken.

De conclusie is onderschreven. Het minimaliseren van de hoeveelheid aan openstaande voorschotten heeft voortdurend de aandacht.

9. Uitkeringen onderwijspersoneel

In het persbericht naar aanleiding van het RFV95 concludeerde de Rekenkamer dat het financieel beheer rond de uitkeringen voor (gewezen) overheidspersoneel zorgelijk is. De uitkeringsdiensten van Binnenlandse Zaken (DUO) en van Onderwijs (UO) zijn er in 1995 niet in geslaagd om de problemen beheersbaar te maken. Bij UO zijn in 1995 nog veel fouten gemaakt bij het vaststellen van de uitkeringen. Uit steekproeven bleek zelfs dat het foutenpercentage toenam.

Per 1 januari 1996 is de productgroep Uitkeringen Onderwijspersoneel van de IB-groep overgegaan naar de USZO. Het onderzoek van Coopers en Lybrand bij de productgroep in 1995 heeft geleid tot de volgende acties ter verbetering van de uitvoering van het BWOO door USZO:

- in 1995 is een informatieprotocol tussen ministerie en de IB-Groep tot stand gebracht waarin afspraken over de informatie-uitwisseling zijn vastgelegd;
- in het kwetsbare systeem voor de berekening van de hoogte en duur van de uitkeringen zijn in 1996 aanpassingen doorgevoerd;
- USZO heeft een salarissysteem opgezet dat de huidige ondersteuning door CASO per 1 januari 1998 zal vervangen. Wanneer op dat moment blijkt dat het nieuwe systeem nog niet optimaal functioneert, kan nog worden teruggevallen op CASO;
- er is in overleg tussen het ministerie en USZO gewerkt aan een systeem van prestatie-indicatoren.

Begin 1996 werd duidelijk dat USZO slechts beperkt sancties toepaste op wachtgelders die aangeboden betrekkingen ten onrechte weigerden. Door USZO en OCenW is in juli 1996 een taskforce ingesteld om de verbeteracties rondom het handhavingsbeleid te coördineren. De taskforce werd ondersteund door een extern bureau (CBE Consultants) en rapporteerde in de periode september 1996 – januari 1997.

De rapporten van de task force hadden betrekking op:

- optimalisering werkprocessen met betrekking tot weigerende wachtgelders en verbetering afstemming tussen de verschillende actoren;
- een second opinion op de beslissingen die USZO had genomen met betrekking tot het sanctioneren van weigerende wachtgelders;
- een beschrijving van de werkinstructies bij USZO met betrekking tot de behandeling van melding van weigerende wachtgelders.

In de periode daarna heeft een aantal acties plaatsgevonden. Aan de hoofddirecteur USZO is gevraagd een aantal verbeteringen in het primaire proces te realiseren. Dit verzoek is mede aanleiding geweest voor de minister van Binnenlandse Zaken om de OOW met een jaar uit te stellen. Bovendien is er opnieuw een task force (OCenW, USZO en externe ondersteuning) opgericht om de doorvoering van deze te begeleiden. Deze task force begeleidt in eerste instantie een quick scan door een extern bureau van de huidige uitvoeringspraktijk. Door vergelijking met andere uitvoeringsinstellingen (benchmarking) kan aangegeven worden welke verbeteringen in het primaire proces nodig zijn. Vervolgens zal de task force analyseren of deze aanvullende verbeteringen op korte termijn realiseerbaar zijn.

Het rapport moet uiterlijk 1 mei 1997 gereed zijn.

In het hiervoor genoemde rapport van Coopers en Lybrand is geconstateerd dat het gebruiken van prestatie-indicatoren dringend gewenst is. Het vervolg hierop is dat er een monitoringsysteem is opgezet, waarmee regelmatig wordt gepeild in hoeverre de acties om de werkprocessen te optimaliseren, worden doorgezet.

2.2. Het financieel beheer bij het ministerie

Administratieve Organisatie

Het reguliere beheer en onderhoud van de Administratieve Organisatie (AO) van OCenW is erop gericht om in de handboeken AO steeds een volledig en actueel inzicht te geven in het feitelijk functioneren binnen OCenW. In 1996 is dit onderhoud volgens plan uitgevoerd: vrijwel alle directies beschikken over een recent handboek AO, of zijn in het geval van

nieuwe directies bezig met het opstellen van handboeken; met directies die dreigen achter te blijven zijn afspraken gemaakt.

Financiële informatiehuishouding

Sinds de ontwikkeling van het bij OCenW gebruikte financiële informatiesysteem GEFIS is de onderwijsbekostiging sterk vereenvoudigd, is de inrichting van de financiële functie gewijzigd evenals de organisatiestructuur van OCenW. Daarnaast weerspiegelt GEFIS de automatiseringsvisie uit die tijd: het automatiseren van complexiteit en het samenvoegen van verschillende grootheden (financiële administratie en beleidsinformatie) in één systeem. In 1996 is hierom gestart met de vereenvoudiging van de financiële administratie van OCenW. In eerste instantie is een opzet gemaakt van kaders voor de financiële administratie en de daarvoor gebruikte informatiesystemen die gelden voor het gehele departement. Daarnaast zijn op deelterreinen (subadministraties) enkele aanvullende studies verricht.

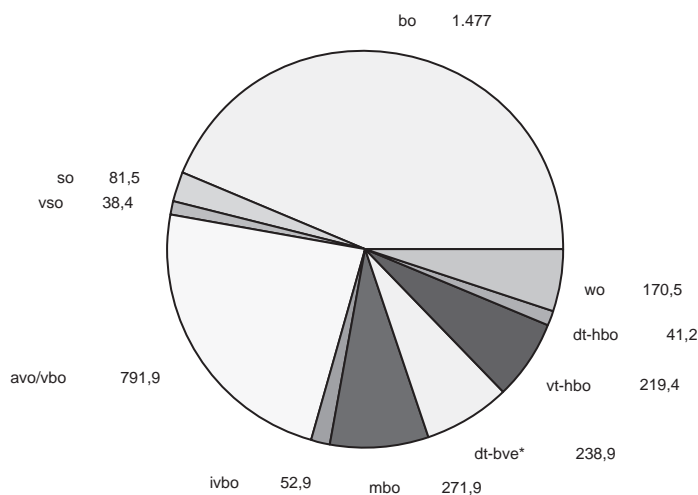

3. ONDERWIJSDEELNAME

3.1. Totaal aantal leerlingen en studenten in schooljaar 1995/96

Het totaal aantal leerlingen en studenten dat in schooljaar 1995/96 deelnam aan het onderwijs bedroeg 3 383 600 (exclusief 133 500 leerlingen in basiseducatie). De verdeling over de beleidsterreinen is weergegeven in onderstaande grafiek.

Leerlingen en studenten 1995/1996 (x 1000)

Voor vrijwel alle onderwijssoorten geldt dat de bekostiging wordt gebaseerd op de leerlingen/ studenten in de cursusjaren 1994/95 en 1995/96. De leerlingenaantallen werken echter niet overal op dezelfde wijze door in de budgetten per beleidsterrein (zie tabel 1: vergelijking telgegevens en Referentieraming 1995).

Toen de begroting werd opgesteld waren de leerlingentellingen 1994/95 reeds bekend; de enige onzekerheid als gevolg van leerlingen/studenten betrof de raming voor 1995/96 volgens RR95.

De afwijking ten opzichte van deze raming (3 413 000 leerlingen en studenten) bedroeg bijna – 30 000. Een groot deel van dit verschil, namelijk ruim – 20 000, is gelegen in deeltijd-bve en werkt niet of niet direct door in de budgetten voor 1996. De rest van het verschil is vooral gelegen in voortgezet onderwijs (– 1 500), middelbaar beroepsonderwijs (– 4 100) en wetenschappelijk onderwijs (–2 800).

3.2. Doorwerking van telling/raming-verschillen in budgetten

Zoals hiervoor reeds is aangegeven, werken de verschillen tussen leerlingentellingen en geraamde aantallen leerlingen niet volledig door in het budget 1996. De tabel hieronder illustreert dat.

In de tabel zijn de verschillen tussen telling en raming doorgerekend naar budgetten, uitgaande van kosten per leerling zoals vermeld in «Financiële Kerncijfers OCenW 1996». Deze doorrekening naar budgetmutaties is uiteraard een benadering die geen rekening houdt met specifieke bekostigingsregels per beleidsterrein.

tabel 1: vergelijking telgegevens en raming RR95 (telgegevens-raming) en doorwerking in het budget 1996

beleids- terreinen	telgegevens-raming (leerlingen x 1000)			budget (x f 1 miljoen) kalenderjaar
	schooljaar		kalenderjaar	
	1995/96	1996/97	1996	1996
bo ¹	- 0,9	-	- 0,4	- 2,1
so ¹	1,0	-	0,4	6,8
vso ¹	0,3	-	0,1	2,1
avo/vbo	- 2,0	-	- 0,8	- 6,9
ivbo	0,5	-	0,2	1,7
mbo	- 4,1	- 9,8	- 4,1	- 28,7
vt-hbo ³	- 3,3	- 5,8	-	-
wo ³	- 2,8	- 8,4	-	-
sf (mbo +vt- hbo + wo) ²		-	- 16,0	- 47,4

¹ bij de omrekening naar kalenderjaar is de systematiek van de personele bekostiging gevolgd (5/12 x verschil in 1995/96 en 7/12 x verschil in 1994/95, dit verschil is echter 0);

voor de materiële budgetten geldt dat de leerlingenaantallen 1995/96 bepalend zijn.

² bij de studiefinanciering geldt dat de leerlingenaantallen van 1995/96 voor 7/12 en de leerlingenaantallen 1996/1997 voor 5/12

³ afwijkingen van ramingen hebben geen effect op budgetten

-: niet-relevant

3.3. Toelichting per beleidsterrein

Primair onderwijs

De personele bekostiging is voor 7/12 bepaald door het aantal leerlingen in schooljaar 1994/95 en voor 5/12 door het aantal leerlingen in schooljaar 1995/96. De materiële bekostiging is bepaald door het aantal leerlingen in schooljaar 1995/96.

De aantallen bekostigde leerlingen zijn bovendien vermeerderd met de (eventuele) wettelijke opslag. Voor het basisonderwijs betekent dit dat rekening is gehouden met de instroom van 4-jarigen tijdens het schooljaar via een opslag van 3% van de getelde leerlingen op 1 oktober. In het (v)so zijn de opslagpercentages met ingang van teldatum 1-10-1993 vervallen.

Voortgezet onderwijs

Voor het schooljaar 1996/97 is bekostigd op basis van het aantal ingeschreven leerlingen op 15-9-1995, waarbij in de formatieformules voor het onderwijsgevend personeel nog gecorrigeerd is voor de deelname-ontwikkeling tussen schooljaar 1995/96 en 1994/95.

In de materiële bekostiging is vanaf 1 augustus 1996 een aanvang gemaakt met schooljaarbekostiging. Echter voor het kalenderjaar 1996 was het aantal ingeschreven leerlingen op 15-9-1995 nog bepalend.

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

1. Voor het mbo is het aantal leerlingen op 15 september 1995 bepalend voor de bekostiging van het kalenderjaar 1996.

2. In het leerlingwezen is het gemiddeld aantal deeltijdequivalenten in het schooljaar 1994/95 bepalend voor de bekostiging van het kalenderjaar 1996.

3. Bij het vavo en het deeltijd-mbo is de toegestane formatie over 1992 bepalend voor de bekostiging in de overgangsfase van 1 augustus 1993 tot 1 januari 1995. Daarna geldt de planningssystematiek conform de Kaderwet volwasseneneducatie. Het vavo en het deeltijd-mbo zullen na de overgangsfase onder het planningsregime van de Kaderwet volwasseneneducatie ressorteren.

4. De budgettering van het vormingswerk is ingevoerd per 1-8-1994. De situatie in het schooljaar 1992/93 was uitgangspunt voor de budgetverdeling over de instellingen.

Hoger beroepsonderwijs (hbo)

Binnen het HBO-bekostigingsmodel wordt de onderwijsvraag uitgerekend. De onderwijsvraag kan worden beschouwd als een maat voor het aantal bekostigde studenten. De onderwijsvraag in kalenderjaar 1996 is bepaald door de aantallen studenten in schooljaar 1995/96 te vermenigvuldigen met een factor die onder andere een functie is van de werkelijke en de normatieve verblijfsduren, het rendement en een wegingsfactor voor de deeltijdstudenten.

Wetenschappelijk onderwijs

Het totaal beschikbare budget wordt verdeeld volgens de in het Bekostigingsbesluit WHW vastgelegde regels. Daarbij zijn onder meer de volgende prestatiegegevens gebruikt:

1. aantal ingeschrevenen dat 4 jaar of minder aan het WO is ingeschreven; bij de studierichtingen tandheelkunde en wijsgeer van een wetenschapsgebied wordt ook het 5e inschrijvingsjaar bekostigd, en bij de studierichtingen geneeskunde, dierengeneeskunde en farmacie het 6e inschrijvingsjaar;
2. aantal diploma's;
3. aantal promoties;
4. aantal ontwerperscertificaten.

Voor opleidingen die veel kosten met zich meebrengen (bijvoorbeeld geneeskunde) geldt een hogere prijs dan voor opleidingen die minder kosten met zich meebrengen (bijvoorbeeld een taal).

De verdeling van het budget in 1996 is gebaseerd op de prestatiegegevens van 1994. De telling 1996 heeft derhalve geen effect op de budgetverdeling in de slotwet 1996.

4. VAN BEGROTING NAAR REKENING

Inleiding

De begroting is een zo getrouw mogelijke weerspiegeling van het voorgenomen beleid, terwijl ook de raming van de bekostigingsvariabelen in de open-einde-sectoren zo nauwkeurig mogelijk is. Tussen het opstellen van de begroting en de laatste dag dat er ten laste van deze begroting wordt betaald, liggen echter 11/2 jaar. In zo'n periode wordt beleid bijgesteld en nieuw ontwikkeld en niet alles voltrekt zich in het veronderstelde tempo. Daarnaast kunnen de bekostigingsvariabelen net iets anders uitpakken dan geraamd. Ten slotte zijn er technische bijstellingen op de begroting met name voor de loon- en prijsbijstelling.

Hierna gaan we allereerst in op de twee factoren die het totaal van de begroting van uitgaven en ontvangsten beïnvloeden, namelijk:

- de bijdragen van het kabinet aan de begroting of omgekeerd, de zogenaamde generale bijstellingen;
- de technische factoren die vooral betrekking hebben op uitdelingen van aanvullende posten van de Miljoenennota, en op verschuivingen van uitgaven en ontvangsten tussen ministeries.

Alle overige bijstellingen van de begroting, of het nu gaat om beleidsmatige ontwikkelingen of om mee- en tegenvallers, beïnvloeden het begrotingstotaal niet. Krachtens de regels budgetdiscipline behoren al deze posten binnen de begroting opgevangen te worden. Plussen en minnen voor het gehele jaar 1996 samen genomen, worden gepresenteerd. Het daarbij resulterende overschot komt, op grond van de eindejaarsmarge-afspraken in 1997 opnieuw ter beschikking.

Ten slotte volgt een specificatie van het verschil tussen begroting en rekening naar beleidsterrein.

4.1. De oorzaken van de verschillen

De bijstellingen van de begroting van uitgaven en ontvangsten geven het volgende beeld te zien.

Tabel 1: Het verschil tussen begroting en realisatie (x f 1 miljoen)

	Begroting	Realisatie	Vershil
Uitgaven	38 086,0	38 620,9	534,9
Ontvangsten	3 686,0	3 356,8	- 329,2
Netto- uitgaven	34 400,0	35 264,1	+ 864,1

Per saldo blijken de feitelijke netto-uitgaven f 864,1 miljoen hoger te zijn uitgekomen dan de begroting.

Dit verschil kent de volgende oorzaken:	
– extra bijdragen vanuit de generale middelen aan de begroting:	f 806 mln
– loon- en prijsbijstelling en andere technische posten:	f 58 mln
Totaal	f 864 mln

De bijdragen van het kabinet bestaan uit (x f 1 miljoen):	
– dekking van wachtgeldtekorten	+ 100
– versnelling van de uitbetaling van middelen uit het fonds kwaliteit en studeerbaarheid	+ 66
– bijdrage aan het seniorenbeleid	+ 50
– verschuiving van de opbrengst van het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (lagere ontvangsten)	+ 155
– overdracht om niet van de gebouwen in de sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in plaats van tegen een geraamde opbrengst van	+ 350
– het verschil tussen de eindejaarsmarge 1996 van f 25 miljoen die aan de generale middelen is toegevoegd en de eindejaarsmarge 1995 van f 107 miljoen die van de generale middelen aan de begroting is toegevoegd	+ 82
Totaal	+ 803
De posten met een meer technisch karakter bestaan uit:	
– algemene salarismaatregelen	+ 228
– prijsbijstelling	+ 54
– indexering Wet Studiefinanciering	+ 80
– per saldo verlaging van de niet relevante (lening)-uitgaven studiefinanciering	– 322
– overboekingen	+ 21
Totaal	+ 61

4.2. Bijstellingen binnen het totaal van de begroting

Naast de bovengenoemde bijstellingen die het begrotingstotaal hebben beïnvloed, zijn er veel factoren die tot wijziging van de financiële uitkomsten leiden. Via een maandelijks intern proces van monitoring en rapportages wordt er voor gezorgd dat de begroting blijft sluiten. Dit blijkt uit het volgende overzicht van alle bijstellingen binnen de begroting. Hierbij zijn uitgavenverhogingen en ontvangstenverlagingen opgenomen onder Besteding, en uitgavenverlaging en ontvangstenverhoging onder Herkomst. Tevens is aangegeven dat het jaar 1996 zowel is begonnen als geëindigd met een positieve eindejaarsmarge.

Tabel 2: Overzicht van herkomst en besteding van middelen (x f 1 miljoen)

Bestedingen	Herkomst		
Inzet eindejaarsmarge voor CAO	83,0	Eindejaarsmarge 1995	107,0
Ministerie Algemeen	17,0	Formatie	30,2
Gemiddelde personele lasten	84,5	Leerlingen-volume	26,5
Wachtgelden	86,2	Overige arbeidsvoorwaarden	7,3
Beroepen Hoger Onderwijs	90,0	Afrekeningen	16,3
Huisvestingskelpunten	34,0	Huisvesting	24,4
BTW-Cultuur	24,5	OV-studentenkaart	44,3
Besparingsverliezen	31,2	Arbeidsmarktkelpunten	69,8
IJking lesgeld	38,2	Salarisgaranties	46,7
Bonger-collectie	14,0	Projecten	50,0
Belgische Scholen	10,6	OKF-BVE	20,0
Prijsbijstellingen	9,3	Normatieve exploitatie HBO	25,0
Tegenvaller STER	51,0	HBO-Raad	31,0
Kasverschuiving	11,4	Algemene omroepreserve	51,0
Saldo eindejaarsmarge 1996	25,0	Diversen	60,4
Totaal bestedingen	609,9	Totaal herkomst	609,9

Toelichting op de bestedingen van middelen

De eindejaarsmarge 1995 van f 107 miljoen is voor f 83 miljoen ingezet om de CAO 1995-1996 te financieren, en voor f 17 miljoen om de taakstelling op de apparaatsuitgaven te dekken.

De gemiddelde personele lasten zijn f 84,5 miljoen hoger uitgevallen dan begroot. Dit betreft met name de incidentele looncomponent in het primair onderwijs.

De wachtgeldtegevaller van f 86,2 miljoen betreft het meerdere boven het bedrag van f 100 miljoen dat uit generale middelen aan de begroting is toegevoegd. Deze tegenvaller betreft de sectoren PO, VO, BVE en HBO.

De beroepen in de sector Hoger onderwijs tegen de bekostiging van de kleine universiteiten hebben extra uitgaven van f 90 miljoen veroorzaakt. De decentralisatie van de huisvesting van het primair en voortgezet onderwijs was aanleiding om enkele knelpunten in de huisvesting weg te nemen.

Omdat het bij de podiumkunsten niet is gelukt de BTW-verlaging aan de cultuursector ten goede te laten komen is een tegenvaller van f 24,5 miljoen opgetreden. De besparingsverliezen, ofwel het niet geheel realiseren van ingeboekte bezuinigingen, traden op bij de aanscherping van de referentie-eisen, en het controlebeleid. Door het lesgeld minder te verhogen dan geraamd zijn er minder ontvangsten binnengekomen, wat gelijk staat met een verhoging van de uitgaven.

De aanschaf van de Bonger Collectie op grond van de Wet Behoud Cultuurbezit heeft f 14 miljoen hogere uitgaven veroorzaakt. Bij de beëindiging van de bekostiging van Belgische Scholen is een afkoopsom van f 10,6 miljoen overeengekomen.

Verder zijn er tegenvallers geweest bij de prijsbijstelling en bij de STER-inkomsten en is er een kasverschuiving doorgevoerd.

Toelichting op de herkomst van middelen

Door verschuivingen in de uitgaven voor arbeidsmarktknelpunten, de salarisgaranties bij Toerusting en Bereikbaarheid, en voor de OV-studentenkaart is de begroting met aanmerkelijke bedragen verlaagd. De verlaging van de algemene omroepreserve was nodig ter compensatie van tegenvallers bij de STER-inkomsten. Bij het sluitend houden van de begroting was het mogelijk uitgaven voor projecten te verlagen. De feitelijk te bekostigen formatie in het onderwijs bij gegeven leerlingaantallen kan variëren, afhankelijk van met name het gebruik van de ADV-BAPO regeling. Hier is een meevaller van f 30,2 miljoen opgetreden. De verlaging van de normatieve exploitatie in het HBO, en de afroaming van liquiditeiten bij de HBO-raad zijn benut om de wachtgeldoverschrijding in deze sector te dekken.

Binnen de budgetten voor het beroepsonderwijs zijn de uitgaven met f 20 miljoen verlaagd om een voorziening te treffen voor een waarborgfonds OKF/BVE. Ten slotte hebben zich op diverse onderdelen lagere uitgaven gemanifesteerd.

4.3. De verschillen per beleidsterrein

Hierna volgt een overzicht dat per beleidsterreinen het totale verschil tussen begroting en realisatie laat zien.

Tabel 3: Het verschil tussen begroting en realisatie per beleidsterrein (x f 1 miljoen)

Beleidssterreinen	Begroting	Realisatie	Verschil	Uitgaven		Ontvangsten		
				Verschil in %	Begroting	Realisatie	Verschil	Verschil in %
17 Ministerie Algemeen	545,1	567,7	22,6	4,1	3,6	1,2	- 2,4	- 66,7
18 Primair Onderwijs	9 407,0	9 595,7	188,7	2,0	44,2	56,4	12,2	27,6
19 Voortgezet Onderwijs	6 965,9	7 025,4	59,5	0,9	33,8	41,7	7,9	23,4
20 Beroepsond. en Volwasseneneducatie	3 597,2	3 580,7	- 16,5	- 0,5	109,1	78,8	- 30,3	- 27,8
21 Hoger Beroepsonderwijs	2 437,3	2 555,4	118,1	4,8	14,1	43,9	29,8	211,3
22 Wetenschappelijk Onderwijs	5 041,8	5 221,9	180,1	3,6	4,0	2,6	- 1,4	35,0
23 Onderzoek en Wetenschapsbeleid	1 228,0	1 254,4	26,4	2,1	158,9	163,2	4,3	2,7
24 Huisvesting	1 836,5	1 927,0	90,5	4,9	363,3	159,8	- 203,5	- 56,0
25 Studiefinancieringsbeleid	4 521,9	4 228,8	- 293,1	- 6,5	1 295,8	1 252,4	- 43,4	- 3,3
26 Overige programma uitgaven	118,0	172,1	54,1	45,8	0,2	5,2	5,0	2 500,0
27 Cultuur	2 387,3	2 491,8	104,5	4,4	1 659,0	1 551,6	- 107,4	- 6,5
Totaal ministerie	38 086,0	38 620,9	534,9	1,4	3 686,0	3 356,8	- 329,2	- 8,9

Toelichting

Technische mutaties zoals prijsbijstellingen en salarismaatregelen zorgden voor een belangrijk aandeel in de verhoging van de uitgaven op de meeste beleidsterreinen.

Binnen Ministerie Algemeen was het doorschuiven van f 15,8 miljoen eindejaarsmarge als gevolg van gespaarde apparaatskosten de belangrijkste factor in de verhoging van begroting naar realisatiestand.

Op het beleidsterrein primair onderwijs was, behalve de technische mutaties (f 216 miljoen), het inzetten van gelden ter stimulering van bestuurlijke krachtenbundeling in latere jaren (f 70 miljoen) de belangrijkste mutatie. Het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie laat een lagere uitgaven-realisatie zien dan wat was geraamd, vanwege vertraging in de regelgeving en in uitvoering van projecten. De ontvangsten komen lager uit door een vertraging in de toekenning van de vergoeding uit het Europees Sociaal Fonds.

In het hoger beroepsonderwijs waren de (f 56 miljoen) hogere wachtgelduitgaven de belangrijkste oorzaak van de verhoging van de uitgaven. De ontvangsten stegen in 1996 door onttrekking van f 31 miljoen van de HBO-raad voor projecten. In het wetenschappelijk onderwijs waren de uitgaven als gevolg van de beroepen (f 90 miljoen) die door de universiteiten hadden ingesteld de belangrijkste factor. De uitgaven in hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs stegen bovendien door het al eerder uitgeven van gelden uit het Kwaliteit en Studeerbaarheidsfonds (HBO + f 39,6 miljoen, WO + f 26,4 miljoen) om beter te kunnen aansluiten bij de middelenbehoefte in de uitvoering.

Bij huisvesting zijn de lager dan geraamde ontvangsten toe te schrijven aan het niet doorgaan van de verkoop van het onroerend goed in de BVE-sector, dat was geraamd op f 350 miljoen opbrengst. Deze tegenvaller werd enigszins gecompenseerd door extra ontvangsten verkoopopbrengsten.

Bij studiefinancieringsbeleid leidden met name de lagere uitgaven aan rentedragende leningen tot een verlaging van de begroting. Voornaamste oorzaak is het terughoudend leengedrag bij studenten.

De verhoging van de begroting voor de overige programma-uitgaven wordt voornamelijk veroorzaakt doordat USZO, per 1 januari 1996 opgericht, ten laste komt van dit beleidsterrein. Binnen de begroting is hiervoor f 44 miljoen vrijgemaakt. Naast de verhoging van de uitgaven met f 24,5 miljoen om het cultuurbeleid te kunnen intensiveren (Cultuur in de plus) vallen bij Cultuur de lager dan geraamde ontvangsten op. Doordat de verkoop van het Nederlands Omroep Productiebedrijf is uitgesteld, moesten de ontvangsten met f 155 miljoen worden verlaagd.

TOELICHTING PER BELEIDSTERREIN

BELEIDSTERREIN 17 MINISTERIE ALGEMEEN

1. Algemeen

Op dit beleidsterrein worden de apparaatsuitgaven van het ministerie verantwoord. Het gaat om de apparaatskosten van het Bestuursdepartement (f 217 miljoen), van de Centrale Financiën Instellingen (f 100 miljoen), van de Inspectie van het Onderwijs (f 63 miljoen) en de uitgaven van ex medewerkers die van een ontslaguitkering gebruik maken (f 20 miljoen). Ook worden de kosten verantwoord van de Informatie Beheer Groep (f 159 miljoen) en van de Adviesraden (f 9 miljoen).

Bestuursdepartement

Het bestuursdepartement draagt verantwoordelijkheid voor de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van het beleid op het terrein van onderwijs, cultuur en wetenschappen. De bezetting van het bestuursdepartement was in 1996 in totaal 1439 personen (1331 fte's). In 1996 stond op het personeel en organisatorisch vlak het incorporeren van de taakstellingen regeerakkoord en de invoering 36-urige werkweek centraal. Op informatie- en communicatietechnologie gebied is gewerkt aan opwaardering, verbetering en beveiliging van de voorzieningen.

Centrale Financiën Instellingen

Op 1 januari 1996 is Cfi gestart als agentschap. De Cfi is als uitvoeringseenheid verantwoordelijk voor de rechtmatige en doelmatige toedeling van financiële middelen, op basis van bekostigingsnormen, over de afzonderlijke door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen bekostigde instellingen voor onderwijs, onderzoek en verzorging en de daaruit voortvloeiende werkzaamheden. De Cfi is verantwoordingsplichtig. Elders in dit financieel jaarverslag is de verantwoording van het agentschap Cfi opgenomen.

Inspectie van het Onderwijs

De taken van de inspectie betreffen de uitvoering van wetten en besluiten met betrekking tot controle, evaluatie, stimulering en rapportage over de kwaliteit van het onderwijs. Het Onderwijsverslag, dat ieder jaar wordt uitgebracht, bevat de bevindingen van de inspectie over de staat van het onderwijs.

In 1996 heeft de inspectie ongeveer 11 726 schoolbezoeken uitgevoerd. Het aantal behandelde klachten was circa 3400. Daarnaast werden 500 persvragen en 300 publieksvragen beantwoord.

Informatie Beheer Groep (IB-Groep)

De IB-Groep heeft in 1996 als zelfstandig bestuursorgaan (ZBO) een aantal wettelijk vastgelegde taken uitgevoerd voor het ministerie van OCenW op het terrein van Studiefinanciering, de Tegemoetkoming in de Studiekosten, lesgeldinning en de organisatie van schoolexamens. In 1996 is door OCenW en de IB-Groep vooruitgang geboekt bij het vertalen van deze taken naar vooraf gedefinieerde en achteraf controleerbare prestatie-indicatoren en normen. Ter verbetering van de kwaliteit van de bedrijfsvoering is door de IB-Groep verder gewerkt aan de invulling van een kostprijsmodel met actuele bedrijfsgegevens, het vormgeven aan intern contractmanagement, kennisontwikkeling, flexibilisering en technische

innovatie. Een van de hoofddoelen is de verdere verbetering van de telefonische bereikbaarheid. Richting afnemers wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een kwaliteitshandvest, waarmee de IB-Groep vastlegt welk kwaliteitsniveau van dienstverlening mag worden verwacht.

Als ZBO brengt de IB-Groep jaarlijks voor 1 april een eigen jaarverslag uit.

Onderwijsraad en Raad voor Cultuur

Op grond van de Kaderwet adviescolleges is de organisatie van de Onderwijsraad in 1996 herzien, dat heeft geleid tot de per 1 januari 1997 vernieuwde Onderwijsraad. De Raad voor Cultuur die in 1996 van start is gegaan valt eveneens binnen deze Kaderwet.

2. Verantwoording van de totale uitgaven

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 17 (x f 1 miljoen)

Ministerie algemeen	Begroting	Realisatie	Verschil
art.17.05 post actieven	12,4	20,2	7,8
art.17.06 personeel & materieel ministerie	310,0	316,5	6,5
art.17.07 personeel & materieel IB-Groep	155,9	158,9	3,0
art.17.08 personeel & materieel Inspectie	61,8	63,1	1,3
art.17.09 personeel & materieel adviesraden	4,9	8,9	4,0
totaal uitgaven	545,1	567,7	22,6
ontvangsten	3,7	1,2	- 2,5

Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

In 1996 hebben de taakstellingen uit het regeerakkoord ter vermindering van de apparaatskosten hun volledige beslag gekregen. Doordat in 1994 en 1995 al geanticipeerd was op deze taakstellingen, onder meer door terughoudend kasbeleid op de centrale voorzieningen, een streng selectief vacaturebeleid bij het departement en het bieden van een spaarfaciliteit voor de diensteenheden en Cfi, kon aan de begroting 1996 via de zogenaamde eindejaarsmarge een gespaard bedrag van ruim f 15,8 miljoen toegevoegd worden. Het incorporeren van de personele taakstellingen binnen de diverse onderdelen van het departement heeft geleid tot grotere en kleinere reorganisaties. Het instrument van vrijwillige mobiliteit is daarbij succesvol gebleken waardoor enerzijds binnen het departement vacatures naar wens zijn opgevuld, maar tevens ook personeel bemiddeld is naar andere overheden en bedrijven. In de tweede suppletore begroting was het daardoor al mogelijk éénmalig een liquiditeitskorting van f 10 miljoen op het budget door te voeren. Terwijl daarnaast een serieuze start gemaakt kon worden om de gevolgen van de CAO-Rijk 1995-1997, en dan met name de invoering van de 36-urige werkweek, maar ook de achterblijvende resultaten ten aanzien van het doelgroepenbeleid allochtonen en WAGW-ers nu geïntegreerd en structureel aan te pakken. Eind 1996 is hiertoe een plan van aanpak afgesproken, dat in 1997 geïmplementeerd wordt.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen gerealiseerde en voor 1996 begrote uitgaven is f 22,6 miljoen. Wanneer onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende onderdelen, is percentueel de grootste mutatie opgetreden bij de adviesraden (artikel 17.09), namelijk f 4 miljoen. Deze verhoging is grotendeels toe te schrijven aan de start van de Raad voor Cultuur in 1996 en de overboeking van de apparaatskosten daarvoor (f 4,3 miljoen) van Cultuur naar dit artikel.

Naast loon en prijsbijstelling wordt het verschil van f 22,6 miljoen met name veroorzaakt door het op basis van de eindejaarssystematiek doorschuiven van f 15,8 miljoen gespaard apparaatskostenbudget van 1995 naar 1996. In de tweede supplettoire begroting is verder de al eerder genoemde liquiditeitskorting van f 10 miljoen verwerkt, maar zijn ook bedragen aan de begroting toegevoegd. Voor flankerend beleid werd in verband met overgang taken van Cfi naar gemeenten met betrekking tot bekostiging van huisvestingvoorzieningen in het primair en voortgezet onderwijs een bedrag van f 3 miljoen aan de begroting toegevoegd. Voor de intensivering van het controlebeleid wachtgelden, het onderzoek naar de beheersbaarheid wachtgelden, het kennisdebat en de dekking van de bestuurskosten van het Participatiefonds is f 9,5 miljoen aan de begroting toegevoegd. Door een andere financieringswijze van de bestuurskosten Participatiefonds kon de begroting in de slotwet alsnog met f 4 miljoen worden verlaagd.

Daarnaast was er binnen de begroting sprake van een aantal herschikkingen. In de eerste supplettoire begroting zijn de consequenties verwerkt van de overgang van de produktgroep Uitkeringen Onderwijspersoneel (UO) naar de USZO. Hiertoe is f 23,0 miljoen uit het apparaatsbudget IB-groep overgeboekt naar het artikel 26.03 van waaruit de uitvoeringskosten worden betaald aan USZO. Vanwege het streven naar een strikte scheiding tussen programma- en apparaatsgelden zijn eveneens in deze begroting de onderzoeksbudgetten zoals deze bij de beleidsterreinen primair onderwijs, voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneducatie, hoger beroepsonderwijs, wetenschappelijk onderwijs, onderzoek- en wetenschapsbeleid en huisvesting stonden, totaal f 5,6 miljoen, overgeboekt naar het artikel personeel en materieel ministerie. De overheveling van het budget voor incassokosten, f 15 miljoen, van het beleidsterrein studiefinanciering naar het budget IB-groep was de voornaamste herschikking in de tweede supplettoire begroting. In de slotwet tenslotte is vanuit het apparaatskostenbudget departement een bedrag van f 3,6 miljoen overgeboekt naar de IB-groep bedoeld voor de invoeringskosten van diverse beleidswijzigingen op het terrein van studiefinanciering.

BELEIDSTERREIN 18 PRIMAIR ONDERWIJS

1. Algemeen

Bij het beleidsterrein primair onderwijs zijn de uitgaven opgenomen voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Totaal zijn in het primair onderwijs 1,6 miljoen leerlingen ingeschreven, waarvan 1,5 miljoen in het basisonderwijs en 0,1 miljoen in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Het primair onderwijs legt de basis voor het volgen van aansluitend voortgezet onderwijs.

Het basisonderwijs is onderwijs bestemd voor kinderen vanaf de leeftijd van 4 jaar tot maximaal 14 jaar. Het onderwijs wordt zodanig ingericht dat de leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen.

Het speciaal onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs is onderwijs bestemd voor leerlingen van circa 3 tot 20 jaar voor wie vaststaat dat overwegend een orthopedagogische en orthodidactische benadering de aangewezen weg is. Het betreft kinderen met uiteenlopende handicaps.

De uitgaven voor het primair onderwijs bedroegen f 9 595,7 miljoen en de ontvangsten f 56,4 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 18 (x f 1 miljoen)

po	Begroting	Realisatie	Verschil
Totale uitgaven			
Personeel ¹⁾	7 693,6	7 819,8	+ 126,2
Materieel	1 406,7	1 410,8	+ 4,1
Onderwijsverzorging	93,8	98,4	+ 4,6
Rechtspositionele uitkeringen ¹⁾	152,7	204,9	+ 52,2
Overig	60,3	61,8	+ 1,5
Totale uitgaven	9 407,0	9 595,7	+ 188,7
Totale ontvangsten	44,2	56,4	+ 12,2

¹⁾ De bedragen voor de rechtspositionele uitkeringen zijn afgesplitst van artikel 18.01 en apart opgenomen in deze tabel.

Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het uitgavenbedrag van f 9 595,7 miljoen staat dat in 1996 (kalenderjaar) 1 607 000 leerlingen basis – of (voortgezet) speciaal onderwijs hebben genoten.

Hiervoor zijn 97 700 personen op voltijdsbasis werkzaam geweest op 8 300 instellingen.

Voor leermiddelen, verwarming, verlichting enzovoort is daarbij per kind bijna f 900,- vergoed.

Van de totale uitgaven is ruim 2% nodig geweest voor rechthebbenden op een wachtgeld.

De uitgaven voor huisvesting zijn niet in bovengenoemd bedrag begrepen; in 1996 is daarvoor f 1 043 miljoen vergoed.

Met ingang van het schooljaar 1996/1997 heeft de onderwijs-assistent zijn intrede gedaan in de basisschool. Hiervoor was in de begroting f 42 miljoen gereserveerd.

De uitgaven per leerling in het primair onderwijs inclusief huisvesting zijn uitgekomen op ruim f 6 600,-.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de uitgaven bij slotwet 1996 en de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1996 van f 188,7 miljoen doet zich voornamelijk voor bij de personele uitgaven en bij de wachtgelden. De realisatie van de materiële en overige uitgaven in 1996 sluit nauw aan bij de raming.

Het verschil bij de personele uitgaven

Door de CAO-1995/1996 en 1996/1998 en de bijstelling van de incidentele loonsom component is het salarisniveau van de begroting met f 216 miljoen ofwel met circa 2,8% omhoog gegaan.

Daarnaast is een bedrag van f 70 miljoen uit het budget voor arbeidsmarktknelpunten verschoven naar latere jaren, om in te zetten voor de stimulering van bestuurlijke krachtenbundeling. De beleidsmaatregel Toerusting en Bereikbaarheid heeft in 1996 een opbrengst gegenereerd, waarvan f 22 miljoen niet is herbested in 1996. Dit is ten behoeve van salarisgaranties doorgeschoven naar latere jaren.

Het verschil bij de wachtgelden

Met de uitgaven aan wachtgelden van f 204,9 miljoen op een geraamd bedrag van f 152,7 miljoen bedraagt de overschrijding f 52,2 miljoen ofwel 34%. De begrotingsraming is gestoeld geweest op te optimistische veronderstellingen over de effecten van het ingezette beleid. In hoofdstuk 1 is een verdere uiteenzetting hierover opgenomen.

Het verschil bij de ontvangsten

De hogere ontvangsten dan begroot hebben een hoofdzakelijk boekhoudkundige achtergrond; vanaf 1996 worden de vergoedingen uit het Fonds Arbeidsongeschiktheid Overheidspersoneel wegens arbeidsongeschikt geworden onderwijspersoneel als ontvangsten verwerkt, terwijl voordien de overeenkomstige AAW-ontvangsten in mindering op de uitgaven kwamen.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 2a: Aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (x 1000)¹

po	Begroting	Realisatie
Totaal ingeschreven leerlingen	1 606,5	1 607,2
- basisonderwijs	1 487,3	1 487,2
- (voortgezet) speciaal onderwijs	119,2	120,0

Bron: Referentieraming 1995

¹ Inclusief trekkende bevolking

Uit tabel 2a. blijkt dat het totaal aantal ingeschreven leerlingen in het primair onderwijs 700 leerlingen boven het begrote aantal is uitgekomen. Het financiële effect hiervan was zeer beperkt.

Tabel 2b: Bekostigde leerlingen naar gewicht voor de personele bekostiging van het basisonderwijs (x 1000)

po	Begroting	Realisatie
Aantal leerlingen met gewicht 1.00	874,6	887,4
met gewicht 1.25	436,1	425,8
met gewicht 1.40	1,7	1,7
met gewicht 1.70	3,9	3,9
met gewicht 1.90	184,7	182,5
Totaal aantal leerlingen	1 501,0	1 501,3
Totaal gewogen leerlingen	1 779,6	1 775,3
Trekkende bevolking ongewogen	0,4	0,4

Het aantal leerlingen wijkt hier af van dat in tabel 2a. als gevolg van de bekostigingsregels voor personeel (zie hoofdstuk 3). Binnen het totaal aantal leerlingen in het basisonderwijs is de verdeling iets gunstiger uitgekomen voor het aantal leerlingen met een gewicht van 1.0 ten nadele van de groepen met een gewicht van 1.25 en 1.9. Het gewogen aantal leerlingen is daardoor 4 300 lager uitgekomen t.o.v. de begroting. Het verschil tussen het aantal 1.25-leerlingen in de begroting en de uiteindelijke realisatie levert een opbrengst op, die vervolgens weer wordt ingezet ten behoeve van het basisonderwijs.

Aantal formatieplaatsen

Tabel 3: Personeelsaantallen naar kalenderjaar (fte x 1000)

po	Begroting	Realisatie
Totaal bekostigd personeel	97,4	97,7
– basisonderwijs	77,2	77,5
– (voortgezet) speciaal onderwijs	20,2	20,2
Waarvan onderwijzend	92,6	92,3
– basisonderwijs	77,1	76,9
– (voortgezet) speciaal onderwijs	15,5	15,4

De realisatie van de formatie vertoont geen noemenswaardige afwijkingen ten opzichte van de raming in de ontwerpbegroting 1996.

Aantal instellingen

Tabel 4: Aantal instellingen schooljaar 1995/1996

po	Begroting ¹	Realisatie
Totaal aantal instellingen	8 796	8 300
– basisonderwijs	7 802	7 316
– (voortgezet) speciaal onderwijs	994	984

Bron: BRIN

¹ Exclusief de effecten van «Toerusting en Bereikbaarheid»-tranches 1996 en volgende jaren.

Het verschil tussen het geraamde en gerealiseerde aantal instellingen per 1 augustus 1995 is vooral een gevolg van de beleidsoperatie Toerusting en Bereikbaarheid. Per 1 augustus 1996 is het aantal scholen uitgekomen op 8 116, waarvan 7135 basisscholen en 981 scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs.

Tabel 5: Met beleidsterrein 18 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

po	Begroting	Realisatie
Totaal huisvestingsuitgaven	1 061,5	1 042,9
Sf/ts/tsd (voortgezet speciaal onderwijs) ¹⁾	31,0	19,9
Lesgeld ontvangsten (voortgezet speciaal onderwijs)	14,9	12,9

¹ Exclusief rentedragende leningen, inclusief de verschuiving van uitgaven voor voltijdstudenten VSO van WSF naar TS.

Bedrag per leerling

Tabel 6: Kosten per leerling (x f 1000)

po	Begroting	Realisatie
Kosten per leerling excl. sf/ts/tsd en huisvesting		
– basisonderwijs	5,1	5,2
– (voortgezet) speciaal onderwijs	15,0	15,3
– totaal primair onderwijs	5,8	5,9
Additief:		
Kosten huisvesting per leerling		
– basisonderwijs	0,6	0,6
– (voortgezet) speciaal onderwijs	1,5	1,4
– totaal primair onderwijs	0,7	0,6

De kosten voor het basisonderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs zijn opgebouwd uit de gesaldeerde uitgaven op het beleids-terrein. Voor het (voortgezet) speciaal onderwijs zijn deze kosten nog verminderd met de les gelden. Gedeeld is door het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar.

Het bedrag per leerling is gestegen ten opzichte van de begroting 1996. Dit is het gevolg van de stijging van de personele uitgaven.

BELEIDSTERREIN 19 VOORTGEZET ONDERWIJS

1. Algemeen

Het voortgezet onderwijs (vo) sluit aan op het basisonderwijs en bereidt voor op het beroepskwalificerend (bbo, mbo en hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). Het omvat het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), het middelbaar algemeen vormend onderwijs (mavo), het hoger algemeen vormend onderwijs (havo) en het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Totaal zijn in het voortgezet onderwijs ruim 0,8 miljoen leerlingen ingeschreven. Daarnaast behoren ook de landelijke verzorgingsinstellingen tot het beleidsterrein voortgezet onderwijs.

De uitgaven voor het voortgezet onderwijs bedroegen f 7 025,4 miljoen en de ontvangsten f 41,7 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 19 (x f 1 miljoen)

vo	Begroting	Realisatie	Verschil
Personeel ¹	5 859,0	5 867,6	+ 8,6
Materieel	762,4	770,5	+ 8,1
Onderwijsverzorging	101,3	102,9	+ 1,6
Rechtspositionele uitkeringen ¹	170,6	210,5	+ 39,9
Overig	72,7	73,9	+ 1,2
Totale uitgaven	6 966,0	7 025,4	+ 59,4
Totale ontvangsten	33,8	41,7	7,9

¹ De bedragen voor de rechtspositionele uitkeringen zijn afgesplitst van artikel 19.01 en apart opgenomen in deze tabel en betreffen de aan de scholen verstrekte opslag plus de rechtstreeks aan het Participatiefonds verstrekte middelen.

Totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het uitgavenbedrag van f 7 025,4 miljoen staat dat in 1996 838 200 leerlingen voortgezet onderwijs genoten.

Hiervoor zijn 63 100 personen op voltijdsbasis, werkzaam geweest op 784 scholen. De kosten per leerling bedroegen in zijn totaliteit f 9 100,- per leerling waarvan f 700,- bestemd was voor huisvesting en f 400,-¹ voor sf/ts/tsd. Aan lesgelden is f 300,-¹ per leerling binnen gekomen.

Van de totale uitgaven is 3% nodig geweest voor de rechthebbenden op een wachtgeld.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale uitgaven op het beleidsterrein zijn slechts 0,8% hoger dan geraamd. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de hogere wachtgeld-uitgaven. Deze uitgaven vloeien rechtstreeks voort uit de normatief gebudgetteerde afspraken met het Participatiefonds. De hogere personele uitgaven worden voornamelijk veroorzaakt door algemene salarismaatregelen.

De meevaller in de ontvangsten wordt ondermeer veroorzaakt doordat de ontvangsten minder zijn gedaald dan verwacht in verband met de invoering van de normbekostiging.

¹ Slechts een deel van de vo-leerlingen ontvangt studiefinanciering of tegemoetkoming in de studiekosten en slechts een deel betaalt lesgelden. Bij de genoemde prijzen is gedeeld door alle vo-leerlingen.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 2: Aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar (x 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Ingeschreven leerlingen	844,1	838,2

Bron: Referentieraming 1995 en 1996

Uit tabel 2 blijkt dat het totaal aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs 5900 lager is dan eerder geraamd.

Aantal formatieplaatsen

Tabel 3: Personeelsaantallen naar kalenderjaar (fte x 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Totaal bekostigd personeel	63,4	63,1
waarvan onderwijzend	51,9	50,2

In samenhang met de daling van het aantal leerlingen is het aantal personeelsleden (in fte) 300 lager dan de raming. Met ingang van de normbekostiging heeft er een exactere berekening plaatsgevonden van het onderdeel onderwijzend personeel in het geheel. Hierdoor is er een verschuiving van het onderwijzend personeel naar het ondersteunend personeel.

Aantal instellingen

Tabel 4: Aantal instellingen schooljaar 95/96 en 96/97

vo	Begroting	Realisatie
Totaal vo-scholen op 1/8/1995	780	784
Totaal vo-scholen op 1/8/1996	700	724

Bron: BRIN

Het aantal scholen per augustus 1995 is iets minder gedaald dan geraamd; de realisatie is 784 tegen een raming van 780; inmiddels is het aantal scholen per augustus gedaald tot 724 (raming 700).

Kosten per leerling

Tabel 5: Kosten per leerling (x f 1000)

vo	Begroting	Realisatie
Kosten per leerling, excl. sf/ts/td en huisvesting	7,8	8,0
Additief:		
kosten huisvesting per leerling	0,5	0,7
kosten sf/ts/td per leerling	0,5	0,4
lesgelden per leerling	0,4	0,3

De kosten per leerling, exclusief sf/ts/tsd en huisvesting, zijn met ongeveer 2% gestegen van circa f 7 850,- tot circa f 8 000,-. Dit is het gevolg van enerzijds de gestegen personele/rechtspositionele en materiële uitgaven en anderzijds van de daling in het aantal leerlingen.

Huisvesting

Tabel 6: Met beleidsterrein 19 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

vo	Begroting	Realisatie
Huisvestingsuitgaven	449,2	591,5

De hogere huisvestingsuitgaven worden voornamelijk veroorzaakt door extra investeringen. Deze hangen samen met de extra opbrengsten uit de verkoop van onroerend goed (zie ook de toelichting bij beleidsterrein 24).

Studiefinanciering/les- en collegegelden

Tabel 7: Met beleidsterrein 19 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

vo	Begroting	Realisatie
Sf/ts/tsd ¹	387,0	371,7
Lesgelden	- 307,8	- 280,4

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven OV-kaart en maatregelen regeerakkoord.

Voor een toelichting op de diverse oorzaken van de daling van de uitgaven aan studiefinanciering en tegemoetkoming studiekosten en de daling van de lesgeldontvangsten wordt verwezen naar beleidsterrein 25.

BELEIDSTERREIN 20 BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE

1. Algemeen

Het beleidsterrein van het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie omvat het gehele secundaire beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. In 1996 waren hier bijna 0,7 miljoen deelnemers ingeschreven, waarvan 0,4 miljoen deelnemers aan het secundair beroepsonderwijs.

Het secundair beroepsonderwijs (middelbaar beroepsonderwijs en leerlingwezen) richt zich voornamelijk op leerlingen in de leerplichtige leeftijd met een vooropleiding op het niveau van voorbereidend beroepsonderwijs of middelbaar algemeen voortgezet onderwijs en op ongediplomeerden. De volwasseneneducatie biedt tweede kans onderwijs, opleidingen voor primaire (sociale) vaardigheden en Nederlands voor anderstaligen.

De Wet Educatie en Beroepsonderwijs is per 1 januari 1996 van kracht. Inmiddels zijn er eind 1996 38 regionale opleidingscentra (ROC's) gevormd (per 1/1/97 zelfs 46), en kunnen door het hele land verspreid nu ruim 20 000 opleidingen worden gevolgd, zo blijkt uit het Centraal Register Educatie en Beroepsonderwijs (CREBO).

De uitgaven voor het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie bedroegen in 1996 f 3 580,7 miljoen. De ontvangsten bedroegen f 78,8 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 20 (x f 1 miljoen)

bve	Begroting	Realisatie	Vershil
Exploitatie	3 121,9	3 364,1	242,2
– mbo	1 927,6	2 088,6	161,0
– leerlingwezen	472,6	498,5	25,9
cursusgeldontvangsten leerlingwezen	(-55,1)	(-54,8)	0,3
– vormingswerk	121,3	136,6	15,3
– tweede-kans onderwijs	600,4	640,4	40,0
waarvan inburgering	(115,3)	(128,6)	+ 13,3
Rechtspositionele uitkeringen	144,2	(164,1)	- 308,3
Overig	331,1	216,6	- 114,5
– artikel 20.01	206,5	117,3	- 89,2
– artikel 20.03	124,6	99,3	- 25,3
Totale uitgaven	3 597,2	3 580,7	10,5
Totale ontvangsten	109,1	78,8	- 30,3

Totale uitgaven en ontvangsten

In 1996 is voor beroepsonderwijs en volwasseneneducatie f 3 580,7 miljoen uitgegeven voor het onderwijs aan circa 655 000 deelnemers. Het grootste deel van dit budget, bijna 60%, is uitgegeven aan het middelbaar beroepsonderwijs, waar de kosten f 6 600,- per leerling bedragen (exclusief huisvesting en studiefinanciering, inclusief: f 11 300). De uitgaven voor huisvesting, die niet in de bovenstaande bedragen zijn opgenomen, bedroegen f 284,2 miljoen, waarvan f 162 miljoen voor mbo.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De totale uitgaven op het terrein van bve (f 3 580,7 miljoen) wijken nauwelijks af van het begrote budget: f 16,5 miljoen daling, ofwel 0,4%. De stijging van de uitgaven voor exploitatie binnen dit budget heeft te maken met de invoering van het Participatiefonds. Bij het opstellen van de begroting 1996 werden de uitgaven voor rechtspositionele uitkeringen nog afzonderlijk opgenomen, terwijl door de invoering van het Participatiefonds de uitgaven voor rechtspositionele uitkeringen onderdeel uitmaken van de vergoeding aan de instellingen. De daling van de overige uitgaven is het gevolg van een vertraging van de regelgeving en een fasering in de uitvoering van projecten.

De ontvangsten, f 78,8 miljoen, komen f 30,3 miljoen lager uit dan was geraamd. Voornaamste oorzaak is een vertraging in de toekenning van de vergoeding in het kader van het Europees Sociaal Fonds (f 20 miljoen).

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Leerlingvolume

Tabel 2: Aantal ingeschreven deelnemers naar kalenderjaar (x 1000)

bve	Begroting	Realisatie
Regulier onderwijs		
– mbo	276,9	270,4
– cursisten leerlingwezen	120,0	126,4
– vormingswerk	14,4	14,2
Tweede-kans onderwijs		
– deeltijd-mbo	40,3	39,3
– coo	4,7	3,9
– basiseducatie	128,0	128,7
– vavo	69,5	69,6

Bron: Referentieraming 1995, Landelijk Plan COO en CBS-telling deelname basiseducatie.

In het middelbaar beroepsonderwijs bleken er 6 500 deelnemers minder te zijn dan werd verwacht bij het opstellen van de begroting 1996, in het leerlingwezen waren er 6 400 deelnemers meer. Dit heeft in de 2e suppletoire begroting per saldo geleid tot een neerwaartse bijstelling van de begroting (– f 14,5 miljoen).

In de overige sectoren kwamen de deelnemersaantallen vrijwel overeen met de verwachting. Dit hangt ook samen met het gebudgetteerde karakter van deze sectoren: er is voor een gelimiteerd aantal deelnemers een opleiding beschikbaar.

Op 26 juni 1996 hebben de Nederlandse Zorgfederatie en de ministers van VWS en OCenW een convenant gesloten over de overdracht van het in-service-onderwijs, per 1 augustus 1997 en de inbedding in de onderwijswetgeving. In dit convenant zijn afspraken vastgelegd over het budget en de verantwoordelijkheden van de partijen voor een goede invoering.

Personeel

Volgens de bekostigingssystematiek leidde de deelname aan het beroepsonderwijs tot een normatieve werkgelegenheid voor 23 000 fte's in het secundair beroepsonderwijs. Vergeleken met de begroting 1996 is ook hier de daling (500 fte's) veroorzaakt door de lagere deelnemersaantallen. In het leerlingwezen is nog sprake van een daling van de

normatieve personeelsaantallen omdat de bekostiging is gebaseerd op (dalende) deelnemersaantallen in eerdere jaren.

Tabel 3: Normatieve personeelsaantallen naar kalenderjaar (fte x 1000)

bve	Begroting	Realisatie
Totaal bekostigd personeel		
– mbo	18,1	18,0
– leerlingwezen	5,4	5,0
Waarvan onderwijzend		
– mbo	13,7	13,7
– leerlingwezen	3,8	3,4

Door arbeidsvoorwaardenmaatregelen is de begroting van dit beleids-terrein in 1996 met f 67,4 miljoen verhoogd. Als gevolg van de oprichting van het Participatiefonds is de begroting op het onderdeel rechtspositi-
onele uitkeringen met f 19,9 miljoen verhoogd.

Aantal instellingen

In 1996 overtrof de ROC-vorming de verwachtingen. Werd aanvankelijk uitgegaan van 15 gevormde ROCs in 1996, eind 1996 bleken dat er al 38 te zijn en per 1 januari 1997 waren dat er 46. Hiermee is het proces van ROC-vorming afgerond onder de kanttekening dat in de loop van 1997 nog zo'n 20 categoriale instellingen zich bij een al gevormd ROC zullen aansluiten.

Huisvesting

Tabel 4: Met beleidsterrein 20 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

bve	Begroting	Realisatie
Huisvesting	311,0	284,2
– mbo	177,3	162,0
– niet-mbo	133,7	122,2

Studiefinanciering/les- en collegegeld

Tabel 5: Met beleidsterrein 20 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

bve	Begroting	Realisatie
Sf/ts/tsd (mbo) ¹	1 112,0	1 117,6
Les- en collegegelden (mbo)	– 417,1	– 387,2

¹ De uitgaven Studiefinanciering zijn exclusief rentedragende leningen, kasschuiven OV-studentenkaart, bijstelling aanvullende beurs en de versoering van de OV-studentenkaart.

De uitgaven voor studiefinanciering zijn vergeleken met de begroting f 5,6 miljoen toegenomen. De lesgeldopbrengsten zijn vanwege lagere deelnemersaantallen f 29,9 miljoen gedaald.

Kosten per leerling

Tabel 6: Kosten per leerling (x f 1000)

bve	Begroting	Realisatie
Kosten per leerling mbo, excl. sf/tsd, huisvesting ¹	6,3	6,6
Additief:		
– kosten huisvesting per leerling mbo	0,6	0,6
– kosten sf/tsd per leerling mbo	4,0	4,1
– lesgeld per leerling mbo	1,5	1,4
– deelkosten per leerling leerlingwezen ²	4,3	4,1
– deelkosten per leerling vormingswerk ²	9,2	10,1

¹ kosten per leerling zijn als volgt opgebouwd: het mbo-deel van de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein, vermeerderd met het mbo-deel van de DOP-uitgaven en verminderd met de lessen collegegelden. Gedeeld is door het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar.

² de deelkosten per leerling voor het leerlingwezen en vormingswerk zijn alleen opgebouwd uit de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein. Gedeeld is door het aantal ingeschreven leerlingen naar kalenderjaar.

De kosten per leerling stijgen bij alle schoolsoorten door dalende deelnemersaantallen bij een nagenoeg stabiel budget. Echter de lagere deelkosten per leerling leerlingwezen hangen samen met de vertraagde doorwerking in de bekostiging van deelnemersontwikkelingen in de voorgaande jaren.

BELEIDSTERREIN 21 HOGER BEROEPSONDERWIJS

1. Algemeen

Het beleidsterrein hoger beroepsonderwijs omvat de voorzieningen van het hoger beroepsonderwijs inclusief de (reguliere) nascholingsgelden, de rechtspositionele uitkeringen en de huisvestingsvergoeding voor deze sector van het onderwijs.

De totale uitgaven op het beleidsterrein bedroegen in 1996 f 2 555,4 miljoen. Het overgrote deel (circa 88%) van de uitgaven op dit beleidsterrein bestaat uit de zogenoemde modelmatig berekende rijksbijdrage, welke is opgebouwd uit personele en materiële uitgaven en huisvestingsvergoeding.

De verdeling van het daartoe beschikbare budget vindt plaats op basis van de bekostigingsregels die zijn neergelegd in het Bekostigingsbesluit WHW en de Regeling bekostiging hoger onderwijs. Deze rijksbijdrage wordt als één bedrag aan de hogescholen uitgekeerd. De hogeschool beslist zelf over de meest doelmatige aanwending van deze middelen ten behoeve van personele, materiële en huisvestingsuitgaven.

In 1996 bedroegen de gerealiseerde ontvangsten in totaal f 43,9 miljoen. De ontvangsten omvatten terugbetalingen in verband met afrekeningen van jaarrekeningen van hogescholen en te veel betaalde rechtspositionele uitkeringen. Over 1996 betreffen het daarnaast projectmiddelen van de HBO-raad (zie punt 2).

2. Verantwoording van de uitgaven

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 21 (x f 1 miljoen)

hbo	Begroting	Realisatie	Verschil
personele en materiële uitgaven	1 886,1	1 889,6	+ 3,5
rechtspositionele uitkeringen	139,9	201,5	+ 61,6
huisvestingsuitgaven	353,2	357,9	+ 4,7
Overige uitgaven	58,2	106,4	+ 48,2
Totale uitgaven	2 437,4	2 555,4	+ 118,0
Totale ontvangsten	14,1	43,9	29,8

Totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het uitgavenbedrag van f 2 555,4 miljoen staat dat 251 300 studenten in 1996 een hogere beroepsopleiding hebben gevolgd. De kosten per student bedroegen inclusief studietoelagen en huisvesting f 14 300,-.

Van de uitgaven is f 201,5 miljoen nodig geweest voor de rechthebbers op een wachtgeld. Dit komt overeen met naar schatting 13,3% van de personele uitgaven. De huisvestingskosten bedroegen 14% van het totaal aan uitgaven.

In 1996 is f 43,9 miljoen aan ontvangsten gerealiseerd, dit in afwijking van de raming van f 14,1 miljoen. De ontvangsten bestonden naast de terugbetalingen in verband met de afrekeningen van hogescholen en te veel betaalde rechtspositionele uitkeringen (totaal f 7,7 miljoen), uit een terugvordering van f 5,2 miljoen in verband met activiteiten in het kader van de internationalisering, die niet tot uitkering waren gekomen, en een tijdelijke onttrekking van f 31 miljoen aan liquide middelen voor projecten bij de HBO-raad.

De terugontvangsten op te veel betaalde rechtspositionele uitkeringen zijn f 6,3 miljoen lager uitgevallen dan begroot en komen uit op f 5,4 miljoen.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de uitgaven bij de slotwet 1996 en de oorspronkelijke vastgestelde begroting 1996 van f 118,1 miljoen (stijging van 4,8%) doet zich voornamelijk voor bij de wachtgelden en overige uitgaven. De huisvestingsuitgaven en de personele- en materiële uitgaven in 1996 sluiten nauw aan bij de raming in de ontwerpbegroting 1996.

Het verschil bij de wachtgelden

In 1996 is er f 10,1 miljoen betaald in verband met de uitgestelde betaalbaarstelling van het voor 1995 beschikbare bedrag voor de frictiepools. Verder werd een bedrag van f 5,8 miljoen uitgegeven aan overige betalingen. De raming van de wachtgelden is gedurende het jaar bijgesteld.

Met de HBO-Raad is op 9 april 1996 een akkoord gesloten ter beperking van de overschrijding van het voor het hbo beschikbare wachtgeldbudget. Dit zogenoemde wachtgeldarrangement hbo 1996–2004 behelst voor de periode tot 2004 onder meer een taakstelling met betrekking tot het terugdringen van het huidig niveau van de wachtgelduitgaven tot ongeveer 5% van de totale personele uitgaven in het hbo.

Het verschil bij de overige uitgaven

Het verschil kan voor het grootste gedeelte verklaard worden door de middelen van het Studeerbaarheidsfonds die bij de Voorjaarsnota naar voren zijn gehaald en tot uitbetaling zijn gekomen.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Student volume

Tabel 2: Aantal studenten in fte naar kalenderjaar (x 1000)

hbo	Begroting	Realisatie
Totaal aantal studenten in fte ¹	253,6	251,2
– initiële opleidingen voltijd	223,0	219,8
– voortgezette opleidingen voltijd	0	0,4
– initiële opleidingen deeltijd	26,6	26,5
– voortgezette opleidingen	3,3	3,8
– niet-whw opleidingen	0,7	0,7

¹ fte-student= omrekening van cursusjaren naar kalenderjaren en deeltijd 0,75
Bron: C-formulieren en Referentieraming 1995.

Uit tabel 2 blijkt dat het totaal aantal studenten in het hoger beroepsonderwijs ten opzichte van de begroting 2400 leerlingen lager is uitgekomen. Dit betreft vooral de voltijdopleidingen en in het bijzonder de docentenopleiding voor zowel het basis- als het voortgezet onderwijs. De totale sector hbo is gebudgetteerd, zodat deze afwijking geen financiële consequenties heeft. De realisatie van het aantal studenten in 1996 ten opzichte van 1995 laat een lichte stijging zien. Vooral in de sectoren gezondheid en economie is sprake van groei.

Studiefinanciering/les- en collegegeld

Tabel 3: Met beleidsterrein 21 samenhangende financiële kerncijfers (x f 1 miljoen)

hbo	Begroting	Realisatie
Sf/ts/tsd ¹ collegegelden (schatting)	1 094,3 (-616,2)	1 221,8 (-609,9)

¹ Exclusief rentedragende leningen, kasschuiven OV-kaart, bijstelling aanvullende beurs en de versobering van de OV-studentenkaart; inclusief prestatiebeurs

Het totaal aan studietoelagen dat in 1996 uitgekeerd is, ligt f 127,5 miljoen hoger dan de raming. Het totaal aan door de hogescholen ontvangen collegegelden bedraagt naar schatting f 609,9 miljoen. Dit is 1% minder dan geraamd.

Kosten per student

Tabel 4: Kosten per student (x f 1000)

hbo	Begroting	Realisatie
Kosten per student, excl. sf/ts/tsd en huisvesting	8,2	8,6
Additief:		
– kosten huisvesting per student	1,4	1,4
– kosten sf/ts/tsd per student	4,3	4,9
– collegegelden per student	2,4	2,4

De kosten bestaan voor het hogere beroepsonderwijs uit de gesaldeerde uitgaven op het beleidsterrein inclusief rechtspositionele uitkeringen en exclusief huisvestingsuitgaven. Deze zijn gedeeld door het aantal ingeschreven studenten in fte naar kalenderjaar.

De hogere kosten per student zijn grotendeels het gevolg van de loonbijstellingen en het studeerbaarheidsfonds. Daarnaast is er sprake van een lichte daling van het aantal studenten ten opzichte van de raming.

BELEIDSTERREIN 22 WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

1. Algemeen

Het beleidsterrein wetenschappelijk onderwijs omvat de bekostiging van de universiteiten en academische ziekenhuizen, instituten van internationaal onderwijs en onderzoek en overige instituten van hoger onderwijs. Het overgrote deel van de uitgaven op dit beleidsterrein wordt in de vorm van een (modelmatig berekende) rijksbijdrage uitgekeerd.

De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs bedroegen f 5,2 miljard en de ontvangsten f 2,6 miljoen gulden.

2. Verantwoording van de uitgaven

Tabel 1: Uitgaven beleidsterrein 22 (x f 1 miljoen)

wo	Begroting	Realisatie	Verschil
Universiteiten (incl. acad.ziekenhuizen)	4 735,6	4 942,1	+ 206,5
Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	90,0	98,3	+ 8,3
Overige instituten hoger onderwijs	128,0	126,8	- 1,1
Rechtspositionele uitkeringen	20,2	9,5	- 10,7
Overige uitgaven	68,0	45,1	- 22,9
Totale uitgaven	5 041,8	5 221,9	+ 180,1
Totale ontvangsten	4,0	2,6	- 1,4

Totale uitgaven en ontvangsten

Tegenover het totale uitgavenbedrag (voor onderwijs en onderzoek) van wetenschappelijk onderwijs f 5 221,9 miljoen staat ondermeer dat in 1996 170 500 studenten universitair onderwijs hebben genoten, waarvan 22 100 ingeschreven stonden als extraneus en auditor. Het wettelijk collegegeld in 1996 bedroeg f 2300,- terwijl de kosten per student op basis van de Rijksbijdrage, exclusief sf/ts/tsd en huisvesting f 9800,- bedroegen. De kosten sf/ts/tsd bedroegen per student f 5800,- (de kosten per student zijn gecorrigeerd voor onderzoek).

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

Het verschil tussen de begroting en realisatie wordt voornamelijk veroorzaakt door mutaties in verband met algemene salarismaatregelen (circa f 60 miljoen) en de schadeloosstelling ingevolge de uitspraak beroepszaak Raad van State inzake de onderzoeksmiddelen (f 90 miljoen). Verder is in 1996 uit het Kwaliteit en Studeerbaarheidsfonds f 26,4 miljoen versneld beschikbaar gesteld, om beter aan te sluiten bij de middelenbehoeften.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Sinds 1993 vindt de bekostiging van de universiteiten plaats op basis van het «Bekostigingsbesluit WHW». Dit besluit legt de rekenregels vast waarmee het beschikbare budget verdeeld wordt over de universiteiten (en HBO-instellingen).

De bekostiging van een individuele universiteit is ingevolge het genoemde besluit afhankelijk van het totaal van de beschikbare middelen en het aandeel van die universiteit in het landelijke totaal van de prestatie-

eenheden. Naast een gedeelte dat volgens een vaste verhouding over de universiteiten wordt verdeeld, wordt het budget verdeeld op basis van onderwijs indicatoren (zoals aantal ingeschrevenen en aantal diplomas). De bekostiging 1996 is gebaseerd op (door de instellingsaccountant gecontroleerde) prestatiegegevens over het jaar 1994. De wijzigingen tussen begroting en realisatie 1996 zijn dan ook niet terug te voeren op wijzigingen in indicatoren in 1996, die hierna ter illustratie toch worden gepresenteerd.

Student volume

Tabel 2: Aantal ingeschreven studenten naar kalenderjaar (x 1000)

wo	Begroting	Realisatie
WO-bruto	173,0	170,5
extranei en auditoren	- 25,1	- 22,1
netto aantal studenten	147,9	148,4
Theologische Universiteiten, Universiteit voor Humanistiek etc.	1,6	1,6

Studenten en bekostiging

Tabel 3: Financiële cijfers beleidsterrein

wo	Begroting	Realisatie
Aantal bekostigde studenten (x 1000)	116,0	116,0
Aantal diplomas, incl. artsenexamens (x 1000)	24,8	24,8
Aantal promoties (x 1)	2 247,0	2 247,0

Bron: Referentieramingen 1995 en 1996, Ontwerp Begroting 1996. Excl. LUW.

Tabel 4: Onderwijskosten per student (x f 1000)

wo	Begroting	Realisatie
Kosten per student, excl. sf/ts/tsd en huisvesting	9,4	9,8
Additief:		
- kosten huisvesting per student	0,4	0,4
- kosten sf/ts/tsd per student	5,0	5,8
- collegegelden per student	2,3	2,3

Tabel 5: Samenhangende uitgaven van andere beleidsterreinen (x f 1 miljoen)

wo	Begroting	Realisatie
Sf/ts/tsd	740,6	864,3
Opbrengst collegegelden	(-395)	(-341)

BELEIDSTERREIN 23 ONDERZOEK EN WETENSCHAPSBELEID

1. Algemeen

De begroting van onderzoek en wetenschapsbeleid van f 1 228 miljoen is voor meer dan 95% toegedeeld aan artikel 23.01 en wordt aangewend voor bekostiging van 30 grote(re) en kleinere instellingen van verschillend karakter: de KNAW, NWO, TNO en Grote Technologische Instituten (GTI's), instellingen op het terrein van het bibliotheekwezen en informatie-verzorging, alfa/gamma-onderzoek, publieksvoorlichting en technology assessment en een aantal onderzoekorganisaties en adviesraden.

De missie van NWO wordt steeds meer die van uitvoering van het overheidsbeleid op het terrein van onderzoek en wetenschappen. Tegen de achtergrond van die gewijzigde missie werd de interne organisatie van NWO geëvalueerd door de commissie Rinnooy Kan. Deze commissie adviseerde onder meer het aantal bestuurslagen terug te dringen en het algemeen bestuur uit te breiden. Mede naar aanleiding van het advies van Rinnooy Kan wordt een wijziging van de NWO-wet overwogen.

Ter uitvoering van het Kabinetsstandpunt over de Strategienota van TNO en over het advies van de commissie Bedrijfsleven TNO werd in 1996 het financieringsmodel van TNO gemoderniseerd en zijn de bijdragen van de ministeries van VWS, VROM, SZW en LNV overgebracht naar de begroting van OCenW.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 23 (x f 1 miljoen)

owb	Begroting	Realisatie	Verschil
Onderzoekinstellingen	1 175,9	1 209,0	+ 33,1
KNAW	120,3	123,3	+ 3,0
NWO	481,3	490,5	+ 9,6
TNO	336,8	340,5	+ 3,7
GTI's	7,5	7,6	+ 0,1
Wetenschappelijke bibliotheek- instellingen	59,4	60,1	+ 0,7
RIOD	3,1	3,6	+ 0,5
SVO	14,4	14,6	+ 0,2
Internationale instellingen	133,1	141,7	+ 8,6
Nederlandse Taalunie	6,8	6,8	–
Adviesraad voor het wetenschaps- en technologiebeleid	1,2	2,6	+ 1,4
Overige instellingen	7,4	15,4	+ 8,0
Rechtspositionele lasten	4,7	2,0	– 2,7
Nationale en Internationale Coördi- natie	52,0	45,3	– 6,7
Totale uitgaven	1 227,9	1 254,3	+ 26,4
Totale ontvangsten	158,9	163,2	+ 4,3

Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

De bovengenoemde uitgaven van f 1254 miljoen vormen de financiële uitkristallisatie van in de eerste plaats het begrotingsgefinancierde, uiterst gevarieerde landschap van nationale en internationale onderzoeksinstituten, en in de tweede plaats van de coördinatie inspanningen bij het onderzoek en de wetenschapontwikkeling. Op de onderzoeksinstituten wordt bij de kengetallen onder 3 nader ingegaan.

De coördinatie had in 1996 onder meer betrekking op:

- het zoeken naar nieuwe evenwichten in de verantwoordelijkheden voor wetenschappelijk-onderzoek zoals de rol van het bedrijfsleven en van de departementen;
  - kennisbehoeften en lacunes vaststellen op terreinen die als kansen en bedreigingen voor de Nederlandse economie zijn geïdentificeerd: bereikbaarheid, ruimtedruk, duurzame ontwikkeling, vitaliteit binnensteden en werkgelegenheid;
  - rekening houden met de kennisbehoeften van het bedrijfsleven bij de keuze van stimuleringsprogramma's;
  - het versterken van de maatschappelijke geschiktheid van wetenschappelijk onderzoek door het proces voor verkenningen op te starten.
- De ontvangsten van f 163,2 miljoen bestaan in hoofdzaak uit de bijdragen van de ministeries van Economische Zaken en van Defensie aan TNO.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De meeruitgaven van f 26,4 miljoen zijn in hoofdzaak het gevolg van de aanpassing van de begroting voor loon- en prijsontwikkelingen en enkele overboekingen van andere ministeries. Omdat de internationale instellingen een hogere prijsbijstelling nodig hadden dan beschikbaar uit de aanvullende post van de Miljoenennota, is het budget voor coördinatie met f 5 miljoen verlaagd ten gunste van de genoemde instellingen.

Van de f 8 miljoen aan meeruitgaven bij de Overige instellingen wordt f 4,5 miljoen verklaard wegens nog niet in de miljoenennota 1996 opgenomen oprichting van het Biomedical Primate Research Centre (BPRC). Verder worden f 3 miljoen aan kosten gedekt door bijdrage van Economische Zaken en wordt f 0,5 miljoen meer uitgegeven door algemene salarismaatregelen.

3. De ontwikkeling van het onderzoek in kengetallen

Aangezien de onderzoekinstellingen op lump-sum-basis worden bekostigd dus zonder directe relatie tussen bekostigingsniveau en te besteden input of te realiseren output, is een analyse tussen begrote en gerealiseerde bekostigingsvariabelen niet mogelijk. Ook zijn over 1996 nog geen andere kengetallen beschikbaar. Om toch inzicht te bieden in de ontwikkelingen bij de grote onderzoekorganisaties NWO, KNAW, en TNO, volgen hierna kengetallen over de periode 1991 tot en met 1995.

Tabel 2: Personeelsgegevens voor NWO (in fte)

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Totaal personeel	4 079	4 251	4 306	4 410	4 341
Totaal wetenschappelijk personeel	2 784	2 944	3 016	3 206	2 976
als % van totaal personeel	68	69	70	73	69
% WP in tijdelijke dienst	89	90	90	90	90
Totaal niet-wetenschappelijk personeel	1 296	1 307	1 291	1 204	1 365
als % van totaal personeel	32	31	30	27	31
% NWP in tijdelijke dienst	28	30	29	38	28

De toename bij het NWO-personeel die tot 1994 was te zien, als gevolg van nieuwe middelen en nieuwe taken, zet zich niet door in 1995. Deze

ontwikkeling geldt voor het wetenschappelijk personeel met een afname van 7%, maar niet voor het niet-wetenschappelijk personeel, dat met 13% stijgt. Hierdoor daalt het aandeel van het wetenschappelijk personeel, en stijgt het aandeel van het niet-wetenschappelijk personeel.

Tabel 3: Personeelsgegevens voor NWO naar personeelscategorie en werkplek, in procenten

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Wetenschappelijk personeel					
Universiteiten	77,3	76,2	76,6	77,0	76,3
NWO-instituten	17,9	18,5	18,8	17,8	18,6
Niet bij universiteiten of instituten					
Beheer (Bureau en stichtingen)	4,7	5,3	4,6	5,1	5,1
Niet-wetenschappelijk personeel					
Universiteiten	22,9	23,5	21,1	15,8	25,7
NWO-instituten	57,4	55,8	57,0	61,8	52,4
Niet bij universiteiten of instituten	1,8	1,8	4,0	1,1	3,6
Beheer (Bureau en stichtingen)	17,9	18,8	17,9	21,3	18,2

Bij de gegevens over het NWO-personeel naar werkplek valt op dat bij het niet-wetenschappelijk personeel aan universiteiten er in 1995 een forse stijging is tussen 1994 en 1995, maar dat deze stijging minder is wanneer naar de periode 1991–1995 wordt gekeken. Bij de overige plaatsen waar NWO-personeel werkt, is sprake van fluctuaties. Dit kan een gevolg zijn van het feit dat de gegevens gebaseerd zijn op peildatum 31 december.

Tabel 4: Personeelsgegevens voor KNAW (in fte)

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Totaal personeel	903	913	884	962	971
waarvan WP (in %)	45	42	45	44	42
waarvan NWP (in %)	55	58	55	56	58

Tussen 1994 en 1995 is er bij het KNAW-personeel slechts een minimale toename te zien. Ook de verhouding tussen wetenschappelijk en niet-wetenschappelijk personeel verschuift nauwelijks.

Tabel 5: Personeelsgegevens voor TNO (in aantallen)

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Totaal personeel	4 869	4 824	4 598	4 325	3 997
waarvan (in %)					
– academici	39,5	40,4	41,0	41,6	43,7
– HBO-personeel	20,6	20,9	21,1	21,5	21,6
– overig	39,9	38,7	37,9	36,9	34,7

TNO kent een gestaag afnemende personeelsomvang. Dit is toe te schrijven aan de interne doelmatigheidsoperaties, waarbij het institutenpatroon sterk aan verandering onderhevig is.

Kengetallen met betrekking tot de output

Tabel 6: Outputgegevens onderzoeksinstellingen

owb	1991	1992	1993	1994	1995
NWO					
– dissertaties	348	395	419	399	.
– wetenschappelijke publicaties	4 026	4 197	4 302	4 105	.
KNAW					
– dissertaties	34	27	43	35	35
– wetenschappelijke publicaties*	909	869	825	923	936

* inclusief boeken

Het aantal wetenschappelijke publicaties bij NWO stijgt in de jaren negentig. De daling in 1994 is te wijten aan het ontbreken van gegevens van één stichting, die valt onder het wetenschapsgebied biologische, oceanografische en aardwetenschappen. Het merendeel van de publicaties (60%) is afkomstig uit de exacte wetenschappen. Ook de publicatie-output van de KNAW is stijgende.

Tabel 7: Wetenschappelijke publicaties NWO naar wetenschapsgebied

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Geesteswetenschappen	220	159	227	197	197
Maatsch. en gedragswet.	341	316	243	349	349
Exacte wetenschappen	2 381	2 380	2 492	2 478	2 478
Biol., oceanogr. en aardwet.	357	422	487	206	206
Medische wetenschappen	682	846	751	785	785
Technische wetenschappen	.	.	.	.	.
WOTRO	45	74	102	90	90
Totaal	4 026	4 197	4 302	4 105	4 105

Tabel 8: Omzet TNO (in miljoenen gulden)

owb	1991	1992	1993	1994	1995
Basisfinanciering	101	110	111	107	110
Doelfinanciering	212	216	200	190	190
Opdrachten publiek	98	104	113	110	103
Opdrachten privaat	271	274	310	311	319
Opdrachten EU	24	20	26	27	21
Totaal	706	724	760	745	743
waarvan contract-onderzoek (in %)	56	55	59	60	60
% contractonderzoek privaat	38	38	41	42	43

De omzet van TNO laat vanaf 1993 een lichte daling zien. Het aandeel contractonderzoek, zowel het totale contractonderzoek als het percentage private contractonderzoek, blijft stabiel.

Tabel 9: Contractonderzoek GTI's (in %)

owb	1991	1992	1993	1994	1995
ECN	5,99e+09	60	59	57	55
MARIN		85	83	86	85
GD		90	91	91	90
WL		88	86	86	86
NLR		72	70	69	70

Het aandeel van het contractonderzoek bij de grote technologische instituten is hoog. Alleen het aandeel bij ECN is dalende.

BELEIDSTERREIN 24 HUISVESTING

1. Algemeen

Het beleidsterrein omvat voor 1996 de zorg voor de huisvesting van het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie.

Het totaal van de huisvestingsuitgaven is f 1 927 miljoen en het totaal van de ontvangsten is f 159,8 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 24 (x f 1 miljoen)

Huisvesting	Begroting	Realisatie	Verschil
Primair onderwijs	1 061,5	1 042,9	- 18,6
Voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	775,0	884,1	+109,11
Totale uitgaven	1 836,5	1 927,0	+ 90,5
Totale ontvangsten	363,3	159,8	- 203,5

Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

De uitgaven waren als volgt samengesteld (x f 1 miljoen)

Primair Onderwijs:

- vergoeding van rente en aflossing basisonderwijs	872,0
- vergoeding van rente en aflossing (voortgezet) speciaal onderwijs	171,0

Voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie:

- betalingen voor grote projecten	352,1
- rente en aflossing van leningen inclusief van de investeringen op grond van de overgangswet WVO en de investeringsimpuls	253,2
- huren	147,5
- normvergoeding kleine huisvestingsvoorzieningen	72,3
- diversen	58,9

Totaal 1 927,0

Mede als gevolg van herschikking en fusie belopen de uit verkoop van gebouwen VO/BVE verkregen middelen inclusief de gerealiseerde verkopen door de Dienst der Domeinen in 1996 f 155,1 miljoen. De overige ontvangsten betreffen de huisvesting van het primair onderwijs.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De uitgaven voor de huisvesting van het primair onderwijs zijn iets achtergebleven bij de begroting.

Bij het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie zijn de uitgaven f 109 miljoen hoger uitgevallen. Hiervoor zijn de volgende oorzaken aan te wijzen:

- de hierboven genoemde verkoopopbrengsten en de prijscompensatie hebben geleid tot een verhoging van het uitgavenbudget met f 131,1 miljoen;
- aan de afkoop van schuldresten en het wegnemen van knelpunten is f 34 miljoen extra besteed;

- voor het creëren van een waarborgfonds OKF/BVE zijn de uitgaven met f 20 miljoen verminderd;
- meevallers van in totaal f 36 miljoen.

De ontvangsten tegenvaller van f 203,5 miljoen bestaat uit enerzijds het vervallen van de in de begroting meegenomen opbrengst van f 350 miljoen uit de verkoop van het onroerend goed in de BVE-sector, en anderzijds extra ontvangsten verkoopopbrengsten.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

Tabel 2: Huisvestingsuitgaven per leerling (x f 1000)

Schoolsoort	Begroting	Realisatie
Primair onderwijs	0,7	0,6
Voortgezet onderwijs	0,5	0,7
Middelbaar beroepsonderwijs	0,6	0,6

De stijging van de huisvestingsuitgaven per leerling in het voortgezet onderwijs vloeit voort uit de bij tweede supplettoire begroting extra geïnvesteerde gelden die op grond van de compensatieregeling worden ingezet na meevallende opbrengsten.

BELEIDSTERREIN 25 STUDIEFINANCIERING EN ONDERWIJSRETRIBUTIES

1. Algemeen

Het beleidsterrein studiefinanciering en onderwijsretributies omvat de volgende wetten en regelingen:

- Wet op de studiefinanciering (WSF)

In deze wet is bepaald welke studerende recht hebben op studiefinanciering. De studietoelage wordt uitgekeerd in de vorm van een basisbeurs voor iedereen en een aanvullende beurs voor studenten met ouders uit de lagere inkomensgroepen. Daarnaast heeft iedere student de mogelijkheid om tot een in de wet bepaald maximumbedrag maandelijks bij te lenen. Een uitvloeisel van de reisvoorziening in de WSF is het contract dat voor de periode 1-11-1994 tot 1-11-1998 met de OV-bedrijven is gesloten voor een OV-studentenjaarkaart (OVSK) voor alle WSF-gerechtigden.

- Regeling tegemoetkoming studiekosten

De TS17- geeft ouders van minderjarige scholieren en studenten naast de kinderbijslag een tegemoetkoming in de studiekosten voor hun kind. Dit gebeurt in de vorm van een gift. Het recht op tegemoetkoming is afhankelijk van het ouderlijk inkomen. Met ingang van 1 januari 1996 heeft deze regeling een wettelijke grondslag gekregen met de invoering van de Wet tegemoetkoming studiekosten (WTS). De TSD geeft deeltijdstudenten van 21 jaar en ouder recht op een tegemoetkoming in de studiekosten voor zover studierend aan in de regeling genoemde opleidingen. Het recht op deze tegemoetkoming is afhankelijk van het inkomen van de studerende en/of diens partner. Deze regeling is evenals de TS17- opgenomen in het voorstel WTS. Met ingang van het schooljaar 1996/97 vallen tevens de deeltijdstudenten van 18 tot 21 jaar onder de werking van de WTS.

- Les- en cursusgeldwet (LCW)

In de LCW is bepaald vanaf welke leeftijd vo- en mbo-scholieren lesgeldplichtig zijn. Daarnaast is in de LCW vastgelegd wanneer en op welke wijze de hoogte van het lesgeld wordt vastgesteld. Ook de hoogte van het cursusgeld is in de LCW vastgelegd. De LCW bevat verder bepalingen over vrijstelling, kwijtschelding en vermindering van betalen van lesgeld.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers 1996 voor beleidsterrein 25 (x f 1 miljoen)

studiefinanciering	Begroting	Realisatie	Vers chil
Uitgaven:			
WSF18+ relevant	2 367,7	2 403,5	35,8
WSF18+ niet relevant	916,4	634,9	- 281,5
OV-studentenkaart	990,5	954,8	- 35,7
WTS	223,8	227,6	3,8
Overig SF	23,6	8,0	- 15,6
Totale uitgaven artikel U25.01	4 521,8	4 228,8	- 293,0
Garanties artikel U25.02	0,1	0,0	- 0,1
Ontvangsten:			
WSF relevant	448,0	488,3	40,3
WSF niet relevant	77,6	83,5	5,9
Lesgeld	770,2	680,6	- 89,6
Totale ontvangsten	1 295,8	1 252,4	- 43,4

De totale uitgaven aan studiefinanciering bedroegen in 1996 ruim f 4,2 miljard gulden, uitbetaald in de vorm van basisbeurs, aanvullende beurs, rentedragende lening en OV-studentenkaarten (aan in totaal circa 575 000 studenten) en tegemoetkoming studiekosten minderjarigen en deeltijdstudenten (samen ruim 200 000).

De ontvangsten van bijna f 1,3 miljard gulden zijn afkomstig van studenten, die hun leningen terugbetalen en leerlingen, die lesgeld betalen.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzichte van de begroting

De circa f 290 miljoen lagere uitgavenrealisatie dan het ten tijde van de begroting geraamde budget, is voornamelijk het gevolg van de lagere uitgaven aan rentedragende leningen (niet relevante WSF-uitgaven).

Het leengedrag is hierin een belangrijke factor. Ten tijde van de ontwerpbegroting 1996 was er nog niet voldoende zicht op het leengedrag omdat 1995 het eerste jaar was waarin de studerende ouder-onafhankelijk konden lenen. Van het potentieel leenrecht (dat is het maximale leenrecht minus de uitgaven aan beurs) is slechts 10,1% daadwerkelijk als lening opgenomen. De opname-percentages zijn in het hoger onderwijs het hoogst, respectievelijk 13,9% voor wo-studierenden en 12,9% voor hbo-studierenden. Dit komt overeen met de resultaten van het EIT-onderzoek naar leengedrag en schuldopbouw waarover de Kamer reeds is geïnformeerd. Voor de mbo-studierenden is het opnamepercentage leningen 4,7% en de vo-studierenden hebben slechts 1,4% van hun potentieel leenrecht opgenomen.

De uitgaven voor beurzen (relevante WSF-uitgaven) zijn hoger dan geraamd doordat het aandeel prestatiebeursstudenten in de totale studentenpopulatie kleiner is dan verwacht en doordat het aantal omzettingen in het kader van de studievoortgangscontrole lager uitviel dan verwacht (van 34 000 studenten werd de beurs omgezet in een lening vanwege het niet voldoen aan de temponorm van 50%). De uitgaven voor rentedragende leningen (niet relevante WSF-uitgaven) zijn om dezelfde redenen en in even grote mate lager dan verwacht (effecten respectievelijk circa f 89 en f 13 miljoen).

De uitgaven aan de OV-studentenkaart vallen in 1996 zo'n f 35 miljoen lager uit dan oorspronkelijk geraamd. Dit verschil kan grotendeels worden verklaard door een geringere kasschuif. In de ontwerpbegroting 1996 was uitgegaan van een vooruitbetaling op 1997 ter grootte van f 88 miljoen, maar vanuit centraal kasbeleid bleek hiervan maar f 44 miljoen benodigd. Los van de kasschuiven is er in 1996 een bedrag van f 914 miljoen aan reisvoorziening WSF betaald. Dit komt neer op een gemiddelde van ruim f 1500,- per studerende.

Het verschil bij de WTS tussen realisatie en oorspronkelijke raming is slechts f 4 miljoen. Dit verschil is enerzijds ontstaan door hogere aantallen bij de WTS17- dan verwacht en anderzijds lagere gemiddelde toekenningen. Dit laatste hangt samen met de invoering van de WTS waarbij een aantal toekenningssoorten is komen te vervallen.

De uitgaven overig SF betreffen de collegegeldvergoedingen voor EG-studenten in Nederland en de incassokosten die gemaakt worden voor achterstallige debiteuren die naar de deurwaarder worden overgeheveld. Deze kosten belopen over 1996 f 8 miljoen.

Op het garantie-artikel wordt nauwelijks meer een beroep gedaan. In 1995 is evenals in 1996 f 27 000 betaald. In de begroting is uitgegaan van f 0,1 miljoen. Het betreft leningen die door private banken aan studenten zijn verstrekt onder rijksgarantie. Deze leningen dateren van voor de invoering van de WSF in 1986.

De relevante ontvangsten SF bestaan uit de ontvangsten op kortlopende schulden (KLS), de ontvangsten op aflossingen van renteloze voorschotten (RV), de ontvangsten op aflossingen en rente van leningen uitgegeven voor 1992 (RL) en de rente-ontvangsten op leningen uitgegeven vanaf 1992. De totale relevante ontvangsten komen uit op f 488,3 miljoen. Dat is f 40 miljoen hoger dan oorspronkelijk geraamd. Een groot deel hiervan (f 36,9 miljoen) heeft betrekking op spontane ontvangsten vanwege de Stoeb-wet. Met ingang van 1996 worden als gevolg van deze wet alle kortlopende vorderingen die niet met WSF-rechten kunnen worden verrekend, omgezet in langlopende schulden. Ontvangsten hierop worden als relevante ontvangsten verantwoord. Met deze spontane ontvangsten is in de ontwerpbegroting 1996 geen rekening gehouden. Verder zijn de RV-ontvangsten lager uitgevallen en de RL-ontvangsten (inclusief rente) hoger.

De niet relevante ontvangsten SF betreffen de ontvangsten op aflossingen van leningen die na 1992 zijn verstrekt. Deze ontvangsten zijn f 6 miljoen hoger uitgevallen dan geraamd. Dit is het gevolg van hogere spontane ontvangsten.

De ontvangsten lesgeld komen f 90 miljoen lager uit dan begroot. Hier zijn verschillende oorzaken voor aan te wijzen. In de eerste plaats is in de ontwerpbegroting nog uitgegaan van een hoger lesgeld voor schooljaar 1996/97. Uiteindelijk is het lesgeld f 79,- lager vastgesteld op f 1497,-. Dit scheelt zo'n f 40 miljoen aan ontvangsten. Ten tweede zijn er zo'n 20 000 lesgeldplichtigen minder dan verwacht. Hierdoor komen de ontvangsten nog eens f 30 miljoen lager uit. Een derde oorzaak is gelegen in het verschuiven van de teldatum voor het vo met twee weken, mede als gevolg waarvan ook de verstuurde aanmaningen van de inning van lesgeld naar achteren zijn geschoven. Tegenover deze ontvangstenverlagende ontwikkelingen staat dat er in 1996 over voorgaande jaren meer is ontvangen dan gebruikelijk.

3. Financiële verschillen toegelicht met kengetallen

De verlaging van de uitgaven tussen begroting en rekening met bijna f 300 miljoen is grotendeels technisch van aard.

Tegenover een bijstelling uit de aanvullende post als gevolg van de aanpassing aan de prijsontwikkeling bij de 2e suppletoire begroting (f 92 miljoen), zijn de belangrijkste verlagingen gerealiseerd door externe overboekingen naar het Ministerie van Financiën (in totaal circa f 318 miljoen) als gevolg van lagere uitgaven voor rentedragende leningen, die niet relevant zijn voor het financieringsstekort.

Student volume

In de 2e suppletoire begroting heeft daarnaast een neerwaartse (autonome) bijstelling van de uitgaven vanwege lagere studenten-aantallen plaatsgevonden van f 47 miljoen, in de slotwet is hierop een correctie gepleegd van f 11 miljoen.

In onderstaande tabel zijn de belangrijkste gegevens over aantallen opgenomen.

Bij de WSF (basisbeurs en aanvullende beurs) is gerekend met zogenaamde sf-jaarequivalenten, ofwel de gemiddelde aantallen per maand gedurende het gehele jaar. De feitelijke aantallen studerende die recht op een beurs hebben gehad in 1996 kunnen dus hoger uitvallen. Hierin zitten dan tevens degenen die slechts een deel van het jaar WSF hebben genoten.

Tabel 2: Aantallen gerechtigden naar kalenderjaar (x 1000)

sfb	Begroting	Realisatie
Basisbeurs thuiswonend	302.6	297.7
Basisbeurs uitwonend	287.6	273.1
* Totaal basisbeurs	590.2	570.8
Aanvullende beurs	227.8	213.3
OV-studentenkaart	601.7	574.6
WTS	197,6	203,8
Lesgeldplichtigen 96/97	493.8	473.8

WSF – basisbeurs

Het aantal WSF-gerechtigden met een basisbeurs is aanzienlijk lager uitgevallen dan oorspronkelijk geraamd. Uitgegaan is van 590 200 basisbeurs-gerechtigden terwijl er uiteindelijk 570 800 basisbeurs-gerechtigden blijken te zijn. Een overschatting van bijna 20 000 ofwel ruim 3%. De lagere aantallen zijn niet toe te schrijven aan een bepaalde onderwijssoort maar doen zich over de hele linie voor. Zo komen de aantallen gerechtigden in het wetenschappelijk onderwijs 3900 lager uit, in het hbo 3400 lager, in het mbo 8200 lager en in het vo 3900 lager. In het totale verschil van 19 400 gerechtigden is begrepen het lagere aantal studerende dat onder het regime van de prestatiebeurs valt. In plaats van de verwachte 32 900 prestatiebeurs-studenten zijn er uiteindelijk maar 24 800 ingestroomd.

De daling van de aantallen doet zich het sterkst voor bij de uitwonenden. Dit vertaalt zich in een lager uitwonendenpercentage (aantal uitwonenden op aantal basisbeursgerechtigden). Waar in de begroting 1996 was uitgegaan van een uitwonendenpercentage van 48,7% is het over 1996 gerealiseerde uitwonendenpercentage uitgekomen op 47,8%. Alleen bij de mbo-gerechtigden is sprake van een hoger uitwonendenpercentage dan geraamd (23,8% gerealiseerd tegenover 22,5% geraamd).

WSF – aanvullende beurs

Het aantal gerechtigden met een aanvullende beurs komt 14 500 lager uit dan geraamd. In procenten gemeten komt 37,4% van degenen met een basisbeurs tevens in aanmerking voor een aanvullende beurs. In de ontwerpbegroting 1996 is nog uitgegaan van 38,6%. De grootste daling doet zich voor bij de hbo-studerenden, te weten 1,9%-punt.

OV-Studentenkaart

Bij de aantallen studerende met recht op een OV-studentenkaart zijn soortgelijke verschillen tussen oorspronkelijke raming en realisatie zichtbaar als bij de basisbeurzen. Het aantal OV-kaarten is iets hoger dan het aantal basisbeurzen omdat ook de studenten met alleen recht op een rentedragende lening van de OV-kaart gebruik mogen maken. Die laatste groep beslaat zo'n 4000 studerende. Van de 574 600 studerende met recht op een OV-kaart hebben er 493 400 voor de weekkaart gekozen ofwel zo'n 86%. Dat zijn er zo'n 10 000 minder dan oorspronkelijk geraamd. Daarnaast zijn er 60 400 weekendkaarten afgenomen (zo'n 14 000 minder dan geraamd) en hebben 20 800 studerende hun OV-kaart niet afgehaald (dat is 4000 minder dan geraamd). Ook deze aantallen luiden overigens in jaar-equivalenten (zoals bij WSF-beurzen).

WTS – tegemoetkoming studiekosten

De in de tabel genoemde aantallen WTS-gerechtigden hebben betrekking op het begrotingsjaar 1996. In de ontwerpbegroting waren de aantallen gerechtigden naar schooljaar gepresenteerd. De aantallen TS17-voor het schooljaar 1995/96 waren geraamd op 200 400 in totaal. Dit zijn er uiteindelijk 195 600 geworden. Van dit aantal hebben 32 100 gerechtigden alleen een toekenning gekregen in het jaar 1996. De aantallen gerechtigden over het schooljaar 1996/97 tot en met ultimo 1996 bedragen 171 700. Dit aantal ligt hoger dan op grond van de raming voor het gehele schooljaar 1996/97 (nl. 183 100 gerechtigden) mocht worden verwacht.

Van de uitbreiding van de regeling voor deeltijdstuderenden tot de leeftijdsgroep 18–21 jaar hebben tot nu toe slechts 400 studerenden gebruik gemaakt. In de begroting 1996 was nog gerekend op 12 000 nieuwe gerechtigden.

Lesgeldplichtigen

Het aantal lesgeldplichtigen is in de ontwerpbegroting 1996 geraamd op 493 800. Uiteindelijk zijn er 473 800 lesgeldplichtigen geregistreerd. Dit verschil van 20 000 lesgeldplichtigen is niet nader te duiden naar mbo en vo omdat de onderwijskaart alleen de onderwijsinstelling bevat en niet de onderwijssoort.

BELEIDSTERREIN 26 OVERIGE PROGRAMMA-UITGAVEN

1. Algemeen

Het beleidsterrein overige programma-uitgaven omvat uitgaven artikelen, zoals Bemiddeling wachtgelders en Internationale betrekkingen die niet aan een specifieke onderwijs-, cultuur of onderzoekssector zijn toe te rekenen. De uitgaven op deze artikelen bedroegen totaal f 172,1 miljoen en de ontvangsten f 5,2 miljoen. Bovendien fungeren enkele artikelen zoals Loonbijstelling en Centraal beheerde middelen als tijdelijk intermedium, totdat een exacte verdeling over de betrokken beleidsterreinen gemaakt is. Daarna worden de begrote gelden alsnog naar de juiste artikelen overgeboekt. In financieel opzicht is 1996 sterk bepaald door de bijstelling van het salarisoniveau en de verhoging van de op art. 26.03 begrote gelden ten behoeve van USZO.

2. Verantwoording van de totale uitgaven

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 26 (x f 1 miljoen)

Overige programma uitgaven	Begroting	Realisatie	Verschil
26.01 bemiddeling wachtgelders	25,5	33,0	7,5
26.02 overige rechtsp. uitk.	3,2	10,0	6,8
26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen (USZO)	40,8	121,5	80,7
26.05 internationale betrekkingen	15,8	7,6	- 8,2
26.06 loonbijstelling	20,3	0	- 20,3
26.07 prijsbijstelling	5,3	0	- 5,3
26.08 centraal beheerde middelen	1,8	0	- 1,8
26.09 emancipatie-activiteiten	5,4	0	- 5,4
Totale uitgaven	118,1	172,1	54,0
Totale ontvangsten	0,2	5,2	5,0

Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

Artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders

Op artikel 26.01 Bemiddeling wachtgelders worden de uitgaven voor het terugdringen van het aantal wachtgelders verantwoord. De maatregelen voor bemiddeling en scholing wachtgelders zijn per 1 januari 1996 door het Sectorbestuur voor de onderwijsarbeidsmarkt overgenomen van de Commissie ARBON. De maatregelen zelf zijn door sectorale organisaties zoals het Participatiefonds, Stichting beheerfonds frictiefonds en SOFOKLES uitgevoerd, onder coördinatie van het Sectorbestuur.

De uitgaven van circa f 33 miljoen waren bestemd voor onder andere externe ondersteuning voor projectontwikkeling en informatievoorziening, onderzoek en beleidsadvisering; kosten voor arbeidsvoorziening (organisaties), het Sectorbestuur voor onderwijsarbeidsmarkt en kosten voor de Commissie ARBON (in afbouw).

Artikel 26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen

In 1996 zijn op artikel 26.02 Overige rechtspositionele uitkeringen voor de laatste maal middelen, voor een bedrag van circa f 1 miljoen aangewend voor de DOP-regeling (Doorstroming Onderwijs Personeel). Dit in verband met de afloop van de regeling. Eveneens is uit dit artikel een bedrag van f 9 miljoen betaald aan het Algemeen Burgerlijk Pensioen-

fonds (ABP) voor de afkoop van het pensioenherstel van de zogenaamde kleine inkomens.

Verder is dit artikel verhoogd met f 100 miljoen vanuit de algemene middelen voor de tegenvallers bij de wachtgelden. In juni 1996 heeft OCenW met het Participatiefonds een akkoord gesloten over de budgetten die OCenW ter beschikking stelt voor de wachtgelduitgaven in de periode 1996–2000. In het kader van dit akkoord heeft een overboeking plaatsgevonden naar de beleidsterreinen po, vo en bve ter dekking van de hogere wachtgelduitgaven.

Artikel 26.03 CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen (USZO)

CASO

Op artikel 26.03 worden onder andere uitgaven verricht voor CASO. Via het CASO systeem worden de salarissen van het onderwijspersoneel betaald. De begrote uitgaven voor beheer en exploitatie, opwaardering van het systeem en de levering van beleidsinformatie aan het ministerie bedroegen f 15,0 miljoen. In 1996 is een begin gemaakt met de overdracht van middelen voor beheer en exploitatie naar de onderwijsinstellingen via de reguliere bekostiging. Deze eerste tranche bedroeg f 1,1 miljoen. Samenhangend met de overdracht naar de onderwijsinstellingen is CASO geprivatiseerd en zijn de personeelskosten overgeboekt van het ministerie naar dit artikel.

Vakbondsfaciliteiten

Verder zijn er op dit artikel uitgaven gedaan voor facilitering van organisaties van onderwijspersoneel voor werkzaamheden voor het georganiseerd overleg en vakbondswerkzaamheden voor een bedrag van circa f 20 miljoen. Overige maatregelen die uit dit deelbudget zijn bekostigd zijn onder andere Vitaal leraarschap, het Jeugdwerkgarantieplan en kosten verband houdende met de cursussen ten behoeve van de Wet Medezeggenschap Onderwijs.

Voorzieningen USZO

Op dit artikel vinden ook de uitgaven plaats voor USZO. In 1996 zijn van de IB-groep (f 23 miljoen), BIZA (f 5,9 miljoen) de apparaatskosten overgeboekt naar OCenW in verband met de oprichting van USZO per 1-1-1996. Tot die datum voerden UO-Groningen en DUO-Zoetermeer voor OCenW de wachtgeldregelingen uit (zie ook hoofdstuk 2 in dit jaarverslag). Tevens zijn van de beleidsterreinen wo en owb apparaatskosten voor USZO overgeboekt naar dit artikel (f 3,7 miljoen).

De kosten voor het uitvoeren van de wachtgeld- en suppletierегeling waren beduidend hoger dan de voorgaande jaren. De voornaamste oorzaak hiervan is dat in 1996 een deel van de invoeringskosten USZO moet worden betaald door de opdrachtgevers. Op grond hiervan is binnen de OCenW-begroting een bedrag van f 44 miljoen toegevoegd aan artikel 26.03. In het najaar van 1996 is met USZO overeenstemming bereikt over het dienstverleningspakket. Het afsluiten van het contract duurde lang omdat met name de te leveren kwaliteit van de dienstverlening en de prijs die hiervoor moest worden betaald een hardnekkig vraagstuk bleken te zijn.

Artikel 26.05 Internationale betrekkingen

Op artikel 26.05 Internationale betrekkingen zijn uitgaven opgenomen voor internationale onderwijssamenwerking: zowel voor de bilaterale als de multilaterale samenwerking. In 1996 heeft vooral de intensivering van de samenwerking met Zuid Afrika en het Europese continent centraal gestaan.

De uitgaven op dit artikel zijn lager uitgevallen onder andere door een verlegging van de geldstromen naar het NUFFIC.

Artikel 26.06 Loonbijstelling

Artikel 26.06 loonbijstelling vervult dezelfde functie als overeenkomstige zogenaamde staartposten in de miljoenennota: de bijstelling van de begroting voor de nominale loonontwikkeling wordt in eerste instantie geraamd op de aanvullende post in de miljoenennota voor de OCenW-begroting, waarbij na de vaststelling van de feitelijke loonontwikkeling per begrotingshoofdstuk de daarbij vastgestelde bedragen worden overgeheveld naar het artikel Loonbijstelling.

In de begroting 1996 diende de CAO 1995/1996 verwerkt te worden. De loonsverhoging was respectievelijk 0,65% per 1 oktober 1995 en 1,1% per 1 april 1996, dit betekende een totaal aan uitgaven van f 342 miljoen gulden.

In de loop van 1996 is de nieuwe CAO voor 1996/1998 afgesloten. Dit hield voor 1996 in een beperkte doorwerking namelijk 0,5% loonsverhoging in december 1996 waarvan de kosten f 86 miljoen bedragen. Voor OCenW waren de totale uitgaven voor de CAO's in 1996 f 428 miljoen.

Van Financiën werd een bedrag van f 218 miljoen en een extra bedrag van f 50 miljoen voor het seniorenbeleid ontvangen ter financiering van de CAO's. Het resterende bedrag, f 160 miljoen werd door OCenW gedekt uit eindejaarsmarge 1995 (f 84 miljoen), de verlaging van de premies OP/NP en FAOP, en het beginsaldo van f 20 miljoen.

Artikel 26.07 Prijsbijstelling

Artikel 26.07 Prijsbijstelling heeft dezelfde functie als het artikel loonbijstelling, maar dan voor de uitdeling van de prijscompensatie. Het overschot uit oude jaren van f 5,3 miljoen is verhoogd met een bedrag van f 52 miljoen in verband met de ontvangsten vanuit de aanvullende post miljoenennota voor prijsbijstellingen 1996. Vervolgens is het totale bedrag van f 57,3 miljoen verdeeld over de beleidsterreinen.

Artikel 26.08 Centraal beheerde middelen en artikel 26.09 Emancipatie-activiteiten

De op artikel 26.08 Centraal beheerde middelen en artikel 26.09 Emancipatie-activiteiten staande bedragen zijn verdeeld over de artikelen waarop de uitgaven uiteindelijk zijn gedaan.

Artikel 26.01 Overige programma-ontvangsten

Artikel 26.01 Overige programma-ontvangsten betreft ontvangsten die niet aan één onderwijssoort kunnen worden toegekend. Hier is een extra meevaller van f 3 miljoen ontstaan bij de afrekening subsidievoorschotten. Verder zijn er f 1,7 miljoen aan niet geraamde ontvangsten in verband met de afrekening DOP-VUT en f 0,3 miljoen aan ontvangsten uit internationale betrekkingen op dit artikel geboekt.

BELEIDSTERREIN 27 CULTUUR

1. Algemeen

Het beleidsterrein omvat het beleid van de rijksoverheid voor:

- musea, monumenten, archieven en archeologie;
- podiumkunsten, beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving, film, amateurkunst en kunsteducatie;
- omroep, pers, nieuwe media, letteren en bibliotheken;
- internationaal cultuurbeleid.

De uitgaven voor cultuur bedroegen over 1996 f 2 491,8 miljoen, de ontvangsten waren f 1 551,6 miljoen.

2. Verantwoording van de uitgaven en ontvangsten

Tabel 1: Financiële kerncijfers voor beleidsterrein 27 Cultuur (x f 1 miljoen)

cultuur	Begroting	Realisatie	Verschil
Kunsten	450,7	471,7	+ 21,0
Bibliotheken, Letteren en Nederl. Taalunie	65,7	79,3	+ 13,6
Cultuurbeheer	342,3	405,8	+ 63,5
Media	1 485,2	1 523,3	+ 38,1
Rechtspositionele uitkeringen	18,0	–	– 18,0
Overige uitgaven	25,3	11,8	– 13,5
Totale uitgaven	2 387,3	2 491,8	+ 104,5
Totale ontvangsten	1 659,0	1 551,6	– 107,4

Verantwoording van de totale uitgaven en ontvangsten

Voor de bevordering van de kunsten, de lees- en boekcultuur en voor het behoud van het culturele erfgoed is in 1996 uit de algemene middelen een bedrag van f 956,8 miljoen uitgegeven, hetgeen overeenkomt met circa f 60,- per inwoner.

Voor de media is ruim f 1 520 miljoen besteed. Dit bedrag wordt bijna geheel gedekt door de opbrengsten van de STER-reclame en de omroep-bijdragen. Deze opbrengsten vormen dan ook het leeuwendeel van de ontvangsten op dit beleidsterrein.

Afwijkingen en aanpassingen ten opzicht van de begroting

Door meevallers elders op de OCenW-begroting is het mogelijk gebleken de uitgaven voor Cultuur met f 24,5 miljoen te verhogen en daarmee in de plus te brengen. Daar bovenop is een bedrag van ruim f 9 miljoen aan de cultuurbegroting toegevoegd om met het Van Gogh-museum de collectie Bonger aan te kopen. De overige verschillen zijn veroorzaakt door de loon- en prijsbijstelling, interdepartementale overboekingen en wat onderlinge verschuivingen.

De ontvangsten zijn f 155 miljoen lager dan de begroting als gevolg van het uitstel van de verkoop van het Nederlands Omroep Productiebedrijf. Binnen de ontvangsten zijn de STER-ontvangsten f 51 miljoen tegengevallen waar tegenover een zelfde bedrag extra aan de Algemene Omroepreserve is onttrokken.

3. Cultuur in kengetallen

De inkomsten en uitgaven van de media waren als volgt samengesteld:

Tabel 2: inkomsten media 1996 (x f 1 miljoen)

Opbrengst omroepbijdragen	1 032
Opbrengst etherreclame	363
Opbrengst rente	23
Onttrekking algemene omroepreserve	114
Overige ontvangsten	1
Totaal inkomsten	1 533

Tabel 3: uitgaven media 1996 (x f 1 miljoen)

Landelijke omroep	1 248
Wereldomroep	82
Bijdrage regionale omroep	26
Muziekcentrum voor de omroep	57
Beheertaken NOB	56
Dotatie Stimuleringsfonds	31
Overige dotaties en bijdragen	23
Totaal uitgaven	1 523

BIJLAGE 1 SALDIBALANS PER 31 DECEMBER 1996 (x f 1 000)

DEBET	31-12-1996	31-12-1995	CREDIT	31-12-1996	31-12-1995
Uitgaven 1994	–	34 486 766	Ontvangsten 1994	–	2 399 059
Uitgaven 1995	38 322 976	38 322 976	Ontvangsten 1995	3 321 685	3 321 685
Uitgaven 1996	38 620 899	–	Ontvangsten 1996	3 356 809	–
			Crediteuren	13 820	13 952
Kasbeheerders	5 394	– 264	Rekeningen buiten begrotings-		
Debiteuren	3 958	– 209	verband	–	– 100
			Rekening-courant	70 2 60 913	67 074 673
Subtotaal (A)	76 953 227	72 809 269	Subtotaal (A)	76 953 227	72 809 269
Voorschotten	30 969 557	34 630 610	Garanties	1 669 970	1 832 303
Studieleningen	4 453 325	4 003 124	Verplichtingen	19 615 326	14 883 074
Debiteuren	507 330	335 431	Sluitrekeningen	14 651 333	22 271 205
Deelnemingen en leningen	6 417	17 417			
Subtotaal (B)	35 936 629	38 986 582	Subtotaal (B)	35 936 629	38 986 582
Totaal-generaal	112 889 856	111 795 851	Totaal-generaal	112 8 89 856	111 795 851

Toelichting

De sub-totale in de balans hebben tot doel het onderscheid aan te geven tussen het intra-comptabele gedeelte (A) en het extra-comptabele gedeelte (B).

Het intra-comptabel gedeelte bevat de administratie van de financiële gegevens van transacties die in directe relatie met de kasstromen via de rekening-courant met het ministerie van Financiën worden bijgehouden.

Het extra-comptabel gedeelte bevat de administratie van de overige rekeningen die met sluitrekeningen in evenwichtsverband worden gehouden.

TOELICHTING BIJ DE SALDIBALANS

Uitgaven/ontvangsten 1994

Op basis van de publicatie in het Staatsblad van de departementale rekening van uitgaven en ontvangsten over het jaar 1994 zijn in april 1996 de begrotingsuitgaven en ontvangsten over dat jaar in de rekening-courant met het ministerie van Financiën afgewikkeld.

In verband hiermee zijn ultimo 1996 de uitgaven en ontvangsten over het jaar 1994 niet meer in de departementale boekhouding verantwoord.

Uitgaven/ontvangsten 1995

De departementale rekening van uitgaven en ontvangsten over het jaar 1995 is op 30 augustus 1996 bij de Staten-Generaal ingediend.

In 1997 worden deze door het ministerie van Financiën in de rekening-courant afgewikkeld.

Uitgaven/ontvangsten 1996

De uitgaven over 1996 ad f 38 620 917 000 en de ontvangsten over 1996 ad f 3 356 808 000 zijn gespecificeerd naar artikel in de begrotingsstaten 1996 opgenomen.

(bedragen x f 1 000)

	Uitgaven	Ontvangsten
Wet van 19 februari 1996, Stb. 175 (vastgestelde begroting)	38 086 023	3 686 044
Wet van 26 september 1996. Stb.556 (1e suppletoire wet)	499 497	- 495 438
Wet van 30 januari 1997, Stb.93 (2e suppletoire wet)	185 624	247 837
Totaal toegestaan bij wet	38 771 144	3 438 443
3e wijzigingsvoorstel, slotwet	- 150 227	- 81 635
Realisatie volgens departementale rekening	38 620 917	3 356 808
Realisatie 1996 *	38 620 899	3 356 809

* Het verschil tussen de werkelijke uitgaven (en ontvangsten)1996 en de realisatie volgens de departementale rekening 1996, wordt veroorzaakt door de in deze rekening gehanteerde afrondingsregel.

Kasbeheerders (f 5 394 000)

Volgens de gebruikelijke procedure worden de saldi van bank-en girotegoeden bij externe-en interne kasbeheerders verrekend met de Nederlandsche Bank. Als gevolg van deze zogenaamde saldoregulatie zijn de saldi op de betreffende rekeningen in principe nihil. Eind 1996 kon de saldoregulatie in voldoende mate plaatsvinden.

De specificatie van het saldo is als volgt (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
Informatiebeheergroep	5 523	- 2 004
Centrale financiële instellingen	- 1 480	- 80
Cultuurinstellingen	1 324	1 902
Overige instellingen	27	- 82
Totaal	5 394	- 264

Debiteuren (f 3 958 000)**De specificatie van het saldo is als volgt (bedragen x f 1 000)**

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
Vorderingen	312	694
Schulden	- 287	- 420
Diversen	39	- 21
USZO	3 894	- 462
Saldo	3 958	- 209

De vorderingen en schulden hebben betrekking op de te verrekenen bedragen met betrekking tot personeel en voormalig personeel.

Het saldo van f 3,9 miljoen USZO, dat in 1997 nog moet worden afgewikkeld, heeft voor een bedrag van f 3,5 miljoen betrekking op een vordering van OCenW op het Participatiefonds. Hierover vindt overleg met het Participatiefonds plaats.

Crediteuren (f 13 820 000)

De specificatie van het saldo is als volgt (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
Loonheffing	11 471	11 349
Inhoudingen ten behoeve van ABP	2 568	2 490
Diversen	- 219	113
Totaal	13 820	13 952

De af te dragen inhoudingen ABP (sociale lasten departementaal personeel) hebben betrekking op de maand december 1996. In januari 1997 zijn deze verschuldigde bedragen betaald.

Rekening courant Ministerie van Financiën (f 70 260 913 000)

Op de rekening-courant wordt de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën geadmistreerd, door middel waarvan de begrotingsuitgaven en ontvangsten met het Ministerie van Financiën worden afgewikkeld.

Voorschotten (f 30 969 557 000)

Het overgrote deel van de voorschotten van OCenW heeft betrekking op het primair onderwijs.

Door de overgang naar lumpsumbekostiging per 1 augustus 1996 is voor het voortgezet onderwijs geen sprake meer van het verstrekken van voorschotten.

Aan scholen en instellingen worden de betalingen als voorschot verstrekt, indien aan het begin van de bekostigingsperiode (school- of kalenderjaar bij reguliere bekostiging) niet alle bekostigingsvariabelen definitief vaststaan. Na afloop van de bekostigingsperiode of het project worden op basis van de bekostigingsvoorschriften de definitieve bedragen bij het departement in rekening gebracht door middel van de rekening en verantwoording. De rekening en de verantwoording van de school/instelling gaat vergezeld van een verklaring van een door de school/instelling benoemde accountant, op basis waarvan de vergoeding definitief wordt vastgesteld en verrekening met het voorschot plaats vindt.

In totaal gaat het saldo van de nabetalingen en terugontvangsten niet uit boven de 1% van de verstrekte voorschotten.

Tussen het uitbetalen van het voorschot en het vaststellen van de definitieve vergoeding bestaat een tijdsverloop. Dit tijdsverloop is afhankelijk van de voor het primair en voortgezet onderwijs wettelijk vastgestelde data van indiening van de rekening en verantwoording (declaraties). Voor deze sectoren geldt dan een aanvaardbaar tijdsverloop van 2 jaar voor het primair onderwijs en 1,5 jaar voor het voortgezet onderwijs.

De stand van de voorschotten per 31-12-1996 gespecificeerd naar beleidsterrein (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
17 Ministerie Algemeen	42 347	5 719
18 Primair Onderwijs	20 211 372	21 718 675
19 Voortgezet Onderwijs	7 306 355	9 752 960
20 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	252 359	410 314
21 Hoger beroepsonderwijs	1 500	-
22 Wetenschappelijk onderwijs	44 362	36 941
23 Onderzoek en Wetenschapsbeleid	68 116	80 294
26 Overige programmakosten:		
Wachtgeld en DOP/VUT	1 000	35 040
Arbeidsvoorwaarden	1 260	1 295
Internationale betrekkingen	26 684	27 166
27 Cultuur	2 694 983	2 301 703
Onverdeeld (Onderwijsverzorging)	317 884	259 168
Subtotaal scholen en instellingen	30 968 222	34 629 275
Permanente voorschotten	1 335	1 335
Totaal-Generaal	30 969 557	34 630 610

Op de balans is een bedrag van f 33 miljoen als voorschot geboekt in verband met de uitgaven voor de wachtgeldregeling van OCenW, die door USZO Zoetermeer worden uitgevoerd. Het voorschotkarakter van deze uitgaven vloeit voort uit de omstandigheid dat de desbetreffende accountantsverklaringen niet tijdig konden worden afgerond.

Hiervan heeft een bedrag van f 24,6 miljoen betrekking op personeel ministerie dat als voorschot is verantwoord onder beleidsterrein 17.

De afname van de stand van de openstaande voorschotten in het voortgezet onderwijs is het gevolg van de overgang naar de lumpsum-financiering per 1 augustus 1996.

De afname van de stand van de openstaande voorschotten beroepsonderwijs en volwasseneneducatie wordt verklaard door het inhalen van de achterstand in het afrekenen van voorschotten in verband met de wachtgeldonderzoeken die door de accountantsdienst zijn uitgevoerd.

De afname van de stand van de openstaande voorschotten DOP/VUT is het gevolg van de aflopende DOP/VUT-regeling.

Het totaal van de openstaande voorschotten Cultuur is toegenomen met f 0,4 miljard. Het betreft vooral de voorschotten Kunsten. Dit is het gevolg van de betalingen die nog in 1996 zijn gedaan op basis van de Cultuurnota 1993-1997. Daarnaast is sprake van voorschotten in verband met de uitgaven voor de omroepen.

De stand van de voorschotten per 31-12-1996 gespecificeerd naar vergoedingsjaar (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
1986	0	260
1987	0	457
1990	517	5 083
1991	3 206	9 337
1992	10 441	48 384
1993	56 917	3 016 312
1994	1 308 768	13 471 830
1995	13 154 276	18 077 612
Subtotaal scholen en instellingen	14 534 125	34 629 275
1996	16 434 097	-
Totaal scholen en instellingen	30 968 222	34 629 275
Permanente voorschotten	1 335	1 335
Totaal-generaal	30 969 557	34 630 610

Studieleningen (f 4 453 325 000)

Dit betreft de door de productgroep Studiefinanciering van de Informatie Beheer Groep te Groningen verstrekte leningen en voorschotten aan studenten ingevolge de oude regeling studiefinanciering en de nieuwe Wet Studiefinanciering.

Deze post kan als volgt worden gespecificeerd (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
Rentedragende leningen	3 571 590	2 817 092
Renteloze voorschotten	769 670	873 882
Overige vorderingen	112 065	312 150
	4 453 325	4 003 124

Het verloop in de posten rentedragende leningen en renteloze voorschotten kan als volgt worden gespecificeerd (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
Openstaande leningen per 01-01-1996	2 817 092	873 882
Nieuwe leningen	822 579	8 004
Afgeloste leningen	- 384 597	- 110 739
Correcties w.o. omzettingen	320 400	2 622
Overige mutaties w.o. buiten invordering en kwijtschelding	- 3 884	- 4 099
Openstaande leningen per 31-12-1996	3 571 590	769 670

De leningen en renteloze voorschotten zijn gewaardeerd op basis van de nominale waarde. Op dit moment wordt overwogen op twee gebieden voorzieningen te treffen. Bij de achterstallige vorderingen uit het deurwaarderstraject wegens de ouderdom van de vorderingen en bij de lang-lopende leningen en renteloze voorschotten wegens de wettelijk beperkte terugbetalingstermijn.

Bij de Informatie Beheer Groep (IBG) wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een waarderingssystematiek van deze posten. Hiermee zal op termijn

voldaan kunnen worden aan de eisen die in de nieuwe richtlijn voor de Staatsbalans zijn vastgelegd.

Het bedrag aan vorderingen studiefinanciering in het deurwaarders-traject ultimo 1996 bedraagt f 106 miljoen. Vooruitlopend op de voren- genoemde waarderingssystemathiek is daarvan een bedrag van f 27 miljoen voorlopig buiten invordering gesteld.

Debiteuren (f 507 330 000)

Het betreft de nog openstaande vorderingen, onder meer als gevolg van afrekeningen van voorschotten.

De stand van de debiteuren per 31-12-1996 gespecificeerd naar beleidsterrein en overige onderdelen (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
17 Ministerie Algemeen	676	873
18 Primair Onderwijs	6 548	12 672
19 Voortgezet Onderwijs	3 227	2 382
20 Beroepsonderwijs en volwasseneneduca- tie	4 497	12 679
21 Hoger beroepsonderwijs	1 535	53
22 Wetenschappelijk onderwijs	797	30
23 Onderzoek en wetenschapsbeleid	4 326	96
24 Huisvesting	6 430	42 920
25 Studiefinancieringsbeleid	147 460	119 902
27 Cultuur	242 925	90 137
Onverdeeld:		
Arbeidsvoorwaarden	84	–
Onderwijsverzorging	485	154
Wachtgelden onderwijspersoneel	54 724	51 157
Solvabiliteitsbuffer Participatiefonds	33 616	–
Subtotaal	507 330	333 055
Informatie Beheer Groep	0	2 376
Totaal	507 330	335 431

De afname van de nog af te wikkelen vorderingen bij het primair onderwijs en het beroepsonderwijs en volwasseneneducatie is het gevolg van de inspanning die in 1996 is gepleegd bij het afwikkelen van de oude vorderingen.

De openstaande vorderingen studiefinancieringsbeleid (beleidsterrein 25) betreft voor het overgrote deel nog te ontvangen lesgelden voor een bedrag van f 141,6 miljoen. Van dit bedrag heeft f 80,5 miljoen betrekking op het schooljaar 1996/1997.

Het bedrag aan vorderingen studiefinanciering in het deurwaarders-traject ultimo 1996 bedraagt f 54 miljoen. In verband met de voren- genoemde waarderingssystemathiek is daarvan een bedrag van f 16 miljoen voorlopig buiten invordering gesteld.

De openstaande vordering van Cultuur (beleidsterrein 27) heeft betrekking op de nog over 1996 te ontvangen omroepbijdragen (f 55 miljoen) en STER-gelden (f 43 miljoen) en de nog te ontvangen middelen in verband met de onttrekking uit de omroepreserve inzake sportrechten (f 143 miljoen).

De openstaande vorderingen wachtgelders (USZO) heeft betrekking op:

– teveel verstrekte uitkeringen aan wachtgelden (f 44 miljoen), waarvan f 4 miljoen HBO en f 40 miljoen participatiefondssectoren (PO, VO en BVE);

– de in 1995 teveel betaalde FAOP-premies (f 11 miljoen).

De vorderingen voor de participatiefondssectoren zijn in het verleden door OCenW gefinancierd. Omdat het Participatiefonds (PF) per 1 januari 1996 verantwoordelijk is voor de wachtgelduitkeringen in deze sectoren, worden deze vorderingen overgedragen aan het PF. Daartegenover staat een schuld voor hetzelfde bedrag van f 40 miljoen van het PF aan OCenW. Op dit moment vindt met het PF overleg plaats over de aflossing van deze schuld, waarbij kan worden overgegaan tot het vaststellen van een langlopend karakter voor het geheel of een gedeelte van deze schuld.

Op het Participatiefonds is tevens sprake van een langlopende vordering van f 33,6 miljoen als gevolg van de in 1996 verstrekte middelen voor de solvabiliteitsbuffer. Bij beëindiging van het Participatiefonds wordt deze vordering direct opeisbaar.

De vordering op de Informatie Beheer Groep (IBG) ultimo 1995 van f 2,4 miljoen is in 1996 vereffend.

Deelnemingen en leningen (f 6 417 000)

Het betreft het restant van de achtergestelde renteloze lening die in 1992 aan het Vervangingsfonds is verstrekt (oorspronkelijk f 55 miljoen). Deze lening wordt in 5 jaar verrekend met de opslag van 2% op de jaarlijkse voeding van het fonds. In 1996 is een bedrag van f 11 miljoen verrekend.

De nog openstaande lening ad f 6,4 miljoen zal in het najaar 1997 worden verrekend.

Garanties (f 1 669 970 000)

Onderstaand is een overzicht van de stand van de verleende garanties per 31 december 1996 opgenomen in vergelijking met 1995 (bedragen x f 1 000)

	Openstaand 31-12-1996	Openstaand 31-12-1995
– Bouwleningen academische ziekenhuizen (artikel 22.05)	1 243 211	1 279 580
– Bouwleningen aan scholen en instellingen (artikel 21.05 en 24.02)	402 464	479 569
– Leningen studiefinanciering (artikel 25.02)	3 128	4 732
– Garanties Cultuur (artikel 27.05)	21 167	68 422
	1 669 970	1 832 303

De academische ziekenhuizen lenen zelfstandig op de kapitaalmarkt ten behoeve van de financiering van hun bouwinvesteringen. Het ministerie staat jegens geldverschaffers garant voor de rente en aflossingsverplichtingen van de nog lopende leningen vanaf het moment dat de investeringen gereed zijn. Deze leningen hebben gemiddeld een looptijd van 40 jaar.

De scholen en instellingen hebben in het verleden zelfstandig op de kapitaalmarkt geleend ten behoeve van hun bouwinvesteringen. Er worden geen nieuwe leningen meer aangegaan als gevolg van de herziene financieringswijze vanaf 1989.

Voor de nog lopende leningen staat het ministerie garant voor de rente en aflossingsverplichtingen. De meeste leningen hebben een looptijd van

gemiddeld 25 jaar. Verwacht wordt, dat de expiratie van alle leningen omstreeks het jaar 2010 zal hebben plaatsgevonden.

De post leningen studiefinanciering is gebaseerd op de waardering van de uitstaande schuld inclusief de rente volgens de opgave van de desbetreffende bankinstellingen.

De uitstaande garanties bij Cultuur zijn verantwoord voor ruim f 21 miljoen. Hiervan betreft f 10 miljoen aan garanties onder de indemniteitsregeling (de garantieregeling ter vermindering van de kosten van de verzekering van tentoonstellingen). Voor het overige betreft het garanties op door instellingen opgenomen leningen.

Verplichtingen (f 19 615 326 000)

De opbouw van de stand van de aangegane verplichtingen kan als volgt worden weergegeven (bedragen x f 1 000)

Stand 1 januari 1996	14 833 074
Correcties op beginstand	- 3 628
	14 879 446
Aangegaan in 1996	43 356 797
Tot betaling gekomen in 1996	- 38 620 917
Stand 31 december 1996	19 615 326

De specificatie van de stand van de aangegane verplichtingen per artikel is in de tabel hierna opgenomen. Hierbij zijn niet de garantieverplichtingen opgenomen.

Stand van zaken aangegane verplichtingen per 31 december 1996 per artikel

Artikel	Omschrijving	Bedragen x f 1 000
17	Ministerie algemeen	
17.05	Post actieven	0
17.06	Personeel en materieel ministerie	4 273
17.07	Personeel en materieel IB-Groep	0
17.08	Personeel en materieel inspectie van het onderwijs	436
17.09	Personeel en materieel adviesraden	0
18	Primair onderwijs	
18.01	Personele uitgaven	0
18.02	Materiële uitgaven	71
18.03	Onderwijsverzorging	96 725
18.05	Overige uitgaven	40 840
19	Voortgezet onderwijs	
19.01	Personele uitgaven	4 009 895
19.02	Materiële uitgaven	445 667
19.03	Onderwijsverzorging	99 015
19.05	Overige uitgaven	16 380
20	Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	
20.01	Personele en materiële uitgaven	2 627 229
20.03	Overige uitgaven	23 924

Artikel	Omschrijving	Bedragen x f 1 000
21	Hoger beroepsonderwijs	
21.01	Personele en materiële uitgaven	1 866 740
21.03	Rechtspositionele uitkeringen	0
21.04	Overige uitgaven	138 167
21.05	Huisvesting	357 902
22	Wetenschappelijk onderwijs	
22.01	Universiteiten	4 844 355
22.02	Instituten internationaal onderwijs en onderzoek	95 200
22.03	Overige instituten hoger onderwijs	120 822
22.04	Rechtspositionele uitkeringen	0
22.05	Garanties voor rente en aflossing investeringen academische ziekenhuizen	0
22.06	Overige uitgaven	92 430
23	Onderzoek en wetenschapsbeleid	
23.01	Instellingen voor onderzoek en wetenschapsbeoefening	1 040 113
23.04	Coördinatie wetenschapsbeleid	58 718
24	Huisvesting	
24.01	Huisvesting primair onderwijs	0
24.02	Huisvesting voortgezet onderwijs, beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	116 926
24.04	Huisvesting wetenschappelijk onderwijs, onderzoek en wetenschapsbeleid	0
25	Studiefinancieringsbeleid	
25.01	Studiefinanciering	0
25.02	Garanties rentedragende leningen	0
26	Overige programma-uitgaven	
26.01	Bemiddeling wachtgelders	- 84
26.02	Overige rechtspositionele uitkeringen	0
26.03	CASO, vakbondsfaciliteiten en voorzieningen	47 648
26.05	Internationale betrekkingen	3 634
26.06	Loonbijstelling	0
26.07	Prijsbijstelling	0
26.08	Centraal beheerde middelen	0
26.09	Emancipatie-activiteiten	0
27	Cultuur	
27.01	Kunsten	1 774 642
27.02	Bibliotheken, letteren en Nederlandse Taalunie	246 573
27.03	Cultuurbeheer	1 183 566
27.04	Media	247 175
27.05	Garanties van rente en aflossing van leningen	0
27.06	Rechtspositionele uitkeringen	0
27.07	Overige uitgaven	16 344
	Totaal	19 615 326

Saldo sluitrekeningen (f 14 651 333 000)

Het saldo sluitrekeningen is als volgt opgebouwd (bedragen x f 1 000)

	Bedrag 31-12-1996	Bedrag 31-12-1995
Sluitrekeningen inzake:		
Voorschotten	30 969 557	34 630 610
Verplichtingen	- 19 615 326	- 14 883 074
Leningen en voorschotten aan studenten	4 453 325	4 003 124
Garantieverplichtingen	- 1 669 970	- 1 832 303
Debiteuren	507 330	335 431
Deelnemingen	6 417	17 417
	14 651 333	22 271 205

BIJLAGE 2 MISBRUIK EN ONEIGENLIJK GEBRUIK VAN REGELINGEN

1. Inleiding

In de financiële verantwoording kunnen uitgaven zijn verantwoord die niet aan het criterium van rechtmatigheid voldoen. Dit komt doordat het ministerie, op basis van de huidige wet- en regelgeving, voor een aantal aspecten de gegevens van derden (belanghebbenden) moet gebruiken. Misbruik en oneigenlijk gebruik kan vooral voorkomen bij toekennen van studiefinanciering, de tegemoetkoming in studiekosten, het bekostigen van primair onderwijs, het bekostigen van voortgezet onderwijs en het uitvoeren van wachtgeldregelingen.

Belangrijk is dat het ministerie op basis van de huidige wet- en regelgeving een aanvaardbaar voorlichtingsbeleid, controlebeleid en sanctiebeleid voert. Een aanvaardbaar controlebeleid is echter niet onveranderlijk. De laatste jaren is een maatschappelijke tendens waarneembaar in de verscherping van de controle, bijvoorbeeld doordat verschillende overheidsinstanties hun gegevensbestanden uitwisselen en ook doordat steeds vaker bewijsdocumenten zoals kopieën van paspoorten en polissen worden opgevraagd. Deze verschuivingen in het controlebeleid beperken het mogelijk misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen. Het belangrijkste echter is de beperking door de aanpassing van wet- en regelgeving.

Hieronder zijn de situaties aangegeven waarbij zich misbruik en oneigenlijk gebruik van wet- en regelgeving kan voordoen.

2. Basisonderwijs

De toekenning van formatie aan basisscholen is voor een deel gebaseerd op leerlinggewichten. Het financiële effect hiervan bedraagt ongeveer f 400 miljoen gulden per jaar. Het leerlinggewicht is afhankelijk van de opleiding van de ouders, hun beroep, de gezinsomstandigheden en het land van herkomst. De directeur van de basisschool kent de gewichten toe, op basis van de gegevens die de ouders verstrekken. Deze gegevens worden tot nu toe bij de ouders niet geverifieerd. Redenen daarvoor zijn gelegen in privacy- en doelmatigheidsaspecten, terwijl het niet-hebben van een opleiding niet controleerbaar is. Het ministerie overweegt nu de grondslag voor de financiering van het achterstandenbeleid te veranderen. Bij die veranderingen zullen ook de controleaspecten worden betrokken.

3. Speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs

De toekenning van formatie aan scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs is voor een deel gebaseerd op het aantal leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond. Het financiële effect hiervan bedraagt ongeveer f 40 miljoen gulden per jaar. De juistheid van de toekenning kan niet objectief aan de hand van bewijsstukken worden vastgesteld. Het ministerie wil voorschrijven dat scholen bewijsstukken opvragen, bijvoorbeeld kopieën van paspoorten.

4. Voortgezet onderwijs

Een school voor voortgezet onderwijs heeft aanspraak op extra formatie om onderwijsachterstanden te bestrijden van leerlingen uit culturele minderheidsgroepen. In 1996 bedragen de uitgaven hiervoor ongeveer f 91 miljoen gulden. Het ministerie heeft om mogelijk misbruik en

oneigenlijk gebruik te beperken, de regelgeving aangescherpt door op te nemen dat de leerlingenadministratie een document moet bevatten waarmee de juistheid van gegevens van de leerlingen en hun ouders kan worden vastgesteld. Controle op de naleving van de regeling kan pas voor het schooljaar 1996/1997 plaatsvinden.

5. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Basiseducatie

Het budget voor basiseducatie van f 166 miljoen gulden wordt op grond van drie criteria verdeeld over de gemeenten. Twee criteria zijn afgeleid van de gegevens over de leerlinggewichten in het basisonderwijs. Deze leerlinggewichten zijn gebaseerd op gegevens van de ouders en die gegevens worden niet geverifieerd (zie ook 2 Basisonderwijs). Een onjuiste vaststelling van leerlinggewichten leidt uitsluitend tot een andere verdeling van het budget over de gemeenten. Dit budget heeft immers een maximum.

In 1997 betaalt het ministerie geen afzonderlijke bijdrage meer voor basiseducatie. Deze maakt dan deel uit van de rijksbijdrage educatie.

Inburgering nieuwkomers

Per 1 januari 1996 is de Onderwijsregeling inburgering nieuwkomers in werking getreden. Op grond van deze regeling hebben gemeenten recht op subsidie voor personen die een inburgeringsprogramma hebben voltooid. Deze personen moeten behoren tot bepaalde categorieën immigranten. In 1996 heeft het ministerie hiervoor ongeveer f 128 miljoen gulden aan de gemeenten betaald.

Bij de controle op de uitvoering van de regeling moet de accountant van de gemeente uitgaan van de gegevens die zijn opgenomen in de Gemeentelijk Basisregistratie Persoonsgegevens.

6. Tegemoetkoming ziektekosten

In diverse begrotingsartikelen is in totaal circa f 500 miljoen gulden voor de tegemoetkoming van ziektekosten opgenomen. Dit bedrag betreft het departementale personeel en het personeel in de onderwijssectoren waarin het declaratiestelsel van toepassing is. De tegemoetkoming is van diverse factoren afhankelijk, onder meer de aanspraken op gelijksoortige regelingen, de aard van de verzekering, de ontvangen uitkering van de partner en de gezinssamenstelling. De aanvrager van deze tegemoetkoming verstrekt deze gegevens. Tot voor kort werden deze gegevens, om redenen van doelmatigheid, niet door de werkgever gecontroleerd. In 1994 en 1995 werd voor het personeel van het ministerie en voor het onderwijs- en onderzoekspersoneel een nieuw controle- en sanctiebeleid ingevoerd. Daardoor werd het risico van het betalen van te hoge tegemoetkomingen aanzienlijk beperkt.

7. Studiefinanciering

In 1996 werd in totaal f 4 031 miljoen gulden aan studiefinanciering uitgegeven.

Uitwonende studenten

In 1996 werd ongeveer f 1 000 miljoen gulden aan toelagen voor uitwonende studenten uitgegeven. De mogelijkheden om de woonomstandigheden van studenten te controleren zijn beperkt. Het percentage misbruik en oneigenlijk gebruik is op basis van onderzoeks-

uitkomsten niet precies te berekenen. De minimale omvang over 1995 is vastgesteld op ongeveer één procent, daarnaast is voor ongeveer drie procent geen volledige zekerheid verkregen dat betrokkenen inderdaad uitwonend zijn.

Partner met inkomen

Bij het terugbetalen van de studietoelage kan de hoogte van de draagkracht afhankelijk zijn van het inkomen van de partner. Het is niet goed vast te stellen of de (ex-)studerende een partner heeft.

Ziektekostentoeslag

In 1996 werd ongeveer f 40 miljoen gulden aan particuliere ziektekosten-toeslagen voor studerende uitbetaald. Over 1995 is het bedrag aan misbruik en oneigenlijk gebruik van deze regeling op zes procent bepaald. Over 1996 is de controle nog gaande. Het misbruik en oneigenlijk gebruik is geminimaliseerd door in 1996 gegevens met ziektekostenverzekeraars uit te wisselen en een bewijs van verzekering bij studenten op te vragen.

8. Tegemoetkoming studiekosten

Partner met inkomen (TSM/WTS 18-)

In 1996 werd f 215 miljoen gulden uitgegeven aan de tegemoetkoming van studiekosten voor minderjarigen. De hoogte van de tegemoetkoming is onder andere afhankelijk van de inkomens in een peiljaar van de verzorgende ouder/wettelijke vertegenwoordiger en diens eventuele partner. De aanvrager moet een eventuele partner vermelden op het aanvraagformulier. Het is niet goed vast te stellen of de aanvrager een partner heeft.

Inkomen van aanvrager (TSD)

In 1996 werd f 3 miljoen gulden uitgegeven aan de tegemoetkoming van studiekosten voor deeltijdstudenten. De hoogte van de tegemoetkoming is onder andere afhankelijk van het inkomen van de aanvrager in de drie maanden voorafgaande aan de studie. Door het criterium van drie maanden is een gegevensuitwisseling met de belastingdienst geen effectief controlemiddel. Wel moet de aanvrager bij het opgeven inkomen een verklaring van de werkgever overleggen.

Inkomen van partner van de aanvrager (TSD)

De hoogte van de tegemoetkoming is afhankelijk van het inkomen van de partner in de drie maanden voorafgaande aan de studie. Binnen de huidige uitvoeringsregels is het technisch en economisch niet mogelijk om vast te stellen of de aanvrager een partner heeft. In de nieuwe wet is daarom het inkomen van de partner, vanaf het studiejaar 1996-1997, niet meer bepalend voor de hoogte van de tegemoetkoming.

9. Vluchtelingstudenten

In 1996 werd f 3,5 miljoen gulden aan de Stichting Universitair Asyl Fonds (UAF) Steunpunt toegekend. Dit is een aparte rechtspersoon binnen de Stichting Universitair Asiel Fonds. De Stichting UAF Steunpunt geeft financiële ondersteuning aan vluchtelingstudenten die door het aanscherpen van de wet studiefinanciering en het besluit tegemoetkoming studiekosten niet meer voor deze uitkeringen in aanmerking komen (met name door de leeftijdsgrens). De problematiek rond misbruik

en oneigenlijk gebruik van de regeling komt overeen met die bij de reguliere studiefinanciering en tegemoetkoming van studiekosten.

10. Cultuur

Subsidies aan monumentenzorg

In 1996 werd door de rijksdienst voor de monumentenzorg voor f 84 miljoen gulden aan subsidies verstrekt in het kader van het besluit rijkssubsiëring restauratie monumenten. Ondernemers die bij de restauratie van een monument voor vooraftrek van BTW in aanmerking komen, ontvangen geen subsidie voor dat deel van de subsidiabele restauratiekosten. Daarbij is er een risico van misbruik en oneigenlijk gebruik van de regeling. De rijksdienst voor de monumentenzorg beoordeelt dit aspect op basis van de eigen verklaring van de eigenaar-ondernemer. Verificatie blijft achterwege omdat het financieel belang relatief gering is, naar schatting maximaal 0,5 % van het totale subsidiebedrag.

Wachtgeldsuppletie

De wachtgeldsuppletie van bijna f 5 miljoen gulden wordt uitgekeerd door de stichting centrale administratie welzijn of door de gesubsidieerde instellingen zelf. Op deze uitkeringen worden andere inkomsten van de rechthebbenden gekort. De stichting centrale administratie welzijn en de gesubsidieerde instellingen hebben echter geen toegang tot de fiscale gegevens van de betrokkenen. Hierdoor is het slechts beperkt mogelijk om de volledigheid van de neveninkomsten te controleren.

11. Inkomenscontroles

De hoogte van diverse uitkeringen en toekenningen – zoals studiefinanciering, tegemoetkoming studiekosten en uitkeringen na ontslag – kan afhankelijk zijn van opgaven over inkomens. In principe worden deze opgaven in een later stadium bij de belastingdienst geverifieerd en is de onzekerheid slechts van tijdelijke aard. Omdat in toenemende mate reeds voorafgaande aan de toekenning inkomensgegevens via de belastingdienst worden verkregen neemt de omvang van de tijdelijke onzekerheid af.

BIJLAGE 3A FINANCIËEL JAARVERSLAG 1996 CENTRALE FINANCIËN INSTELLINGEN

1. Algemeen

Opgedragen werkzaamheden

Cfi is belast met de rechtmatige en doelmatige distributie van financiële middelen aan afzonderlijke door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen bekostigde instellingen voor onderwijs, onderzoek, en verzorging, op basis van wet- en regelgeving en de daar uit voortvloeiende werkzaamheden (onder ander verweer met betrekking tot bekostigingsbeslissingen). *Cfi* verzamelt, beheert en distribueert instellingsgerelateerde gegevens ten behoeve van de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van beleid. *Cfi* is daarnaast belast met uitvoeringstaken die zijn opgedragen door de Bestuursraad of, met goedkeuring van de Bestuursraad, door de directies. Zo voerde *Cfi* in 1996 bijvoorbeeld de comptabele functie voor de apparaatsuitgaven van het bestuursdepartement en de instroomtoets voor het Participatiefonds uit.

Besturingsmodel

Uitgangspunt in de aansturing van het agentschap *Cfi* is «outputsturing binnen budgettaire randvoorwaarden». In 1996 bleek het werkend krijgen van dit uitgangspunt in de praktijk weerbarstiger dan voorzien bij de oprichting van het agentschap *Cfi*. *Cfi* heeft onder meer het volgende ervaren in 1996:

- De omschakeling van het kasverplichtingen stelsel naar het baten lasten stelsel bleek meer te zijn dan een alleen een omslag van systematiek van toerekening.
- De definiëring en meting van de kwantitatieve en kwalitatieve prestaties blijkt voor een dienstverlenend bedrijf als *Cfi* complex te zijn. In 1996 is bijvoorbeeld veel energie gestoken in het concretiseren in termen van prestaties, producten, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de met het bestuursdepartement afgesloten managementcontract en met de velddirecties afgesloten protocollen.
- Ook het per kwartaal rapporteren om sturing op afstand en output mogelijk te maken verliep in 1996 vanwege bovenstaande constatering moeizaam. *Cfi* heeft desalniettemin met veel inspanning per kwartaal aan het bestuursdepartement gerapporteerd.

Bovenstaande ervaringen zullen tot concrete verbeteracties in 1997 leiden. Daarnaast zullen deze punten ook betrokken worden in de evaluatie van het agentschap *Cfi*.

Uiterlijk 1 april vindt door *Cfi* de verantwoording voor het gehele kalenderjaar 1996 plaats in de vorm van een jaarverslag.

Beoogde doelmatigheidsverbeteringen en prikkels

Eén van de motieven voor verzelfstandiging was de beoogde doelmatigheidsverbetering. De in de begroting voor 1996 aangekondigde maatregelen zijn als volgt gerealiseerd:

- downsizing van systemen (f 5,9 miljoen)

In het jaar 1996 is de beoogde besparing gerealiseerd, door anticiperend op de vervanging van de grote systemen, het beheer en het onderhoud tot het minimaal noodzakelijke niveau terug te brengen;

- efficiëncy verbetering infrastructuur (f 1,5 miljoen)

Deze besparingen zijn gerealiseerd door de gepleegde investeringen in de hardware configuratie en de systeemarchitectuur.

Financieel beheer

Cfi heeft conform de voorschriften een afzonderlijke financiële administratie gevoerd die wordt gekenmerkt door een baten/lastenstelsel waarin de kapitaalontvangsten en -uitgaven worden opgenomen. Om dit te realiseren heeft Cfi in 1996 het softwarepakket Exact in gebruik genomen ten behoeve van haar financiële administratie.

De administratieve organisatie is in 1996 aangepast aan de nieuwe organisatiestructuur. Een en ander heeft zijn weerslag gevonden in de in 1996 ontwikkelde en in gebruik genomen handboeken bedrijfsvoering. De handboeken bedrijfsvoering worden in 1997 verder uitgewerkt om de betrouwbaarheid en juistheid van de administratieve organisatie naar een hoger niveau te brengen.

Grondslagen bij de verantwoording

De waarderingsgrondslagen zijn ten opzichte van de openingsbalans ongewijzigd gebleven en luiden als volgt:

- De baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop zij betrekking hebben.
- Voor zover niet anders vermeld worden de activa en passiva verantwoord tegen nominale waarde (inclusief BTW).
- Immateriële en materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen aanschaffingsprijs onder aftrek van afschrijvingen.
- Op immateriële en materiële activa wordt afgeschreven op basis van de aanschaffingsprijs. Afschrijvingen vinden plaats op basis van de geschatte gebruiksduur rekening houdend met een eventuele restwaarde. De afschrijvingstermijn voor meubilair bedraagt 10 jaar, voor bedrijfsproces ondersteunende systemen 5 jaar, voor hardware, kantoorautomatisering en bedrijfssoftware 3 jaar.
- De debiteuren en crediteuren worden tegen nominale waarde opgenomen. Indien noodzakelijk wordt de nominale waarde van de debiteuren verminderd.

2. Balans per 31 december 1996

	(bedragen x f 1 000)	
	31-12-96	01-01-96
Activa		
Immateriële vaste activa		
Materiële vaste activa		
–grond en gebouwen		
–installaties en inventaris	11 918	12 504
–overige		
Voorraden		
Debiteuren	10 531	14 800
Nog te ontvangen	146	910
Liquide middelen	17 608	3
Totaal activa	40 203	28 217

	(bedragen x f 1 000)	
	31-12-96	01-01-96
Passiva		
Agentschapsvermogen		
–algemene reserves	15 628	14 896
–bestemmingsreserves		
–verplichte reserves		
–saldo exploitatie boekjaar	4 739	
Aflossings- rentedragend vermogen	0	
Voorzieningen	11 694	
Voorzieningen flankerend beleid	0	10 300
Crediteuren	3 353	521
Nog te betalen	4 789	2 500
Totaal passiva	40 203	28 217

2.1. Toelichting op de individuele balansposten

Algemeen

De volgorde in de toelichting op de balans is gelijk aan de gepresenteerde volgorde in de balans met dien verstande dat de balansposten die geen waarde kennen niet toegelicht worden.

Activa

• Installaties en inventaris f 11,9 mln

In het onderstaand overzicht wordt het verloop van de actief post installaties en inventaris zichtbaar gemaakt:

(bedragen x f 1 miljoen)

	Bedrijfs- proces onder- steu- nende systemen	Hardware	Meubilair	KA en bedrijfs- software	Totaal
Historische aanschafprijzen	12,5	3,1	3,1	2,7	21,4
Cumulatieve afschrijvingen	6,2	0,8	0,1	1,8	8,9
Boekwaarde 1/1/96	6,3	2,3	3,0	0,9	12,5
Mutaties boekjaar 1996:					
Investerings	2,9	0,3	0	1,6	4,8
Boekwaarde verkopen	0	0	0	0	0
Afschrijvingen	2,8	1,1	0,1	1,4	5,4
Totaal mutaties	0,1	-0,8	-0,1	0,2	-0,6
Aanschafprijzen	15,4	3,4	3,1	4,3	26,2
Cumulatieve afschrijvingen	9,0	1,9	0,2	3,2	14,3
Boekwaarde 31/12/96	6,4	1,5	2,9	1,1	11,9
Afschrijvingstermijn	5 jaar	3 jaar	10 jaar	3 jaar	

● **Debiteuren en Nog te ontvangen** **f 10,6 mln**

De post debiteuren is samengesteld uit:

– Flankerend beleid Dec. Huisvesting	f 7,3 mln
– Vakantietoeslag (juni t/m dec 1996)	f 2,1 mln
– Tegemoetkoming ziektekosten	f 0,4 mln
– Overige vorderingen (waaronder nog te ontvangen gelden van het Participatiefonds)	f 0,8 mln
Totaal	f 10,6 mln

● **Liquide middelen** **f 17,6 mln**

Het betreft hier het saldo van de rekening courant f 17,6 mln. bij de Rijks Hoofdboekhouding en het saldo van de kas (inclusief waardebonnen) per 31 december 1996 groot f 4 769,70.

Passiva

● **Algemene reserve** **f 15,6 mln**

De op deze post in 1996 doorgevoerde wijzigingen hebben betrekking op noodzakelijke mutaties in 1996 op de openingsbalans voor de investeringsbijdrage Brin – Broi. Het verloop kan als volgt worden weergegeven:

(bedragen x f 1000)	
Stand 1/1/96	f 14 896
Bij: investeringsbijdrage Brin Broi	f 746
Af: correctie op Begin Balans stand 31/12/96	f – 14
	f 15 628

● **Saldo exploitatie boekjaar 1996** **f 4,7 mln**

Dit betreft het positieve saldo van baten en lasten over 1996. Zie voor een verdere toelichting de opmerkingen bij de rekening van baten en lasten

● **Vorzieningen** **f 11,7 mln**

De balanspost voorzieningen is uit de volgende elementen opgebouwd:

Infra	f 2,2 mln
-------	-----------

Het is noodzakelijk dat in 1997 en verder nog een aantal restactiviteiten zal moeten worden uitgevoerd voor het inmiddels in het kader van de decentralisatie huisvesting opgeheven INFRA. De te verwachten uitgaven bedragen f 1,4 miljoen, (in 1997), f 0,5 miljoen (1998) en f 0,3 miljoen (1999).

Wachtgelden	f 0,8 mln
-------------	-----------

I.v.m. het bij het agentschap Cfi belegde risico voor wachtgelduitkeringen bij ontslag van personeel is een voorziening getroffen ter grootte van de verwachte financiële consequenties van na 1-1-1997 te verrichten betalingen voor in 1996 ontslagen personeel.

Voorziening Flankerend Beleid	f 8,7 mln
-------------------------------	-----------

Deze voorziening, ter grootte van f 8,7 miljoen, betreft de financiële afwikkeling van mobiliteitsbevorderende maatregelen ten behoeve van voormalig medewerkers welke als gevolg van Decentralisatie Huisvesting overbodig zijn geworden.

● **Crediteuren en nog te betalen (en vooruit ontvangen)** **f 8,1 mln**

Crediteuren f 3,3 mln

Dit betreft de nog te betalen facturen voor diensten die verleend zijn in 1996.

Nog te betalen f 4,8 mln

Dit betreft de volgende posten (zie ook debiteuren):

- te betalen vakantiegeld over de periode juni t/m december f 2,1 mln
- te betalen tegemoetkoming ziektekosten periode oktober t/m december f 0,4 mln
- nog te ontvangen facturen over 1996 f 1,9 mln
- vooruitontvangen bedragen (o.a. project verbreding leerlingwezen) f 0,4 mln

3. Rekening van Baten en lasten 1996

(bedragen x f 1 000)

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 1996	Slotwet-mutaties
Baten			
Opbrengst bestuursdepartement	89 300	94 219	4 919
Opbrengst overige departementen			
Opbrengst derden	1 300	2 506	1 206
Rentebaten	0	235	235
Totaal baten	90 600	96 960	6 360
Lasten			
Personele lasten	45 500	50 379	4 879
Materiële lasten	39 700	33 432	-6 268
Afschrijvingen	5 400	5 410	10
Dotaties voorzieningen		3 000	3 000
Totale lasten	90 600	92 221	1 621
Verschil tussen baten en lasten	0	4 739	4 739
Bestemmingsreserve Gefis			-2 000
Saldo			2 739
Verdeling cf. organisatieregeling			
● 25% bestuursdepartement			685
● 75% Cfi			2 054
Bestemming aandeel Cfi			
● Bestemmingsreserve projecten 1996			900
● Besemmingsreserve opleidingen			1 154

3.1. Toelichting op de individuele posten uit de rekening van baten en lasten

Algemeen

De volgorde in de toelichting op de rekening van baten en lasten is gelijk aan gepresenteerde volgorde in de rekening van baten en lasten. Op basis van de huidige inzichten laat het voorlopig exploitatieresultaat een batig saldo zien van ruim f 4,7 mln. De omvang van dit saldo wordt veroorzaakt door de opstartproblemen die Cfi heeft ervaren met de invoering van het baten/lasten stelsel. Zo is een geplande dotatie aan een voorziening voor de vervanging van het Geïntegreerd Financieel Informatiesysteem (GEFIS) omgezet naar een bestemmingsreserve. Voorts is in het jaar na de grote reorganisatie te weinig aandacht besteed aan kwaliteitsverbeteringsprojecten en opleidingen. De hier opgelopen achterstand zal in 1997 worden ingelopen. Het positieve exploitatiesaldo kan dus *niet* worden beschouwd als overschot op de structurele financiering van Cfi.

Het resultaat is als volgt opgebouwd:

Meer baten	f 6,4 mln
Meer personele lasten	f -4,9 mln
Minder materiële lasten	f 6,2 mln
Dotaties voorzieningen	f -3,0 mln
Positief exploitatie saldo	f 4,7 mln

Baten

- Opbrengst bestuursdepartement f 94,2 mln

Het verschil in opbrengst tussen de rijksbegroting en de realisatie ultimo 1996 is als volgt:

(bedragen x f 1 000)

Oorspronkelijke begroting	89 300
Technische mutaties	217
Uitkristallisering scheiding Cfi en OCenW	1 037
Mutaties in de orderportefeuille	3 665
Realisatie 1996	94 219

De technische mutaties bestaan o.a. uit algemene salarismaatregelen, premiemutaties en een correctie op het in de rijksbegroting 1996 opgenomen onderzoeksbudget. Op de initiële scheiding tussen het agentschap Cfi en het ministerie van OCenW hebben in de loop van 1996 enkele mutaties plaatsgevonden, zo is in 1996 het budget voor voorlichting en bibliotheek naar Cfi overgeheveld en zijn er 4,5 fte's overgekomen van het bestuursdepartement. Tot slot hebben er in 1996 ook mutaties in de orderportefeuille van Cfi plaatsgevonden t.o.v. de rijksbegroting 1996. Voorbeelden hiervan zijn de wachtgeldcontrole 1994, hoger onderwijs in cijfers en het uitstel in de decentralisatie huisvesting van een jaar.

Het agentschap Cfi voert een financiële administratie op basis van het baten en lastenstelsel, het moederdepartement voert een financiële administratie op basis van het kasstelsel. Door deze andere uitgangspositie verschilt het totaal van de baten van Cfi in 1996 met het totaal van de uitgaven op kasbasis aan Cfi in de apparaatskostenbegroting van het

ministerie van OCenW. Het verschil tussen de baten voor Cfi en de uitgaven van het bestuursdepartement in 1996 is te herleiden tot een viertal uitgaven (op kasbasis) van het bestuursdepartement aan Cfi die voor het agentschap Cfi geen baten vormen (volgens het baten en lastenstelsel). De eerste uitgave betreft de eindejaarsmarge 1995–1996. De tweede uitgave betreft de aflossing van de vordering Flankerend Beleid DI-impuls. De vordering betreft de voorziening die in 1994 is getroffen voor de verwachte uitgaven aan de decentralisatie van de huisvestings-taken. De vordering is opgenomen op de beginbalans van Cfi. De derde uitgave betreft de ontwikkelingsbijdrage van het moederdepartement in de tweede release van het systeem Brin-Broi (Basis registratie instellingen en Basis Registratie onderwijs inhoud) dat door Cfi van de IBG-groep is overgenomen. Tot slot heeft Cfi eind 1996 de vergoeding voor het project verbetering leerlingwezen vooruitontvangen op de uitvoering in 1997.

Dit kan als volgt worden samengevat:

(bedragen x f 1 000)

Omschrijving	1996
Baten bestuursdepartement	94 219
Eindejaarsmarge 95/96	2 000
Ontwikkelingsbijdrage Brin-Broi	746
Aflossing vordering Flankerend Beleid DI-impuls	3 000
Vooruitontvangst project verbetering leerlingwezen	250
Kasstroom OCenW	100 215

- Opbrengst derden f 2,5 mln

De opbrengst van derden is als volgt opgebouwd:

(bedragen x f 1 000)

Afnemerscategorie	Oorspronke- lijke begroting	Realisatie 1996	Slotwet
Participatiefonds	200	2 226	1 166
Informatievoorziening	1 300	240	40
Totaal	1 300	2 506	1 206

- Rente baten f 0,2 mln

In de begroting 1996 waren geen rentebaten voorzien. In 1996 heeft Cfi f 0,2 miljoen aan rentevergoeding ontvangen. Het gemiddelde credit rentepercentage bij de Rijkshoofdboekhouding bedroeg +/- 2,3 % in 1996.

Lasten

- Personele lasten f 50,4 mln

De stijging van de personele lasten in 1996 ten opzichte van de rijksbegroting 1996 wordt voornamelijk veroorzaakt door het uitstel van de decentralisatie huisvesting met een jaar, de doorgevoerde algemene salarismaatregelen, premiemutaties en de van het bestuursdepartement overgekomen 4,5 fte's. De personele lasten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(bedragen x f 1 000)

	1996
Vast personeel	36 948
Tijdelijk personeel	5 162
Uitzendkrachten	2 575
Overige personele lasten	5 694
Totaal personele lasten	50 379

● **Materiële lasten** f 33,4 mln

Het overschot hier wordt met name veroorzaakt doordat het onderhoud op GEFIS tot een zo laag niveau is gedaald dat, als er geen sprake zou zijn van een beoogde vervanging, de continuïteit op termijn in gevaar zou komen. Het hierdoor geboekte efficiencyresultaat is daardoor tijdelijk. Niet tegenoverstaat dat het in 1996 noodzakelijk is gebleken om ten behoeve van de IT-functie extra deskundigheid aan te trekken om deze cruciale bedrijfsfunctie adequaat te bezetten. Tot slot is er minder gebruik gemaakt van externe vergaderfaciliteiten en is het budget voor metrix-onderzoek, publicaties niet volledig gebruikt.

De materiële lasten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(bedragen x f 1 000)

	1996
Externen	4 377
Automatiseringskosten	24 465
Overige materiële lasten	4 590
Totaal materiële lasten	33 432

● **Afschrijvingen** f 5,4 mln

De afschrijvingskosten kunnen als volgt worden gespecificeerd (de afschrijvingstermijnen zijn cursief gedrukt):

	1996
Afschrijvingen materieel	
● <i>Bedrijfsprocesondersteunende systemen (5 jaar)</i>	f 2,8 mln
● <i>Hardware (3 jaar)</i>	f 1,1 mln
● <i>Meubilair (10 jaar)</i>	f 0,1 mln
● <i>KA en Bedrijfssoftware (3 jaar)</i>	f 1,4 mln
Afschrijvingen immaterieel	-
Totaal afschrijvingen	f 5,4 mln

● **Dotaties aan voorzieningen (zie ook de balans)** f 3,0 mln

Het ligt in de verwachting dat na 1/1/97 nog een aantal rest-activiteiten zal moeten worden uitgevoerd voor het inmiddels opgeheven INFRA. Omdat hier in de raming niet is voorzien, wordt een verzoek ingediend om dit jaar een voorziening te treffen van f 2,2 miljoen.

Omdat decentralisatie van het wachtgeldbudget pas in 1998 plaatsvindt wordt in voor wachtgelden 1997 een voorziening getroffen ter grootte van de verwachte financiële consequenties van na 1-1-1997 te verrichten betalingen voor in 1996 ontslagen personeel.

Bestemming batig saldo

Het batig saldo wordt als volgt bestemd	
– bestemmingsreserve GEFIS	f 2,0 mln
– retour bestuursdepartement	f 0,7 mln
– bestemmingsreserve doorgeschoven projecten 1996	f 0,9 mln
– bestemmingsreserve voor opleidingen	f 1,0 mln
	f 4,7 mln

4. Rekening van kapitaal uitgaven en – ontvangsten 1996

(bedragen x f 1 000)

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 1996	Slotwet-mutaties
Totale kapitaaluitgaven	7 400	4 825	– 2 575
uitgave onroerende goederen			0
uitgave overige kapitaalgoederen aflossingen	7 400	4 825	– 2 575 0
Totale kapitaalontvangsten	7 400	8 156	756
investeringsbijdrage moederde- partement		746	746
leningen moederdepartement		0	0
onttrekkingen aan reserves	7 400	7 410	10

4.1. Toelichting op de rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten

Algemeen

Het overzicht van kapitaaluitgaven en -ontvangsten over 1996 geeft aan welke kapitaaluitgaven in 1996 zijn gerealiseerd en op welke wijze deze kapitaaluitgaven zijn gefinancierd.

kapitaalontvangsten

De kapitaalontvangsten laten in 1996 het volgende beeld zien:

(bedragen x f 1 000)

	realisatie 1996
Afschrijvingen	5 410
Eindejaarsmarge 1995/1996	2 000
Totale onttrekkingen aan reserves	7 410
Investeringsbijdrage Brin-Broi	746
Totale kapitaalontvangsten	8 156

Kapitaaluitgaven

De realisatie van het investeringsplan 1996 laat het volgende beeld zien:

(bedragen x f 1 000)

1996	realisatie
Vervanging WBO/ISOVSO	972
Brin/Broi	703
Gebruiksgemak	654
Toekomstvisie Gefis	0
Planning en controlsysteem	320
BROO/BO	382
BROO/HO	551
Hard- en software	1 061
Meubilair	10
IT-Basics	172
Totaal	4 825

De onderuitputting op het investeringsbudget in 1996 wordt voornamelijk veroorzaakt door minder bestedingen voor het nieuwe bekostigingssysteem voor het vereenvoudigde LONDO-stelsel. Door het late tijdstip waarop de regelgeving bekend werd, kon het nieuwe systeem niet in de nieuwe architectuur worden gerealiseerd. Dit zal in 1997 alsnog geschieden. De onbestede gelden dienen hiervoor beschikbaar te blijven.

5. Kasstroomoverzicht

Het saldo op de rekening courant van de rijkshoofdboekhouding van het ministerie van Financiën bedraagt per 31 december f 17,6 mln. Verklaring saldo rekening courant Financiën agentschap Cfi per 31-12-1996:

Aanpassing kasritme flankerend beleid tgv 1997	f 1,4 mln
Gelden platform uitvoeringsorganisatie	f 0,2 mln
Realisatie vordering op Bestuursdepartement	f 2,0 mln
Verwacht exploitatieresultaat 1996	f 4,7 mln
Verschil tussen kapitaalsuitgaven en -ontvangsten	f 1,2 mln
Voorzieningen	f 3,0 mln
Nog te betalen	f 5,1 mln
Totaal	<u>f 17,6 mln</u>

Het kasstroomoverzicht over 1996 is als volgt:

(bedragen x f 1 000)

Saldo van baten en lasten	4 739	
afschrijvingen	5 410	
voorzieningen	1 394	
mutaties in het werkkapitaal	10 141	
		21 684
Uitgaven voor kapitaalgoederen	- 4 825	
		- 4 825
Investeringsbijdrage	746	
		746
Liquide middelen 31 december 1996		17 608

6. Kwaliteit van de productcategorieën

Algemeen

De kwaliteit van het functioneren van Cfi wordt gemeten door per groep van producten prestatie indicatoren te benoemen waarvan de ontwikkeling door het jaar is gevolgd. De onder het volgende kopje opgenomen indicatoren zijn in samenspraak met het bestuursdepartement en Cfi ontwikkeld.

Kwalitatieve prestaties op de agentschapsproducten in 1996

De door Cfi geleverde kwalitatieve prestaties in 1996 zijn als volgt:

Prestatie-indicator	Norm 1996	Realisatie 1996 (toelichting)
Regulier bekostiging, niet reguliere bekostiging, niet-bekostigingsbeslissingen		
• % beroepen waarvoor wordt geschikt of dat wordt verloren	0,3 %	0,38 % (2)
• positief oordeel AD bij controle van Cfi-rekening	ja	ja
• % tijdig genomen beslissingen t.o.v. totaal genomen beslissingen	83 %	81 % (2)
• kosten per produkt	miv 2 ^e kwartaal 97 vanuit kostprijs- model	
Informatievoorziening aan het veld		
• % schriftelijke klachten t.o.v. totaal aantal beslissingen	0,1 %	0,1 %
• aantal ingestelde beroepen tegen genomen beslissingen	0,9 %	1,32 % (2)
• kwalitatief oordeel dat wordt verkregen uit Cfi-matrix, scholenpanels en interviews	> 7	1)
kosten per telefoongesprek	miv 2 ^e kwartaal 97 vanuit kostprijs- model	
Informatievoorziening aan het ministerie		
• positief oordeel velddirecties bij evaluatie protocol	ja	ja (3)
• levering informatie conform overeengekomen tijdpaden	ja	ja (3)
Begrotingsverantwoordelijkheid voor huisvesting scholen		
• positief oordeel FEZ in evaluatie van de kwaliteit van begrotingsvoorbereiding		
/-uitvoering	ja	p.m.
Comptabele functie voor apparaatsuitgaven ministerie		
• positieve managementletter over functioneren comptabele afdeling bij Cfi	ja	ja

¹ Eerder dit jaar heeft de nulmeting plaatsgevonden. Hieruit bleek dat Cfi van het onderwijsveld als waardering voor de kwaliteit van onze dienstverlening aan dat veld het cijfer 6,3 kreeg. Cfi zal voortdurend streven naar een verbetering van de kwaliteit en brengt dit tot uiting in het nagestreefde cijfer 7. Wanneer dit, volgens de B&A-groep (die de meting heeft verricht), praktisch onhaalbare ambitieniveau zal worden gerealiseerd is minder belangrijk dan de impuls voor een structureel streven tot verbetering, die dit kengetal representeert. In 1996 heeft geen tweede meting plaatsgehad.

² Voor een toelichting op deze prestatie indicatoren zie de onderstaande uiteenzetting.

³ In 1996 zijn de protocollen bij gelegenheid van de voorbereiding van de vervaardiging van de protocollen 1997 geëvalueerd. Het oordeel was overwegend positief.

Geschiede of verloren beroepen

De indicator meldt het percentage beroepen, waarvoor wordt geschikt of die worden verloren. Dit wordt afgezet tegen aantal genomen beslissingen (beschikkingen). Het doel voor 1996 is voor deze prestatie-indicator om uit te komen op of onder 0,3 %. Over 1996 is de realisatie 0,38%.

Het aantal gegronde beroepen op het terrein van PO en VO/BVE valt voornamelijk terug te voeren op de inhaalslag die de Raad van state in 1996 heeft gepleegd. Deze inhaalslag heeft de afgelopen periode tot relatief veel zittingen in oudere zaken geleid waarin, ten tijde van het nemen van de beschikkingen, nieuwe wet- en regelgeving aan de orde was.

Voorts dient te worden opgemerkt dat in een aantal gevallen de beroepen weliswaar gegrond zijn verklaard maar het ministerie inhoudelijk in het gelijk is gesteld. Dat betekent kort gezegd, dat in die gevallen veelal de motivering van de beschikking onvoldoende werd geacht, maar dat Cfi er wel in is geslaagd om de rechtsgevolgen van de bestreden beschikking in stand te laten.

Tijdig genomen beslissingen

In het managementcontract is afgesproken dat 83 % van de genomen beslissingen tijdig genomen dient te zijn (dat wil zeggen binnen de AWB-termijn). Over 1996 is de realisatie 81% (exclusief Infra). Dit cijfer is gebaseerd op de tijdspanne, die verstrijkt tussen het moment van binnenkomst van een verzoek en het moment van de administratieve afwikkeling/archivering. Het moment van verzenden van de beschikking ligt meestal 2 à 3 dagen eerder. Indien met het effect rekening wordt gehouden, kan worden gesteld, dat Cfi conform de opgedragen norm (of zeer dichtbij) heeft gepresteerd.

Ingestelde beroepen

De indicator meet het aantal ingestelde beroepen ten opzichte van het aantal genomen beslissingen. Het doel voor 1996 is bij deze prestatie-indicator 0,9 %.

Achteraf is gebleken dat dit percentage vorig jaar abusievelijk niet is bijgesteld toen het gepland aantal beroepen is verhoogd van 1200 naar 1600. De nagestreefde waarde voor de onderhavige prestatie-indicator is aldus 1,2 %. Over 1996 is de realisatie 1,3 %. De stijging wordt veroorzaakt door een lichte toename van het aantal beroepen (1649 i.p.v. 1600) en een kleine afname van het aantal bekostigings beslissingen (123 830 i.p.v. 131 000).

7. Kosten en volume van de productcategorieën

Algemeen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de kengetallen over volumes en kosten van de agentschapsprodukten. Als eerste worden de kosten-kengetallen besproken en vervolgens komen de volumekengetallen aan bod. Op die volumekengetallen die significant afwijken wordt een toelichting gegeven.

Kosten per agentschapsproduct

De ontwikkeling in 1996 in de kostprijzen van de agentschapsproducten zijn als volgt:

(bedragen x f 1 000)

Agentschapsproduct	Kosten conform begroting	Kosten conform realisatie
1. Reguliere bekostiging	44.100	47 700
2. Niet – reguliere bekostiging	16 600	16 700
3. Niet – bekostigingsbeslissingen	11.100	11 700
4. Informatievoorziening aan het BD	5 100	5 800
5. Informatievoorziening aan veld	7 800	7 900
6. Informatie/gegevenslevering aan derden	2 700	2 800
7. Uitvoering regelingen 'derden'	1 100	2 200
8. Comptabele functie APK BD	900	900
9. Infra begrotingsverantwoordelijkheid	1 200	1 200
TOTAAL	90 600	96 900
VERSCHIL	6 300	

Toelichting op het verschil tussen de oorspronkelijke begroting en de slotwet

In onderstaande tabel wordt toegelicht om welke reden de kosten van de produkten zijn gemuteerd. In de eerste kolom wordt aangegeven welke oorzaken ten grondslag liggen aan de mutaties. In de tweede kolom is aangegeven voor welk produkt deze mutatie effect heeft gehad. Indien in de kolom is vermeld alle agentschapsproducten dan betekent dit dat de desbetreffende bijstelling van de kosten is bereikt door een proportionele verdeling over alle agentschapsproducten.

(bedragen x f 1 000)

In verband met	Mutaties in de kostprijs van:	Bedrag
ASM, premiemutaties en rentebaten	Alle agentschapsproducten	782
Uitstel decentralisatie huisvesting	Reguliere bekostiging	3 165
Proceskosten, wachtgeldcontrole 1994	Niet bekostigingsbeslissingen	535
Overdracht V&B budget, Hoger onderw. in cijfers	Info. Bestuursdepartement	647
Extra baten bij het Participatiefonds	Uitvoering regeling derden	1 166
Extra baten bij gegevensleveringen	Inform./gegevenslevering aan derden	40
		6,3

Kengetallen over volumes

In de oorspronkelijke begroting zijn de volgende volume indicatoren opgenomen. De realisatie in 1996 is als volgt:

(bedragen x f 1 000)

Agentschapsproducten	Oorspronkelijke begroting 1996	Realisatie 1996
Reguliere bekostiging		
• aangegane verplichtingen	79 000	82 674
• correspondentie	7 500	6 993
Niet reguliere bekostiging		
• aangegane verplichtingen	44 000	41 156
• correspondentie	1 800	1 745
Niet-bekostigingsbeslissingen		
• beroepen	1 600	1 629
• bezwaarschriften	400	360
• correspondentie	700	1 418
Informatievoorziening bestuursdepartement		
• afnemende directies	10	10
Informatievoorziening veld		
• telefoongesprekken	72 000	90 934
• gele katernen	52	45
Info./gegevenslevering derden		
• leveringen	600	737
Uitvoering regelingen derden		
• instroomtoetsen	2 300	5 545
Comptabele functie APK Bestuursdepartement		
• betalingen	25 000	41 442

Hierna worden die volume indicatoren waarvan de realisatie in 1996 majeure afwijkt van de oorspronkelijke begroting toegelicht.

Aangegane verplichtingen

De ontwikkeling in het aantal aangegane verplichtingen laat zich verklaren door een tweetal tegengestelde bewegingen in 1996. Enerzijds is er sprake van een toename in 1996 in het aantal aangegane verplichtingen bij de reguliere bekostiging ten opzichte van de begroting 1996 door het één jaar langer uitvoeren van de huisvestingtaak en het uitvoeren van de herbezettingsregeling. Anderzijds is het aantal aangegane verplichtingen zowel bij reguliere als bij de niet reguliere bekostiging gedaald door een daling van het aantal te bekostigen instellingen in 1996 en de invoering van lump-sum regelgeving.

Correspondentie

Terwijl het aantal ontvangen stuks correspondentie in 1996 nagenoeg gelijk bleek aan de verwachting, was de verdeling tussen de producten anders dan veronderstelt. In 1996 relatief veel correspondentie voor het product niet bekostigingsbeslissingen ontvangen o.a. veroorzaakt door een toename in de correspondentie m.b.t. rechtspositionele beslissingen en wachtgeldten terwijl bij de producten regulier en niet reguliere bekostiging minder correspondentie werd ontvangen als gevolg van de vereenvoudigde en gestandaardiseerde nieuwe regelgevingen.

Telefoongesprekken

De daling van het aantal telefoontjes in 1995 (van 100 000 naar 85 000) heeft zich niet doorgezet in 1996. Deze verwachte daling was echter wel geraamd in de oorspronkelijke begroting. Naast de toename van het aantal telefoongesprekken ten opzichte van 1995 heeft er tevens een kleine verschuiving plaatsgevonden in het aantal telefoontjes per beleidsterrein. In 1996 bleef het aantal telefoongesprekken bij het beleidsterrein PO gelijk met 45 103 gesprekken, nam het aantal bij VO licht af naar 24 489 gesprekken terwijl het aantal in de sector BVH licht toenam tot 15 599 gesprekken. Tot slot werden in 1996 nog 5 743 telefoongesprekken in de categorie overig afgedaan.

Instroomtoetsen

De sterke toename van het aantal instroomtoetsen wordt veroorzaakt doordat Cfi naast het uitvoeren van de instroomtoets voor onderwijzend personeel met een vaste aanstelling in 1996 ook de instroomtoets voor onderwijzend personeel met een tijdelijke aanstelling is gaan uitvoeren. Daarnaast heeft Cfi deze regeling het gehele jaar uitgevoerd terwijl in de oorspronkelijk begroting Cfi er vanuit ging dat deze taak per 1 augustus 1996 zou komen te vervallen.

Betalingen

De stijging van het aantal betalingen is onder andere te verklaren uit het feit dat Cfi in 1996 ook betalingen ging verrichten voor het directoraat generaal van Cultuur.

BIJLAGE 3B FINANCIËEL JAARVERSLAG 1996 RIJKSARCHIEFDIENST

1. Algemeen

De Rijksarchiefdienst waaronder alle twaalf rijksarchieven in den lande opereren staat nu ruim een jaar (sinds 1 januari 1996) op eigen benen als agentschap van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Binnen afzienbare tijd, richtjaar is 2002 zullen grote delen van vaak geraadpleegd archiefbestand zijn gedigitaliseerd. Het Internet deed zijn intrede. Dat betekent dat binnen enkele jaren heel veel via de elektronische snelweg thuis in de woon- of werkkamer van de burger opvraagbaar is. Het belang van deze ontwikkeling en de dynamiek die ermee gepaard gaat bleven ook buiten de dienst en het in de eerste plaats verantwoordelijke ministerie niet onopgemerkt. Zo kreeg de Rijksarchiefdienst onlangs een half miljoen gulden uit het Nationaal Actieprogramma Elektronische Snelwegen van minister Wijers van Economische Zaken. De financiële bijdrage is voor het project Digitale Sleutel tot familiegeschiedenis dat genealogische bronnen via Internet bij de burger raadpleegbaar zal maken. De rijksarchieven hebben voor een groot deel van de hele Nederlandse bevolking de informatie over de historie van de eigen familie in huis. Maar daarvoor moeten belangstellenden nog steeds naar een van de rijksarchieven reizen. Veel geïnteresseerden ontbreken daartoe de tijd en/of de middelen. De Rijksarchiefdienst gaat het pad effenen voor de nieuwe klant. Daarbij krijgen binnen de Burgerlijke Stand de huwelijksakten de grootste prioriteit. De rest volgt.

Bij het optreden als agentschap heeft de Rijksarchiefdienst zijn missie als volgt geformuleerd: Hij voorziet op basis van zijn collectie in de behoefte van burger en overheid aan historische informatie. Deze dienstverlening wordt tegen maatschappelijk aanvaardbare prijzen aangeboden. Daarnaast fungeert de Rijksarchiefdienst als nationaal kenniscentrum voor het archiefveld en ontwikkelt de dienst zich tot partner voor overheidsinstellingen bij vraagstukken op het gebied van archiefbeheer. Binnen deze missie kan de burger op zoek naar zijn rechten of wortels laagdrempelig bij de rijksarchieven terecht. De inspanningen van de Rijksarchiefdienst tot vergroting van de klantvriendelijkheid bleven de laatste jaren niet zonder positief gevolg. Zo steeg het bezoek aan de twaalf rijksarchieven in 1996 met 5,8 procent. In absolute cijfers noteerden de rijksarchieven verleden jaar 135 486 bezoeken. Over een langere tijd bemeten is de stijging nog opmerkelijker. In de tien jaar sinds 1986 steeg het aantal bezoeken met 19 procent. Ten opzichte van 1979 is het aantal bezoeken zelfs zeer ruim verdubbeld, te weten met 213 procent.

Deze cijfers betreffen alleen de mensen die zelf in de studiezalen onderzoek komen doen. Daarnaast komen in toenemende mate vragen schriftelijk en per telefoon binnen. Sinds 8 november 1996 kunnen klanten de Rijksarchiefdienst ook via Internet bereiken op de website Geschiedenis on line. Alleen al in de paar weken die het oude jaar nog restten werd al 8000 keer ingelogd, 22 procent daarvan uit het buitenland.

Deze cijfers onderstrepen dat de Rijksarchiefdienst zich in geducht tempo ontwikkelt tot een bedrijf dat de uitdagingen van de moderne informatica oppakt en zich van de laatste clichés van bedaardheid en stoffigheid heeft ontdaan.

De hierboven aangeduide voortvarendheid, ook neergelegd in het beleidsplan van de dienst De Muren Geslecht brengt vanzelfsprekend grote financiële consequenties met zich mee. Hoe hoger het ambitieniveau, hoe knellender geldelijke realiteiten (zie paragraaf 8).

Grondslagen financiële verantwoording

Met ingang van 1 januari 1996 wordt de financiële administratie gevoerd volgens het stelsel van baten en lasten. De overgang naar het nieuwe stelsel is zichtbaar gemaakt door per 1 januari 1996 een openingsbalans te presenteren die gebaseerd is op het nieuwe stelsel.

De financiële verantwoording over het jaar 1996 bestaat uit de volgende onderdelen per 31 december 1996: de rekening van baten en lasten over 1996 en de rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten. De balans en exploitatierekening over 1996 zijn opgesteld volgens de voor agentschappen geldende afwijkende regels van de Comptabiliteitswet, bedoeld voor het toepassen van het baten en lastenstelsel.

De exploitatierekening is primair ingericht naar kostencategorieën. In de toelichting is een specificatie van de kosten naar de functies van de Rijksarchiefdienst opgenomen.

Voorzover niet anders is vermeld worden activa en passiva gewaardeerd tegen nominale waarde.

De kosten van research & development, waaronder de ontwikkeling van informatiesystemen, worden direct ten laste van het resultaat geboekt.

Bij de vergelijkende cijfers van de balans exploitatierekening moet rekening gehouden worden met het feit dat over 1995 het kasverplichtingenstelsel is toegepast. In dit stelsel komen o.a. geen afschrijvingen, voorraden en onderhanden werk voor. Hierdoor ontstaat een vertekend beeld bij de vergelijking van het resultaat. De openingsbalans per 1 januari 1996 is voor de vergelijkende cijfers gebruikt op de balans.

Van invloed op het resultaat 1996 is het feit dat de compensatie voor de stijging van de personeelskosten, als gevolg van de ontwikkeling in arbeidsvoorwaarden, de zogenaamde loonbijstelling nog niet verwerkt is. Het gaat om een bedrag van ongeveer f 410 000,-.

Grondslagen waardering van activa en passiva en bepaling van het resultaat

Materiële vaste activa

De gebouwen zijn eigendom van de Staat. De gebouwen zijn derhalve niet geactiveerd. Wel geactiveerd wordt de bedrijfsinventaris. De waarde op de openingsbalans is gebaseerd op een door een beëdigd taxateur uitgevoerde waardering op basis van nieuwwaarde, onder aftrek van de reeds afgeschreven bedragen. Deze waardering zal voor volgende jaren zodanig worden geïnterpreteerd als ware het de historische uitgaafprijs onder aftrek van de reeds afgeschreven bedragen. Deze activa worden lineair afgeschreven op basis van een geschatte levensduur.

Behalve de getaxeerde activa is daarnaast de na deze datum aangeschafte inventaris opgenomen. Deze activa zijn opgenomen in de aanschafwaarde per 1 januari 1996.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd onder aftrek van eventueel noodzakelijke voorzieningen wegens oninbaarheid.

Vorraden

De voorraden zijn tegen kostprijs of lagere opbrengstwaarde gewaardeerd.

Onderhanden werk

Onderhanden projecten die tegen betaling worden uitgevoerd worden gewaardeerd tegen de directe kosten en waar mogelijk de op basis van een urenadministratie toe te rekenen salariskosten. De in rekening gebrachte termijnen zijn hierop in mindering gebracht. Ingeval van te verwachten verlies wordt een voorziening voor verliezen gevormd die direct op de waardering in mindering wordt gebracht.

Voorzieningen

Voorzieningen worden opgenomen als er in het boekjaar voorzienbare en calculeerbare risico's voor de toekomst ontstaan. Een voorziening onderhoud is vooralsnog niet opgenomen, ervan uitgaande dat voor het meerjarenprogramma planmatig onderhoud elders in de rijksbegroting voldoende middelen zijn opgenomen.

Resultaat

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen opbrengsten en kosten, toe te rekenen aan het jaar waarop zij betrekking hebben. De bijdrage van het departement in de exploitatie is als opbrengsten verantwoord. Niet bestede delen van in de bijdrage geormerkte bedragen zijn direct als bestemmingsreserve onder het agentschapsvermogen opgenomen. De investeringsbijdrage is afzonderlijk in de staat van kapitaaluitgaven en -ontvangsten verantwoord, maar wordt wel als onderdeel van het saldo lopend boekjaar in de mutatie van het agentschapsvermogen opgenomen.

2. Balans per 31 december 1996

(bedragen x f 1 000)

	31-12-96	01-01-96
Activa		
Materiële en vaste activa	52 068	49 116
af: afschrijvingen	- 31 866	- 29 144
Vaste activa	20 202	19 972
Vorderingen op derden	1 819	1 184
Liquide middelen	1 137	277
Vorraden	98	0
Flottende activa	3 053	1 461
Totaal activa	23 256	21 433

	31-12-96	01-01-96
Passiva		
Algemene reserve	18 627	18 735
Bestemmingsreserve	2 294	944
Saldo lopend boekjaar	- 785	
Agentschapsvermogen	20 137	19 678
Voorzieningen	0	0
Onderhanden werk	778	0
Kortlopende schulden	2 341	1 755
Totaal passiva	23 256	21 433

2.1 Toelichting op de individuele balansposten

Materiële vaste activa

De post materiële vaste activa is als volgt te specificeren:

(bedragen x f 1 000)

Overzicht materiële vaste activa	Aanschafwaarde			
	Balans 01-01-1996	Investeringen	Des-investeringen	Balans 31-12-1996
Kantoormeubilair	107 962	406 775		514 737
Kantoormachines	24 589	38 562		63 151
Schoonmaakapparatuur	0	0		0
Automatiseringsmiddelen	771 004	705 029		1 476 033
Software	41 361	164 575		205 936
Depotinventaris	256 641	676 004		932 645
Verfilmings- en fotografie-apparatuur	23 349	130 904		154 253
Conserverings- en restauratie-apparatuur	602 319	19 132		621 451
Readers en readerprinters	58 893	143 168		202 061
Kantine-inrichting	3 772	6 182		9 954
Studiezaalinventaris	31 121	827 858		858 979
Taxatiewaarde openingsbalans	47 194 854		- 165 675	47 029 179
Totaal materiële en vaste activa	49 115 865	3 118 189	- 165 675	52 068 379

(bedragen x f 1 000)

Overzicht materiële vaste activa	Afschrijvingen				Boekwaarde Balans 31-12-1996
	Afschr in %	t/m 1995	1996	Des-investeringen t/m 1996	
Kantoormeubilair	10	0	33 569	33 569	481 168
Kantoormachines	20	0	9 207	9 207	53 944
Schoonmaak-apparatuur	20	0	0	0	0
Automatiseringsmid-delen	33	0	292 503	292 503	1 183 530
Software	33	0	46 162	46 162	159 774
Depotinventaris	7	0	21 561	21 561	911 084
Verfilmings- en fotografieapparatuur	20	0	10 096	10 096	144 157

Overzicht materiële vaste activa	Afschr in %	t/m 1995	Afschrijvingen		Boekwaarde
			1996	Des-investeringen t/m 1996	
Conserverings- en restauratie-apparatuur	10	0	1 740	1 740	619 711
Readers en readerprinters	20	0	16 320	16 320	185 741
Kantine-inrichting	10	0	1 153	1 153	8 801
Studiezaalinventaris	10	0	16 570	16 570	842 409
Taxatiewaarde openingsbalans	-	29 143 560	2 393 180	- 119 459 31 417 281	15 611 898
Totaal materiële vaste activa		29 143 560	2 842 061	- 119 459 31 866 162	20 202 217

Vorderingen

Onder deze post worden de vorderingen op het departement en overige derden opgenomen. Indien van toepassing worden de kortlopende vorderingen en de langlopende vorderingen onderscheiden. Hierin is opgenomen een bedrag ad f 142 210,- als vordering op het departement, inzake nog te storten exploitatiebijdrage.

Liquide middelen

Het verloop van het saldo van de liquide middelen is via onderstaand kasstroomoverzicht als volgt weer te geven.

(bedragen x f 1 000)

Saldo liquide middelen per 1 januari 1996		277
Toename agentschapsvermogen	458	
Afschrijvingen	2 838	
Toename vorderingen	- 634	
Toename voorraden	- 98	
Toename onderhanden werk	778	
Toename schulden op korte termijn	585	
Kasstroom uit de exploitatie		3 927
Investerings	- 2 953	
Ontvangsten uit desinvesteringen	- 115	
Kasstroom uit de exploitatie		- 3 068
Saldo liquide middelen per 31 december 1996		1 137

Het saldo op de rekening courant per 31 december 1996 bedroeg f 1 123 568,-.

Agentschapsvermogen

Het agentschapsvermogen muteerde als volgt:

(bedragen x f 1 000)

Specificatie van het Agentschapsvermogen	
Algemene reserve per 1 januari 1996	19 972
Af: Resultaat 1995 volgens baten/lasten	- 568
Af: Exploitatieresultaat 1995	- 670
	18 735
Correctie begin vermogen	- 107
	18 627
Algemene reserve 31 december 1996	18 627
Bestemmingsreserve 1 januari 1996	944
Onttrekking aan bestemmingsreserve	- 64
Toevoeging aan reserve 1e inrichting	976
Toevoeging reserve Deltaplan	323
Toevoeging reserve PIVOT	115
	2 294
Bestemmingsreserve 31 december 1996	2 294
Saldo lopend boekjaar na resultaatbestemming	- 785
	20 137

Schulden

Onder de schulden worden verplichtingen aan het departement en overige derden opgenomen. Indien nodig worden kortlopende en langlopende schulden onderscheiden.

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Voor de aanschaf van verrijdbare stellingen in het depot van het Algemeen Rijksarchief is in 1994 een financial lease-overeenkomst afgesloten voor een bedrag van f 2 472 000,-. De jaarlijkse verplichting tot en met het jaar 2001 bedraagt f 353 268,-. Tot op heden zijn drie van de zeven termijnen voldaan.

Voor het jaar 1997 zijn de kosten van wachtgelden geschat op f 800 000,-. Deze verplichting is de laatste jaren opgebouwd zonder dat er een voorziening is getroffen als gevolg van het kas-verplichtingenstelsel.

Op balansdatum bestaat er een verplichting aan het personeel voor het over de periode juni tot en met december 1996 opgebouwde recht op vakantiegeld en interim regeling ziektekosten. De kosten van vakantiegeld worden jaarlijks bij de uitbetaling in de exploitatie opgenomen. De verplichting bedraagt ongeveer f 1,5 miljoen en is als zodanig niet opgenomen.

3. Rekening van baten en lasten

(bedragen x f 1 000)

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 1996	Slotwet-mutaties
Baten			
Opbrengst departement	29 100	34 796	5 696
Opbrengst derden	1 610	3 573	1 963
Rentebaten	0	14	14
Buitengewone baten	0	175	175
Totaal baten	30 710	38 560	7 850
Lasten			
Apparaatskosten			
– personeelskosten	22 610	25 218	2 608
– materieel	7 000	13 074	6 074
Rente	0	0	0
Afschrijvingen			
– materieel	1 100	2 838	1 738
– immaterieel	0	0	0
Dotaties aan voorzieningen	0	0	0
Buitengewone lasten	0	0	0
Totale lasten	30 710	41 130	10 420
Saldo van baten en lasten	0	- 2 570	- 2 570

3.1. Toelichting op de rekening van baten en lasten

Opbrengst van derden

De opbrengsten van derden zijn als volgt te specificeren:

(bedragen x f 1 000)

	1996	1995
Opbrengsten van derden	3 573	1 689
Opbrengsten toegankelijker maken	224	165
Opbrengsten dienstverlening	471	436
Opbrengsten educatie	112	136
Opbrengsten faciliteiten	777	378
Opbrengsten zakelijke dienstverlening	1 988	575

Opbrengsten van het departement

De bijdrage van het departement bestaat uit een bijdrage in de exploitatie en een investeringsbijdrage. De hoogte van deze bijdrage wordt vastgelegd in het managementcontract tussen DCE en de Rijksarchiefdienst. Bijstellingen van de bijdrage worden in de loop van het jaar in overleg vastgesteld door DCE.

De exploitatiebijdrage over 1996 bedroeg f 34,8 miljoen, de investeringsbijdrage f 4,1 miljoen. De totale bijdrage komt hiermee op f 38,9 miljoen. In de staat van baten en lasten wordt alleen de exploitatiebijdrage opgenomen en niet de investeringsbijdrage, waardoor een negatief saldo van baten en lasten ontstaat van f 2,6 miljoen. Inclusief de investeringsbijdrage is een positief resultaat behaald van f 1,5 miljoen.

Rente

Over het saldo op de Rekening courant bij de Rijkshoofdboekhouding wordt met ingang van 1 januari 1996 rente vergoed dan wel rente berekend. De rentevergoeding over 1996 bedroeg f 14 743,-.

Diverse baten en lasten

De niet uit de reguliere exploitatie voortvloeiende baten en lasten bedroegen in 1996 f 175 298,-. Deze opbrengsten zijn in de staat van baten en lasten verantwoord onder de bijzondere baten.

Personele uitgaven

Onder de personele uitgaven worden de via de salarisadministratie betaalde salarissen en sociale lasten, alsmede de uitbetaalde wachtgelden verantwoord. Ook de kosten van de salarisadministratie, die door het departement betaald worden en worden doorberekend aan Rijksarchiefdienst, zijn hier verantwoord.

Tevens worden hier verantwoord de kosten van niet-formatieve medewerkers en overige personele uitgaven. Onder deze post worden de uitgaven aan medewerkers verstaan die geen vast dienstverband bij de Rijksarchiefdienst hebben. Ook de kosten van uitzendkrachten, opleidingen etc. worden hier verantwoord. Deze uitgaven komen uit op bijna f 28 miljoen, hetgeen betekent dat deze uitgaven 68% van de totale exploitatie-uitgaven uitmaken.

(bedragen x f 1 000)

	1996	1995
Personeelslasten	27 884	26 161
Salariskosten en sociale lasten	25 218	24 591
Kosten niet-formatieve medewerkers	1 713	867
Overige personeelskosten	954	703

Directe materiële lasten primair proces

Onder deze post worden de uitgaven verantwoord die direct aan één van de primaire processen zijn toe te rekenen. Deze post is naar hoofdgroepen als volgt opgebouwd.

(bedragen x f 1 000)

	1996	1995
Directe materiële lasten	2 726	2 703
Directe kosten collectievorming	17	19
Directe kosten materieel beheer	1 768	1 867
Directe kosten toegankelijk maken	287	266
Directe kosten dienstverlening	438	281
Directe kosten educatie	215	270

De kosten van materieel beheer worden voornamelijk mogelijk gemaakt door de bijdrage die van het departement ontvangen wordt voor het Deltaplan Cultuurbehoud. Naast de directe materiële lasten zijn ook kosten voor niet-formatieve medewerkers ten laste van het Deltaplan verantwoord.

Indirecte materiële lasten

Huisvestingskosten

De Rijksarchiefdienst telt 12 vestigingen en een hulpdepot in Schaarsbergen. De gebouwen, die voor een belangrijk gedeelte bestaan uit depotruimte, zijn na het personeel het belangrijkste produktiemiddel van de Rijksarchiefdienst. De huisvestingskosten bedroegen f 3,7 miljoen. Dit is 9% van de totale exploitatie-uitgaven. Onder deze uitgaven worden de zakelijke lasten van de gebouwen en de uitgaven voor onderhoud, schoonmaak etc. verantwoord.

Faciliteiten

De kosten van faciliteiten betreft de materiële kosten van de voorzieningen voor de bezoekers en personeel, met name de kantine en koffieautomaten. Tegenover deze kosten staan de opbrengsten van deze faciliteiten.

Organisatiekosten

Onder deze post worden de uitgaven verantwoord die voor het doen functioneren van de organisatie van belang zijn, zoals de reis- en verblijfkosten, kantoorbenodigdheden, maar ook de advieskosten en het onderhoud van de geautomatiseerde systemen en software. De organisatiekosten bedroegen f 3,3 miljoen. Dit is 8% van de totale exploitatie-uitgaven.

Afschrijvingskosten

De totale afschrijvingskosten bedroegen in 1996 f 2,8 miljoen. Dit is 7% van de totale exploitatiekosten en 25% van de materiële lasten. Dit bedrag van de afschrijvingen wordt voor f 2,3 miljoen bepaald door afschrijvingslasten van materiële vaste activa die ten behoeve van de openingsbalans zijn gewaardeerd. De overige f 0,5 miljoen bestaat uit afschrijvingen op investeringen na deze taxatie.

De totale indirecte materiële lasten zijn als volgt te specificeren:

(bedragen x f 1 000)

	1996	1995
Indirecte materiële lasten	10 519	7 955
Huisvestingskosten	3 747	3 158
Faciliteiten	602	469
Organisatiekosten	3 333	2 150
Afschrijvingskosten	2 838	2 178

4. Rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten

(bedragen x f 1 000)

	Oorspronkelijk vastgestelde Begroting	Realisatie 1996	Slotwet mutaties
Totale kapitaaluitgaven	1 100	2 953	- 1 853
uitgave onroerende goederen	0	0	0
uitgave overige kapitaalgoederen	1 100	2 953	- 1 853
aflossingen	0	0	0
Totale kapitaalontvangsten	1 100	4 080	- 2 980
investeringsbijdrage departement	0	4 080	- 4 080
leningen moederdepartement	0	0	0
toevoegingen aan liquide middelen	1 100	0	1 100

4.1. Toelichting op de rekening van kapitaaluitgaven en -ontvangsten

Kapitaaluitgaven

De kapitaaluitgaven bestaan voor het geheel uit investeringen in de inrichting van de diverse gebouwen. In de toelichting op de materiële vaste activa is een specificatie van deze investeringen opgenomen. De totale kapitaaluitgaven bedroegen f 3 miljoen. Hiervan werd f 2 miljoen uitgegeven als onderdeel van de nieuw- en verbouwprojecten in de Rijksarchieven in Groningen, Limburg en Overijssel.

Kapitaalontvangsten

Van het departement werd een investeringsbijdrage van f 4,1 miljoen ontvangen. Hierin is opgenomen de vordering (bestemmingsreserve) van f 0,9 miljoen per 1 januari 1996. De bijdrage is bestemd voor de eerste inrichtingsuitgaven als gevolg van nieuw- of verbouw in de volgende rijksarchieven:

Groningen	f 1 735 000
Limburg	f 1 170 000
Zeeland	f 500 000
Gelderland	f 375 000
Overijssel	f 300 000

Van deze bijdrage werd eind 1996 voor in totaal f 1,9 miljoen opgenomen als bestemmingsreserve ten behoeve van investeringen.

5. Kengetallen

De personeelslasten en de directe materiële lasten van de Rijksarchiefdienst worden toegerekend aan de functies van de Rijksarchiefdienst. De indirecte lasten van huisvesting, faciliteiten, organisatie en afschrijvingen worden, in afwijking van de oorspronkelijk vastgestelde begroting, niet langer toegerekend aan deze functies. Toerekening van deze lasten is alleen mogelijk op basis van verdeelsleutels, wat niet bijdraagt aan de beheersbaarheid van deze kosten. In de tarieven voor diensten aan derden worden deze lasten in een opslagpercentage op de uurtarieven doorberekend. Hierdoor ontstaan kostendekkende tarieven. Door deze wijziging in kostprijsystematiek zijn de gerealiseerde lasten niet te vergelijken met de in de begroting gepresenteerde kengetallen. Het aggregatieniveau van de producten en diensten is voornamelijk bepaald op het aantal strekkende meters archief in beheer en het aantal raadplegingen. In nauw overleg met het ministerie van Financiën zal in de volgende begroting nader

worden ingegaan op de ontwikkeling van kengetallen en efficiencydoelstellingen.

Het aantal strekkende meters archief in beheer bleef in 1996 stabiel ten opzichte van 1995 op 168 000. Het aantal raadplegingen van archiefmateriaal steeg in 1996 ten opzichte van 1995 met 55 000 naar 950 000.

6. Vooruitzichten 1997 en verder

Een aantal factoren beïnvloedt de financiële positie van de Rijksarchiefdienst. Een paar van de belangrijkste verdienen bijzondere aandacht. Enkele van die factoren zijn in zekere zin te kenschetsen als «erfenis» van het veranderingsproces van departementsonderdeel naar agentschap. Zo stelde een beëdigd taxateur in 1995 vast dat een te laag bedrag gereserveerd wordt voor (her)investeringen in de bedrijfsinventaris. Jaarlijks is hiervoor een bedrag van ongeveer 3 miljoen nodig. De Rijksarchiefdienst streeft samen met de beleidsdirectie Cultureel Erfgoed naar een structurele oplossing van dit financieel knelpunt, waarbij de Rijksarchiefdienst voor zijn investeringen zo min mogelijk op ad hoc financiering aangewezen zal zijn. Het tekort in de staat van baten en lasten over 1996 wordt nagenoeg geheel veroorzaakt door dit probleem van de afschrijvingskosten.

De snelle ontwikkelingen op het terrein van de informatietechnologie waarbij in de inleiding werd stilgestaan, maken de beoogde digitalisering van bestanden tot een centraal onderdeel van het beleidsplan Rijksarchiefdienst voor de jaren 1997–2000. Hiermee zijn aanzienlijke investeringen gemoeid, alsmede een stijging van de exploitatiekosten. De Cultuurnota voor de periode 1997–2000 laat er geen misverstand over bestaan: de ruimte in het krediet dat het departement ter beschikking stelt, zal slechts mondjesmaat voorzien in de ambities die de dienst koestert inzake de digitalisering. De gelden zullen voor een groot deel van elders moeten komen. Overigens breekt in rap tempo het besef door dat de uitdagingen en kansen van de informatisering een bredere aanpak vergt. Het initiatief van de Algemene Rijksarchivaris en partners binnen en buiten het archiefwezen tot nauwere samenwerking binnen het Consortium Digitaal Erfgoed past binnen dat groeiende besef. Ook ombuigingen binnen de dienst zijn uiteraard een onvermijdelijk middel om zoveel mogelijk middelen vrij te spelen.

Een onzekerheid betreft de compensatie van de verwachte stijging van de exploitatiekosten voor die rijksarchieven waar nieuwbouwprojecten lopen of binnenkort van start gaan.

De Rijksarchiefdienst ontwikkelt diensten op het terrein van archiefbeheer. Hij biedt deze diensten kostendekkend en marktconform aan. De inkomsten uit deze dienstverlening zullen worden ingezet om de missie van de Rijksarchiefdienst waar te maken als moderne en toegankelijke beheerder van het zorgvuldige, historische en culturele geheugen van ons land. Hoewel de eerste resultaten goed zijn, is het nog te vroeg om een betrouwbare raming te maken van de opbrengsten van deze nieuwe diensten.